

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง

The Study of Cultural Tourism Development Framework for
Sustainable Tourism: Case Study Lampang Province

ดร.รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร จันทร์ฉาย
ดร.ขวัญนภา สุขคร

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง

The Study of Cultural Tourism Development Framework for
Sustainable Tourism: Case Study Lampang Province

ดร.รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์
โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร จันท์ฉาย
โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ
ดร.ขวัญนภา สุขคร
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2560)

หัวข้อวิจัย	การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง
ผู้ดำเนินการวิจัย	ดร.รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร จันทร์ฉาย และ ดร.ขวัญนภา สุขคร
ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.เรณูมาศ มาอ่อน
หน่วยงาน	โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ปี พ.ศ.	2561

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจเส้นทางและนำเสนอเส้นทางเลือก ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว และเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเลือกใช้กรณีศึกษาคือ วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอกะเคอะ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทการศึกษารายกรณี (Case Study) ในสถานการณ์จริง (Phenomenological Study) โดยมีกลุ่มเป้าหมายซึ่งกำหนดโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ กลุ่มคนในเขตชุมชน หมู่ที่ 8 บ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคอะ จังหวัดลำปาง จำนวน 15 ราย และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดพระธาตุจอมปิง จำนวน 15 ราย และใช้เครื่องมือในเก็บข้อมูล คือ การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึก และการเสวนากลุ่มย่อย โดยกำหนดประเด็นที่ต้องการสำรวจไว้ล่วงหน้า 4 ประเด็นหลัก คือ 1) เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อ ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี ตลอดจนกิจกรรม และวิถีประเพณี วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกั้วัดพระธาตุจอมปิง 2) แนวคิด ทศนคติ และการรับรู้ ที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิงและการสืบทอดเชิงวิถัวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัด 3) ภาพรวมของสถานการณ์การท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และ 4) การพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยการแยกแยะข้อความ ประโยคที่มีความหมายในทิศทางเดียวกัน รวมไว้กลุ่มเดียวกัน โดยมีรหัสข้อความกำกับทุกข้อความ ทุกประโยค กำหนดคำสำคัญ แล้วจึงนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานทางการท่องเที่ยว

ผลสรุปจากงานวิจัยพบว่า 1) มี 3 เส้นทางหลัก ในการสัญจรเข้าถึงชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง ซึ่งแต่ละเส้นทางมีความแตกต่างกันในด้านของระยะทาง เวลาในการเดินทาง และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ตามเส้นทางที่สัญจร และเส้นทางที่นักท่องเที่ยวนิยมใช้ จะเป็นเส้นทางที่ 2 ที่มีความสะดวก ปลอดภัย และเป็นที่ยึดของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ผ่านชุมชนเมืองใหญ่ ถนนกว้างขวาง สะดวกและเป็นที่ยึด ที่สำคัญเป็นเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงไปยังอีกหลายแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดลำปาง เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หิน เป็นต้น 2) สำหรับบริบทของวัดพระธาตุจอมปิง พบว่า ถือเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

เชิงพุทธ ที่ยังมีจุดเด่นทางด้านความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์สถานที่ มีความงดงามของสถาปัตยกรรม วัตถุศิลป์ และอยู่ในเขตชุมชนที่คนส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุและเด็ก ทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักตามวิถีปฏิบัติสืบต่อกันมา ชุมชนยังคงมีความผูกพันกับวัด และมีการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านกิจกรรมและประเพณีประจำปีอย่างต่อเนื่อง 3) รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดพระธาตุดอยมู่ง ควรก็นำหลักแนวคิด “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน มาส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนา 2 ด้านหลัก คือ 1) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาการสื่อสารงานท่องเที่ยว ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก การสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับบุคคลในชุมชน และการสร้างจิตสำนึกรักษถิ่นฐาน เป็นเครื่องมือในการพัฒนา 2) การพัฒนาประสิทธิภาพของการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยสร้างความร่วมมือกับภาคการศึกษาในการส่งเสริมให้เกิดระบบการจัดการความรู้ในชุมชน พัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวและพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมร่วมกับภาคเอกชนและภาครัฐการท่องเที่ยวและงานบริการ

Research Title	The Study of Cultural Tourism Development Framework for Sustainable Tourism: Case Study Lampang Province
Researcher	Dr.Rungnapa Lertpatcharapong, Assistant professor Dr.Napaporn Janchai and Dr.Khawnapa Sukkorn
Research Consultants	Associate professor Dr.Ranumas Ma-oon
Organization	School of Tourism and Hospitality Management Suan Dusit University
Year	2018

This research aims to explore the routes and to present several selected routes to access the tourism culture for discovering the context study which supports the tourism culture management. It is also used as the presented model for the development of cultural tourism management to achieve sustainable tourism by selected a sample case study, Wat Phra That Chom Ping, KoKha district, Lampang province.

A Qualitative research is used to survey case study and phenomenological study. The target research is specific selected (Purposive Sampling) from the Moo 8 Bann Phra That Chom Ping villagers community, 15 peoples and the general tourists 15 people also. The research instrument for obtaining the data are surveys, observations, in-depth personal interviews, and small group discussion. The purposes of this survey are set for four specific questions as about (1) the history, legends, stories, beliefs, evidence, archeology activity and cultural traditions which related to Wat Phra That Chom Ping. 2) the concept, attitude, perception, and the related cultural inheritance towards Wat Phra That Chom Ping. 3) the overview of the tourist situation of Wat Phra That Chom Ping from the past to present and (4) the development of Wat Phra That Chom Ping to be a sustainable cultural tourist attraction. Then, the data will be analyzed by distinguishing the text message and group the sentence which have meaning in the same direction together and it will have text coding labeled in all the keywords to compare the indicator of the tourism standard.

The research conclusion are 1) there are three main routes to access Wat Phra That Chom Ping's community which are differently in terms of long distance travel time and the link to another tourist attractions in the other area nearby as its convenience, safety to travel as the routes through large urban community and close to the other famous tourist attraction nearby such as Wat Phra That Lumprang Luang

and Wat Lai Hin, etc. 2) this research found that the context of Wat Phra That Chom Ping is considered as one of the Buddhist' cultural site which full of historical links in arts and architecture culture within the area where most people are elderly and children age who have main occupation in successive agriculture tradition because they have mental ties to the temple and always keep continuing inherited their tradition activities by generation through the next generation in every year. 3) the "Abbot" idea model of cultural tourism management development of Wat Phra That Chom Ping which are house, temples, and schools, is mainly to use to promote the cultural tourism by the community. It can be devised into two main points as 3.1) the development of community potential and the quality of tourism which used in the community involvement such as the travel development which has the cooperation with the external agencies to create the learning process for individuals in the community, and to create a conscious mind as a tool for development. 3.2) to improve the efficiency of network linking in tourism development and promotion, in the collaboration with the education sector, to promote the knowledge management system in the community. It helps to develop the relationship network with the government and related networks to develop the cultural tourism marketing under the cooperation of the private sector and the other tourism hospitality sectors also.

กิตติกรรมประกาศ

กิตติกรรมประกาศ รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ซึ่งสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีคณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เรณูมาศ มาอ่อน ที่ปรึกษา รวมถึงคณะกรรมการดำเนินการจ้างที่ปรึกษา ที่ได้ อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ความ อนุเคราะห์ในการตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหา และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ขอขอบพระคุณ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานประจำจังหวัดต่างๆ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี ท้ายนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ที่মনักวิจัยทุกท่านที่ได้ช่วยทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย

2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามปฏิบัติการของตัวแปรและนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	4
ประโยชน์ที่ได้คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	6
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน	16
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน	20
การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษา วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง	26
กรอบแนวคิดในการวิจัย	32
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	33
รูปแบบงานวิจัย	33
พื้นที่ศึกษาวิจัย	34
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	34
เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ผล	40

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	41
ส่วนที่ 1 : ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ (1) เกี่ยวข้องกับ ผลสำรวจ เส้นทางการการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	41
ส่วนที่ 2 : ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ (2) เกี่ยวข้องกับ การนำเสนอผล การศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการพัฒนาและ ส่งเสริมการท่องเที่ยว	45
ส่วนที่ 3 : ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ (3) เกี่ยวข้องกับ การนำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิด การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	50
ส่วนที่ 4 : สรุปผลการวิจัย	55
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	61
สรุปผลการวิจัย	61
อภิปรายผล	63
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	67
บรรณานุกรม	69
บรรณานุกรมภาษาไทย	69
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ	72
ภาคผนวก	75
ภาคผนวก ก แบบสำรวจ	76
ภาคผนวก ข แบบสังเกต	78
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์	82
ภาคผนวก ง แบบเสวนากลุ่มย่อย	84
ภาคผนวก จ ผลสรุปการสัมภาษณ์คนในชุมชน	86
ภาคผนวก ฉ ผลสรุปการเสวนาร่วมกับคนในชุมชน	102
ภาคผนวก ช ผลการสัมภาษณ์ นักท่องเที่ยว	113
ภาคผนวก ซ ประมวลภาพ	121
ประวัติผู้วิจัย	131

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	แบบจำลองแนวทางการพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	58

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในยุคปัจจุบัน การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและมีแนวโน้มที่จะเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการกระตุ้นและการขยายตัวของเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากรายได้จากการท่องเที่ยว ในปี 2558 มีมูลค่าถึง 1,457,150.28 ล้านบาท และปี 2559 มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 1,633,154.68 ล้านบาท ซึ่งประมาณการได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้นให้แก่ประเทศได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) นอกจากนี้ หากพิจารณาในมุมมองของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศไทย ยังพบว่าในปี 2558 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 7.76 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.73 เมื่อเทียบกับไตรมาสเดียวกัน ในปี 2557 (สำนักเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ส่งผลให้ ในปี 2560 มีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 2,754 พันล้านบาท เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 9.47% (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยนั้น มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักและยอมรับจากทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้รับการรับรองคุณภาพด้านการท่องเที่ยวด้วยรางวัล Grand Travel Stockholm ประจำปี พ.ศ. 2554 สาขาการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงสุด (Best Tourist Country) และได้รับรางวัลนี้ต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลา 9 ปี (ศูนย์สารสนเทศยุทธศาสตร์ภาครัฐ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ดังนั้น ประเทศไทยจึงจัดว่าเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการมุ่งเป้าไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว (Tourism Hub) ของภูมิภาคเอเชีย ด้วยปัจจัยความพร้อมทางด้านภูมิศาสตร์ ซึ่งส่งผลดีต่อความสะดวกสบายในการคมนาคม และการเดินทางเชื่อมต่อระหว่างประเทศภายในภูมิภาค (ศูนย์สารสนเทศยุทธศาสตร์ภาครัฐ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556)

ปัจจัยที่ส่งเสริมการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยอย่างหนึ่งนอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่และแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นแล้ว ยังมี ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาชาวบ้าน ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมที่มีความเป็นอารยะ โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีจุดเริ่มมาจากกระแสความตื่นตัวของสังคมในการให้ความสำคัญกับศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาลประเพณี และมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลมาจากความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ (กาญจนาและศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ, 2559) อีกทั้ง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังเป็นการ

ท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งแนวความคิดได้พัฒนาและประยุกต์มาจากการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสิ่งที่บ่งบอกและแสดงถึงความเป็นวัฒนธรรมของชุมชน เช่น โบราณสถาน วัด โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปะทุกแขนงและสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย เป็นการท่องเที่ยวที่ได้ศึกษาหาความรู้จากวัฒนธรรม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนในประเทศต่างๆ โดยวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีบทบาทในการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังมีผลที่เอื้อประโยชน์ต่อเจ้าของพื้นที่ในแง่ของการสร้างรายได้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย, 2554)

กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดั้งเดิมกำลังเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้นทั้งจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้หลายงานวิจัยตระหนักถึงความสำคัญและสนใจศึกษาเรื่องของการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนมากขึ้น (Butts & Singh, 2010; Kidder & Spears, 2011) ดังเช่นงานวิจัยของ วรพงศ์ ผูกภู (2556) พบว่า เพื่อป้องกันการทำลายหรือกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) ด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม 3) ด้านธุรกิจการท่องเที่ยว 4) ด้านตลาดการท่องเที่ยว 5) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น 6) ด้านการสร้างจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (sustainable cultural tourism) นั้น ซึ่งควรมีการผสมผสาน และรักษาสมดุลกันระหว่างการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการและวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ เทคโนโลยียังเข้ามามีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดั่งนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จึงควรมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อไม่ให้วัฒนธรรมของไทยหายไป ผู้มีส่วนได้เสียทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค จึงควรตระหนักถึงความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งมีโอกาสที่จะสูญหายได้ สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยผ่านการท่องเที่ยวได้ ซึ่งจะยังประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กัน ดังนั้น การอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม ให้ดำรงคงอยู่ต่อไปจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554; Nunkoo & Ramkissoon, 2011) เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่ามาก สามารถส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศได้ โดยสามารถพัฒนาและส่งเสริมผ่านได้จากการท่องเที่ยว

ในงานวิจัยนี้ เป็นผลงานวิจัยที่มุ่งส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยผ่านการท่องเที่ยว สำหรับการวิจัยนี้ เลือกศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์และหลากหลายของทรัพยากรทางวัฒนธรรม สามารถพัฒนาศักยภาพในการสร้างรายได้และผลประโยชน์แก่พื้นที่ได้ โดยจังหวัดที่เลือกศึกษาเส้นทางและแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ จังหวัดลำปาง ซึ่งในปัจจุบันถือได้ว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย มีวิถีประเพณีที่เก่าแก่คงตาม มีความโดดเด่นทางศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์แต่มีความ

หลากหลาย ซึ่งกระจายอยู่ตามแต่ละชุมชนพื้นถิ่น สามารถเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ จากลักษณะที่โดดเด่นดังกล่าว นครลำปาง จึงได้ชื่อว่า “ลำปาง เมืองไม่หม่นตามกาลเวลา” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558) แต่เนื่องจากยังขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รวมถึงชุมชนยังขาดความตระหนักรู้รักษาสิ่งดีงามที่มี ทำให้หลายความงามทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในจังหวัด ยังไม่เป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางทั้งในระดับชาติและนานาชาติ การพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังขาดรูปแบบและทิศทางที่ชัดเจน งานการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเต็มที่

ดังนั้น จากสภาพความเป็นมาดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการวิจัยเพื่อหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดลำปาง โดยจะมุ่งศึกษาถึงเส้นทางสายท่องเที่ยวที่ยังมีความเข้มข้นทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมองค์ประกอบที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้เสีย และแนวทางการพัฒนาและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวตามเส้นทาง เพื่อกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง ในขณะเดียวกัน ก็จะต้องเป็นการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ ตลอดจนเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายอย่างสมดุล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางสำหรับการนำเสนอเส้นทางเลือก ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. ศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย
พื้นที่ในการศึกษามาจากพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. ขอบเขตด้านประชากร
ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่
 - 2.1 นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
 - 2.2 นักวิชาการ บุคลากรภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน หัวหน้าชุมชน ประชาชนในชุมชนและ ผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

3.1 เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.2 บริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยว

3.3 รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

นิยามปฏิบัติการของตัวแปรและนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการใช้ศิลปะและ วัฒนธรรมเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปยัง สถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อการได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ทางด้าน ความงามของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต ทั้งที่สืบต่อมาแต่ครั้งอดีต จนถึงที่ ปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง หลักเกณฑ์ในการรวมของการบริหาร จัดการบนฐานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติด้านการท่องเที่ยวและบริการ โดยอาศัยเกณฑ์มาตรฐาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแนวทางประกอบ

วิถีวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางหรือวิถีในการดำเนินชีวิตของกลุ่มสังคม ชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับ กฎีชีวิต ขนบธรรมเนียม กิจกรรมทางศาสนาและประเพณี ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ รวมถึง วัตถุวัฒนธรรม เช่น สถาปัตยกรรมและศิลปวัตถุ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงามแห่งชุมชน สังคม และมีการเรียนรู้ ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นมรดกแห่งชุมชนสังคม

เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง เส้นทาง การสัญจร เช่น ถนน หนทาง ตรอกซอกซอย แม่น้ำ และทางอากาศ เป็นต้น ที่จำเป็นต้องอาศัยพาหนะนำพา เช่น รถยนต์ ส่วนบุคคล รถโดยสารสาธารณะ เรือ และเครื่องบิน เป็นต้น เพื่อการเดินทางและท่องเที่ยวเข้าไปยัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่างๆ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทาง ศิลปะและ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยว ประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้า พื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง ได้แก่ วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในด้านต่อไปนี้

1. ผลลัพธ์จากงานวิจัย คือ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวได้มากขึ้น

2. ผลลัพธ์จากงานวิจัย คือ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นำไปขยายผลการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานและดึงดูดนักท่องเที่ยว อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยโดยรวม

3. การวิจัยนี้ จะเป็นการสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยว ชุมชน สังคม รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียในทรัพยากรการท่องเที่ยว เรียนรู้ที่จะร่วมอนุรักษ์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปะ สถาปัตยกรรม ให้คงอยู่ ตลอดจนมีจิตสำนึกร่วมต่อการสืบทอดขนบธรรมเนียม กิจกรรม ประเพณี และวิถีวัฒนธรรมให้ยั่งยืนสืบต่อไป

4. การวิจัยนี้ จะมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว อันจะส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ดีขึ้นในแก่ชุมชนและพื้นที่การท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง” เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาบริบทแวดล้อมที่มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดคุณภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน โดยมีชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

แนวคิดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน

การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. ความหมาย ความสำคัญ และขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1 ความหมาย ความสำคัญ และขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิตศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ (กนกพร นิมพลี, 2559)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับความสนใจในมรดกทางวัฒนธรรมแบบองค์รวม ทั้งที่อยู่ในรูปของวัตถุสิ่งของที่จับต้องได้ และสิ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ ประกอบไปด้วยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ เมืองประวัติศาสตร์ องค์กรประกอบและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม หลักฐานทางโบราณคดี พิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์และศิลปะ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เทศกาล งานประเพณี พิธีกรรม คุณค่าดั้งเดิม กิจกรรมต่างๆ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงวัฒนธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ศิลปะร่วมสมัย และศิลปะการแสดงต่างๆ (Timofeeva, Kadyrova, and Akhmetova, 2017)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งได้พัฒนาและประยุกต์มาจากการพัฒนาแบบยั่งยืน ในปี 1992, the World Travel

and Tourism Council (WTTC), the Earth Council, and the United Nations World Tourism Organization (UNWTO) ได้จัดทำ (Agenda: 21) เป็นกรอบแนวคิดในการจัดการ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism development) โดยวัตถุประสงค์เพื่อ คือ การมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคเอกชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว การประสานความต้องการและกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์) (Howell, 2010; World Travel & Tourism Council, 2010)

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นเยี่ยมชมสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม แสดงถึงอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของพื้นที่และชุมชน เช่น โบราณสถาน วัดโบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปะทุกแขนงและสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย เป็นการท่องเที่ยวที่นอกจากการได้รับความเพลิดเพลินในทางตรงแล้ว โดยทางอ้อมยังเป็นการได้รับความรู้จากวัฒนธรรม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีบทบาทในการดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว

1.2 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้รับการจัดประเภทตามแนวทางขององค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) (วาริชต์ มัชยมบุรุษ, 2561) ซึ่งเป็นการพิจารณาเชิงความสัมพันธ์กับสถานที่ กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว และเป้าหมายในการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ การมีจิตสำนึกร่วมรักษามรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม รวมถึงการมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ต่อการจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้น ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงประกอบด้วย

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) คือ การที่นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นนั้นๆ นอกเหนือไปจากการได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว (Timothy, 2011)

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ท้องถิ่นอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอยู่เยี่ยมชมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่จัดโดยผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น งานศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ งานแสดงดนตรี เป็นต้น โดยมุ่งหมายให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินในสุนทรีย์ศิลป์ และการได้เรียนรู้ทางด้าน ความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อการเปิดรับและการเพิ่มประสบการณ์ใหม่ ๆ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (Timothy, 2011)

3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ตามแนวชนบท และ

ผลงานสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ มีความพิเศษโดดเด่นของหมู่บ้านชนบท เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความต่างของแต่ละแหล่ง และได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ จากการได้ไปเยี่ยมชมสัมผัสกับผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน (Collison and Spears, 2010)

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) คือ เป็นการท่องเที่ยวและการเดินทางไปเพื่อการแข่งขันกีฬา โดยจะมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการกีฬา เพื่อให้นักท่องเที่ยวกิจกรรมกีฬาได้สนุก เพลิดเพลินกับการเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา และในเวลาเดียวกันก็ได้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวและได้รับความรู้ ประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น (Hritz and Ross, 2010)

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการจัดรูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดแผนไทย การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร และการฝึกสมาธิ เป็นต้น เป็นการเสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักท่องเที่ยวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับแหล่งหรือสถานที่ ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี การแสดง พิธีกรรม ตลอดจนวิถีที่คนในอดีตได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ศาสนาและความเชื่อ เป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดทางวัฒนธรรมที่อาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่สัมผัสจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ แต่เป็นภาพเชิงอุดมคติ ความคิดจินตนาการ ที่ประกอบไปด้วยความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม ซึ่งแสดงออกในเชิงพิธีกรรม กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี ที่แทรกอยู่ในวิถีชีวิตของสังคม ชุมชน เช่น ความเชื่อในผีสงฆ์ เทวดา ซึ่งแสดงออกโดยพิธีกรรมการเซ่นไหว้ บวงสรวงบูชา หรือ ปรัชญาความเชื่อที่แสดงออกในรูปของงานพุทธศิลป์ต่างๆ สถาปัตยกรรม รูปแบบของโบสถ์ วิหาร ภาพเขียนสีตามผนังวัดที่มีมาแต่โบราณ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ล้วนถือได้ว่า เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมด้านมิติทางศาสนาและความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างชัดเจน (ชนัญญา วงษ์วิภาค, 2560)

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวในเชิงการส่งเสริมกิจกรรม งานประเพณี งานศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าในท้องถิ่น การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่าต่างๆ เป็นต้น เช่น ตลาดน้ำอัมพวา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ผ้าทอพื้นเมือง เป็นต้น โดยสามารถจัดแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ นักท่องเที่ยวสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยนักท่องเที่ยวจะไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ เช่น ชุมชนของชนเผ่าศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่าต่อนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ ทัศนคติ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่าตัวอย่างเช่น บ้านกะเหรี่ยงทิโวจังหวัดตากบ้านหนองขาว

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ งดงามสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนจะมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และหัตถกรรมพื้นเมือง : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึกที่ประชาชนในชุมชนผลิตเอง คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การสืบทอด และรักษามรดกความหลากหลายของวัฒนธรรมให้คงอยู่ คุณค่าต่อนักท่องเที่ยวอยู่ที่ความพึงพอใจจากการเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆของทางวัฒนธรรมประเพณี และการได้ซื้อของที่ระลึกที่พอใจได้ด้วย ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี คือ การเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในชุมชนพื้นที่นั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินใจ อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้ ศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ ที่เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวนั้นๆ

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ถือได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกประเภทหนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์ทั้งในเชิงศาสนา ความเชื่อ ความเกี่ยวข้องกับลักษณะของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และเป้าหมายในการท่องเที่ยว ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว จะเป็นส่วนในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการสร้างจิตสำนึก ความตระหนักรู้ และความเข้าใจถึงความสำคัญในการร่วมรักษาทรัพยากรและต้นทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ชุมชน และประเทศชาติให้ยั่งยืน

3. องค์ประกอบเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) คือ สิ่ง หรือสถานที่ ที่เกิดจากธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มีคุณค่าและสามารถดึงดูดใจในด้านความงดงามของวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี และศิลปะแขนงต่างๆ ของพื้นที่ การจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องข้อมูลพื้นฐานหรือทราบองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจะทำให้เกิดการพัฒนายังส่งผลต่อไปถึงการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับประชาชนในชุมชนตลอดจนทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น (Ammirato, Gala, and Felicetti, 2014)

Dickman (1996) กล่าวว่า สิ่งที่น่าสนใจ จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา หาดทราย ชายหาด ภูเขา อุทยานแห่งชาติ เทศกาลต่างๆหรือสถานที่ ที่มีความ

สวยงามเป็นเอกลักษณ์และเป็นทีโด่งดัง และโดยทั่วไป สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมักจะมี สิ่งดึงดูดใจมากกว่า หนึ่งอย่าง อาทิ อุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เช่น สถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ดังนั้น จึงได้นำเสนอองค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่จะเป็นจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ หรือ 5As ที่แสดงถึงความต้องการที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ คือ

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่น สิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural attractions) และ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built attractions) รวมถึงกิจกรรมที่มนุษย์จัดขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก และกิจกรรมการประชุม (MICE: Meeting, Incentive, Exhibition, Convention) สิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural attractions) และ สิ่งดึงดูดใจเชิงชุมชนสัมพันธ์ (Social attractions)

2. กิจกรรม (Activities) สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ (Activities) ที่นักท่องเที่ยวสามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่างๆ ควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย อาทิ

2.1. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจับจ่ายใช้สอย

2.2. กิจกรรมทางทะเล เช่น การดำน้ำ ว่ายน้ำ เป็นต้น

2.3. กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมเดินป่า กิจกรรมดูนก กิจกรรมส่องสัตว์ กิจกรรมแสง สี เสียง ในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ เป็นต้น

3. การเข้าถึง (Access) หรือ สภาพการเข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดโดยพิจารณาจากระยะทาง จากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทาง เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินทางเท้า สภาพของเส้นทางที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง เช่น มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกรัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และค่าว่าจ้างแพงหรือถูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง อาจพิจารณาได้จาก ความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว (Access) เช่น เที่ยวบิน การตรวจคนเข้าเมือง รถโดยสารสาธารณะ สภาพถนนหนทาง นอกจากนี้การเข้าถึงในแหล่งท่องเที่ยวยังหมายถึง สิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ง่ายขึ้น เช่น การลงเว็บไซต์ เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวกสบาย เช่น ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานบันเทิงเริงรมย์ สถานบริการอื่นๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไปและถ้าหากในบริเวณ

แหล่งท่องเที่ยวอื่นไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึง ความสะดวกและระยะทางใกล้ไกลที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ ดังนั้นตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวก อาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่างๆ ระบบสื่อความหมายและระบบการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ณ แหล่งท่องเที่ยว (Destination amenities) เช่น ร้านอาหาร ร้านค้าต่างๆ บริษัทบริการการท่องเที่ยว ร้านของที่ระลึก ร้านตัดผม สำนักการบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ร้านเช่ารถ 24 ชั่วโมง ธนาคาร ตู้เอทีเอ็ม สถานีตำรวจ โรงพยาบาล เป็นต้น

5. ที่พัก (Accommodation) สถานที่ท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ พร้อมทั้งมีความหลากหลายด้านราคาและบริการและมีความเหมาะสมต่อสถานที่ และที่พักควรอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวมากนัก ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายและมีความปลอดภัยที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodation) เช่น โรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ อพาร์ทเมนต์ เป็นต้น

นอกจากนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2550) เสนอว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ควรประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. การเข้าถึง: มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆจะต้องมีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้ และสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเดินทาง และมีความปลอดภัย ซึ่งยังรวมถึงการมีโครงข่ายการสื่อสารที่สามารถติดต่อได้กับแหล่งภายนอกได้

2. สิ่งอำนวยความสะดวก: สิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงไฟฟ้า น้ำอุปโภค บริโภค ที่พัก ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว ร้านค้าขายสินค้าที่ระลึก ฯลฯ เพื่อเป็นการบริการให้นักท่องเที่ยว ให้มีความรู้สึกพักผ่อน

3. สิ่งดึงดูดใจ: แหล่งท่องเที่ยวต่างๆจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มาเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความงามตามธรรมชาติ กิจกรรมบันเทิงใจ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

4. มาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายหลัก 2 ประการคือ

1. มุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทางด้าน การได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

2. มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ดังนั้น กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2559) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction Standard) ที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดการพิจารณาศักยภาพ ความมี

ประสิทธิภาพ และควมามีคุณภาพ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น ความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตภูมิปัญญา และองค์ความรู้
 - 2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
 - 3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม
 - 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
 - 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้
 - 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
 - 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์
2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
 - 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
 - 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม แก่นักท่องเที่ยวเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ วางแผนการดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

สำหรับองค์ประกอบที่ 3 ด้านการบริหารจัดการ ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินไว้ 2 ด้าน ได้แก่

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 1. การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว
 2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่
 3. การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 1. การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว
 2. การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
 3. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก
 4. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
 5. ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

สำหรับงานวิจัยนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่วิจัยและมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในระดับชาติ ทางคณะผู้วิจัย จึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับกรณีศึกษาเฉพาะของงานวิจัยนี้ โดยการประยุกต์ใช้ 2 หลักเกณฑ์มาตรฐานของประเทศไทย คือ มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดให้มี 9 องค์ประกอบดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 1 การจัดการด้านความดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

เป็นการประเมินคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและมิติทางกายภาพของวัดพระธาตุจอมปิงที่มีผลต่อความดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. มีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้
2. มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม
3. มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง
4. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับตัวแหล่งท่องเที่ยว
5. มีความผูกพันระหว่างตัวแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น
6. มีความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณี

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. มีการวางแผนด้านการบริหารงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. มีการวางแผนด้านบุคลากรและกำลังคนทางการท่องเที่ยว
3. มีการติดตามและประเมินผลตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง
4. มีการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นประจำ

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการจัดสรรพื้นที่ความรับผิดชอบของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน
2. มีการจัดสรรทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสมและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว
3. มีการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม
4. มีการจัดภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่
5. มีการพัฒนา ปรับปรุง บริเวณแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
6. มีข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว อย่างมีประสิทธิภาพ
7. มีการบันทึกภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นข้อมูลฐานในการพิจารณาความสมบูรณ์ของตัวแหล่งอย่างต่อเนื่องทุกปี
8. มีการกำหนดจุดคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน
9. มีการกำหนดเขตพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์และเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน

องค์ประกอบที่ 4 การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด คือ

1. มีเส้นทางที่สะดวกและเหมาะสมสำหรับการเข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัย
2. มีการจัดเก็บข้อมูลหรือแสดงภาพรวมทั้งกำหนดบริเวณที่นักท่องเที่ยวสามารถชมแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน
3. มีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ที่เหมาะสม ตามช่วงเวลาของวันหรือฤดูกาล
4. มีการจัดให้มีพาหนะเพื่อเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก
5. มีการแสดงข้อมูลข่าวสารในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด คือ

1. จัดให้มีการบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดและถูกสุขลักษณะในแหล่งท่องเที่ยว
2. จัดให้มีห้องน้ำ/สุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะสำหรับนักท่องเที่ยว
3. จัดให้มีระบบเตือนภัยหรือระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
4. มีการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ
5. มีการจัดสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการจัดการด้านที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น ม้านั่ง ศาลาพักผ่อน
7. มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สาธารณะที่เพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว
8. มีการจัดการด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
9. มีการจัดการขยะและการบำบัดของเสีย

องค์ประกอบที่ 6 การบริหารจัดการด้านคุณภาพการบริการในแหล่งท่องเที่ยว

ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการพัฒนาบุคลากรด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยว
2. มีการจัดให้มีการอบรมด้านภาษาต่างประเทศให้กับเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว
3. มีการจัดให้มีพนักงานบริการข้อมูล ประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว
4. มีการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ
5. มีข้อบังคับด้านการแต่งกายและบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการอย่างชัดเจน
6. มีการดูแลการให้บริการให้เป็นไปตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้
7. มีการประเมินคุณภาพการให้บริการ

องค์ประกอบที่ 7 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด คือ

1. จัดให้มีการประชุมระหว่างผู้รับผิดชอบกับภาคีการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. จัดให้มีการควบคุมดูแลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่น
3. มีความหลากหลายของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว
4. มีความต่อเนื่องของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี
5. มีการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้กับชุมชนในท้องถิ่น
6. มีการจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนในท้องถิ่น
7. มีคำชี้แจงขอบเขตและข้อจำกัดการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 8 การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการจัดตั้งกลุ่มชุมชนท้องถิ่นเพื่อร่วมวางแผนงานในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. ชุมชนได้รับการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

องค์ประกอบที่ 9 การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ

1. จัดให้มีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
2. จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว
3. จัดให้มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว
4. จัดให้มีการประเมินผลทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่าง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน

จากหลักเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ได้กำหนดขึ้นโดยสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งให้ความสำคัญกับความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว การรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทำให้สรุปปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน ดังนี้

1. พื้นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. บริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
3. เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. พื้นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมและความพร้อมของตัวแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1 ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูดูแลรักษา ปรับปรุงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนมีการจัดแบ่งพื้นที่อย่างเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสมของลักษณะการใช้งาน

1.2 สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและระบบรักษาความปลอดภัย คือ การจัดการความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า น้ำ ถนน ที่พักรับรอง เป็นต้น และระบบความปลอดภัย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและความสามารถในการพัฒนาต่อไปในอนาคต

1.3 กิจกรรมทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว คือ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคำนึงถึง ความหลากหลายของกิจกรรมที่จัดแสดงภายในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะทำ

ให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ ในขณะเดียวกันการจัดกิจกรรมนั้นๆ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะไม่ก่อให้เกิดการความเสียหายหรือความเสื่อมโทรมของวิถีวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

1.4 การบริการต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การจัดเตรียมความพร้อมด้านการบริการที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บุคลากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว สถานที่จำหน่ายสินค้าต่างๆ สถานพยาบาล และสถานบริการข้อมูลนักท่องเที่ยวและวัฒนธรรม เป็นต้น

2. บริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม คือ การพิจารณาถึงคุณค่าทางด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา องค์ความรู้ และการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาจากส่วนประกอบ ดังนี้

2.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดได้ และมีหลักฐานชัดเจนที่แสดงถึงการสืบทอดมาอย่างยาวนานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาและองค์ความรู้เฉพาะของท้องถิ่นชุมชน เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีพ การแต่งกาย ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ เป็นต้น

2.2 การอนุรักษ์และทำนุบำรุง สิ่ง หรือ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ตลอดจนองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมต่างๆ เช่น อาคาร โบสถ์ วิหาร ภาพวาด ภาพเขียน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับต่างๆ เป็นต้น ให้ยังคงความงดงาม คงคุณค่า และดึงดูดใจให้เข้าเยี่ยมชมและศึกษา

2.3 การสืบทอดการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตนของชุมชนท้องถิ่น อย่างต่อเนื่องนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.4 การรักษาและสืบสานความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ของท้องถิ่นชุมชน เช่น การแต่งกาย แบบแผนการดำรงชีวิตรูปแบบ ลักษณะของกิจกรรม ประเพณี ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

3. เส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการพิจารณาองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ

3.1 ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความยากลำบากของเส้นทาง ความลาดชัน ความแคบของท้องถนน เป็นต้น

3.2 ความปลอดภัยของเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงสถิติของการเกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุ เช่น น้ำป่า ดินถล่ม อุบัติเหตุทางการจราจร หน้าผาสูงชัน ภัยจากสัตว์ป่า สัตว์ดุร้าย ภัยจากมัจฉาชีพ โรคภัย โรคติดต่อและโรคระบาดต่างๆ เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการผลักดันให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีมาตรฐาน เนื่องจากคนในชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และมีผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรม (นุชนารถ, 2554) ดังนั้น ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงจำเป็นต้องพิจารณาตามประเด็นต่อไปนี้

4.1 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทางด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การตัดสินใจและการวางแผน การแสดงความคิดเห็น การจัดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ตลอดจนการติดตามและประเมินผล การเปลี่ยนแปลง จากผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อร่วมกันวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหา

4.2 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้านการดำเนินกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ตำนาน นิทานพื้นบ้านเก่าแก่ของชุมชน ซึ่งแสดงถึงความผูกพันระหว่างชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว รวมถึง การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการบริการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำเที่ยว การต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐาน การให้บริการด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4.3 การนำผลประโยชน์ตอบแทนสู่ชุมชน คือ ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวสามารถได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรง เช่น รายได้ในรูปของตัวเงิน เป็นต้น และผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้รับการพัฒนาและปรับปรุงดูแลอย่างต่อเนื่อง ความสุขจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น จากการดำเนินการจัดการและจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

4.4 การพัฒนาภาวะผู้นำแก่ชุมชน คือ การสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่คนในชุมชนโดยการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาวะผู้นำด้วยการการสร้างความมั่นใจ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และการกระตุ้นทางปัญญา เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดการเติบโตและยั่งยืน (สรวรรณ และ อรรถพร เรื่องกัลป์ปวงศ์, 2016)

4.5 ความร่วมมือระหว่างชุมชนและกลุ่มองค์กรภายนอก คือ มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรโดยชุมชนเพื่อดำเนินการบริหารจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยการประสานความร่วมมือ และการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการทำงานกับกลุ่มองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ทางด้านการจัดการเชิงนโยบาย การจัดสรรงบประมาณ และการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของของคนในชุมชน

นอกจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ได้มาตรฐานแล้ว ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น จึงมีงานวิจัยที่นำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย (สุเทพ สิงห์หาพะ , 2560: Pongwiritthon and pakvipas, 2013)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่กำเนิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นแล้วสืบทอดต่อกันมา เช่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น

2. นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่มีฐานะเป็นผู้บริโภคทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความต้องการ (Demand) ที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่น และกลุ่มผู้ประกอบการต้องตอบสนอง ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยว และส่งกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพจึงจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจให้ความสำคัญกับธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และพยายามที่จะเปลี่ยนทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จนละเอียดถึงผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้น ถ้าจะให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญและเป็นตัวกลางที่จะช่วยกลั่นกรองคุณภาพของนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม

4. ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว เป็นทั้งผู้ผลิตทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชน และชุมชนก็จะมีบทบาทเป็นผู้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวไปพร้อมๆ กัน ในอดีตประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวมักเป็นฝ่ายตั้งรับการท่องเที่ยวที่เข้ามา โดยประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมองเห็นผลประโยชน์ในเชิงรายได้ มากกว่าจะตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมา นอกจากการตั้งรับกับทรัพยากรที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ประชาชนในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวกลับไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าประชาชนในชุมชนได้ประโยชน์เพียงบางส่วน เมื่อเทียบกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จึงต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของการกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนในท้องถิ่นให้มีความยุติธรรม ความรักหวงแหนท้องถิ่น เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่มีส่วนช่วยอนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากรของชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับทรัพยากรของตนเองมากขึ้นและเต็มที่ ซึ่งคนในชุมชนจะต้องมีสิทธิเลือกได้ว่าต้องการให้ทรัพยากรของตนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือไม่และควรมีรูปแบบเช่นไร

5. นักวิชาการและสถาบันการศึกษา เป็นอีกภาคส่วนที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการเป็นหน่วยงานสนับสนุน (Facilitator) ที่ช่วยนำความรู้ในทางวิชาการหรือภูมิปัญญาสากลมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อยกระดับและคำอธิบายองค์ความรู้ท้องถิ่น ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาให้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นสากลได้ และยิ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวได้รับการศึกษาค้นคว้ามากเท่าใด คนในชุมชน นักท่องเที่ยว และกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว ก็จะเห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวมากเท่านั้น นอกจากนี้แล้วนักวิชาการสามารถเข้าไปมีบทบาทในการเป็นวิทยากรช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกในการพูดคุยกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐานและยั่งยืน ควรมีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อชุมชนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการป้องกันและสงวนรักษาทรัพยากรต่างๆ ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการทรัพยากรซึ่งถือเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องตระหนักถึงการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศ

ทางธรรมชาติให้คงอยู่ ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีความรับผิดชอบและเคารพต่อพื้นที่ทรัพยากรท่องเที่ยว โดยเน้นการใช้ประโยชน์ตามแนวทางการอนุรักษ์เพื่อไปสู่ความยั่งยืนที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในลักษณะของการมีส่วนร่วม (Janusz and Bajdor, 2013)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความคุ้มค่าและรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม นับว่าเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งไม่ควรให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในมิติที่เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้านเดียว แต่ควรมุ่งเน้นในด้านอื่นๆ ประกอบกัน เพื่อการพัฒนาสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และยกคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบันก็ได้มีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับนักท่องเที่ยวและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะยาวได้ (อรนุช โกศล และ โชคชัย สุทธาเวศ, 2557)

หลักการ แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานและมีความยั่งยืน

หลักการและแนวคิดของ UNWTO ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ที่อยู่ภายใต้กรอบการอนุรักษ์ทรัพยากรและต้นทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จึงได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาความสมดุลของระบบนิเวศและเกิดประโยชน์สูงสุด

2. การเคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของประชาชนในท้องถิ่น รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น การสร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรก่อให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและเข้าถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (tourism stakeholder) นอกจากนี้ ยังควรที่จะก่อให้เกิดการสร้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นส่วนสำคัญในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่น

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจแล้ว ยังให้ความสำคัญกับความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism stakeholder) ทุกภาคส่วน อีกทั้งยังต้องทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจสูงสุด การดำเนินการวางแผนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญจะต้องมีเครื่องมือดัชนีที่ใช้วัดประสิทธิภาพต่อผลกระทบของการดำเนินการในส่วนต่างๆ เพื่อสามารถนำไปปรับปรุงและแก้ไขเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคต

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนา การท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (Sharpley, 2009) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวได้ แนวความคิดของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีการเปลี่ยนแปลงจากการให้ความสำคัญในแง่ทางวิทยาศาสตร์เฉพาะกระบวนการที่ค้นคว้าที่มีความสำคัญทางด้านนิเวศวิทยา (Weaver & Lawton, 2010) การขับเคลื่อนทางการตลาดและการกำหนดกลยุทธ์ที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีและกฎหมายที่เข้มงวด เพื่อการส่งเสริมด้านการเงินอย่างยั่งยืน ไปสู่การให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของสังคมและวัฒนธรรม (Weaver, 2011) จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในแง่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัววัดที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากความสงบสุขของประชากร มลพิษ การป้องกัน และความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นค่าที่ถูกนำมาใช้กันโดยทั่วไปของทุกประเทศที่มีการท่องเที่ยว (Buckley, 2012)

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การที่ประเทศไทย จัดว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีทรัพยากรพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีเอกลักษณ์ ติตระกูลกระจายอยู่ในทุกจังหวัด ซึ่งถือเป็นข้อได้เปรียบในตลาดกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการสำรวจของกรมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2552 พบว่า จากการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวไทยที่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการเติบโตของภาคการท่องเที่ยวและบริการ ทำให้เกิดภาวะการเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวกว่า 100 แห่ง ในประเทศไทยซึ่งต้องเร่งรัดพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัจจัยในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และนอกจากความดึงดูดใจแล้ว ปัจจัยทางด้านศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ความสะอาดสบายในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงความเชื่อมั่นในระบบบริหารของภาครัฐ เอกชน และองค์กรท้องถิ่น ในการให้ความสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และความพร้อมด้านบุคลากร

ดังนั้น สามารถกล่าวได้ว่า การที่แหล่งท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในด้านการจัดการ ด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สำหรับประเทศไทย กรมการท่องเที่ยว

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จึงได้กำหนด “มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว” เพื่อเป็นการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว คือ ข้อกำหนดเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ในการดำเนินการจัดการอย่างมีกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดการพื้นที่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว การจัดการผลรายได้ การประชาสัมพันธ์ การสร้างความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวและชุมชน โดยมีรายละเอียดหลักเกณฑ์ มาตรฐานการประเมิน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 44 ตัวชี้วัด (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการจัดตั้งคณะทำงานของผู้รับผิดชอบเพื่อการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยว
2. มีการนำวิสัยทัศน์และทิศทางการบริหารแหล่งท่องเที่ยวไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงาน
3. มีการวางแผนการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว
4. มีการวางกำลังคนที่เพียงพอกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
5. มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง
6. มีการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นประจำ

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการจัดสรรพื้นที่ความรับผิดชอบของแหล่งท่องเที่ยวระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน
2. มีการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สามารถดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว
3. มีการให้ชุมชน สมาคม และชมรม มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม
4. มีการจัดภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่
5. มีการพัฒนา หรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
6. มีข้อบังคับของแหล่งเที่ยวนั้นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ
7. มีการบันทึกภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็นข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

ประจำปี

8. กำหนดจุดคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน เช่น ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต อาหาร และกิจกรรมต่าง ๆ

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการจัดเตรียมเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัย
2. มีการจัดเก็บข้อมูลหรือแสดงภาพรวมทั้งกำหนดบริเวณที่นักท่องเที่ยวสามารถชมแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน
3. มีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ที่เหมาะสม ตามช่วงเวลาของวันหรือฤดูกาล
4. มีการจัดให้มีพาหนะไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก
5. มีการแสดงข้อมูลข่าวสารในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก

องค์ประกอบที่ 4 การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด คือ

1. จัดให้มีการบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดและถูกสุขลักษณะในแหล่งท่องเที่ยว
2. จัดให้มีห้องน้ำ/สุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะสำหรับนักท่องเที่ยว
3. จัดให้มีระบบเตือนภัยหรือระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
4. มีการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ
5. มีการจัดสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการจัดการด้านที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น ม้านั่ง ศาลาพักผ่อน
7. มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สาธารณะที่เพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว
8. มีการจัดการด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
9. มีการจัดการขยะและการบำบัดของเสีย

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพบริการในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด คือ

1. มีการพัฒนาบุคลากรด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยว
2. มีการจัดให้มีการอบรมด้านภาษาต่างประเทศให้กับเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว
3. มีการจัดให้มีพนักงานบริการข้อมูล ประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว
4. มีการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ
5. มีข้อบังคับด้านการแต่งกายและบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการอย่างชัดเจน
6. มีการดูแลการให้บริการให้เป็นไปตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้
7. มีการประเมินคุณภาพการให้บริการ

องค์ประกอบที่ 6 การจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด คือ

1. จัดให้มีการประชุมระหว่างผู้รับผิดชอบกับภาคีการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. จัดให้มีการควบคุมดูแลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อท้องถิ่น
3. มีการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้กับชุมชนในท้องถิ่น
4. มีการจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนในท้องถิ่น
5. มีค่าใช้จ่ายขอบเขตและข้อจำกัดการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 7 การบริหารจัดการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ

1. จัดให้มีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
2. จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว

3. จัดให้มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว
4. จัดให้มีการประเมินผลทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

3. รูปแบบการพัฒนาและรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การจัดการการท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในด้านการวางแผน การจัดการผู้รับผิดชอบ การควบคุม การจัดสรรงบประมาณ การประเมินผล และรายงานผล (อารีย์ นัยพินิจ และ สุริชญา มณีเนตร, 2551) นอกจากนี้ยังต้องประกอบไปด้วยกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะแผนการท่องเที่ยว แผนการบริหารจัดการบุคลากรทางการท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวก และการควบคุมประเมินผลอย่างเหมาะสม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2550)

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับ การมุ่งตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านของประสบการณ์ การรับรู้ และความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ประกอบไปด้วย ตัวแหล่งท่องเที่ยว ความน่าสนใจของกิจกรรมทางวัฒนธรรม วิถีประเพณี สิ่งที่มีผลต่อความทรงจำบุคคล ตลอดจนคุณภาพในการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

บุญฤกษ์ อเนกสุข (2559) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่า การวางแผนการท่องเที่ยว (Tourism Planning) ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เนื่องด้วยเป็นสิ่งกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การออกแบบกระบวนการและการดำเนินงานเพื่อการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย ตลอดจนการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การวางแผนการท่องเที่ยวยังเป็นส่วนเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ ตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับภูมิภาคและส่วนกลาง เพื่อการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยว ที่อาจมีต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในอนาคต ดังนั้น การวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงสามารถจำแนกได้ตามประเภทของการวางแผน ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนการท่องเที่ยวในระดับนโยบาย หรือแผนแม่บท คือ แผนระดับสูงสุด ที่มีลักษณะเป็นการระบุแนวทางอย่างกว้างๆ ส่วนใหญ่เป็นแผนระยะยาว เช่น แผนบริหารจัดการมรดกโลก ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เป็นต้น เพื่อเป็นตัวกำหนดทิศทางและแนวทางของแผนลำดับต่อไป ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. การวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์ เป็นการระบุวิธีการและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในแผนระดับนโยบายหรือแผนแม่บท ให้มีความเป็นรูปธรรม นำไปสู่การปฏิบัติได้ชัดเจนมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวางแผนกลยุทธ์สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีลักษณะผสมผสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท (บุญฤกษ์, 2559 อ้างถึง Nylander and Hall, 2005, p. 18) คือ

2.1 แผนเชิงโครงสร้างและหน้าที่ (Structure and Function) เป็นแผนที่เน้นเป้าหมายวัตถุประสงค์ เป้าหมายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดโครงสร้างหน้าที่ และการดำเนินงานของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1. แผนด้านผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนการวิจัยเพื่อสนับสนุนการวางแผนในมิติต่างๆ โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อการส่งเสริมและพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. แผนด้านการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อสร้างความเป็นมืออาชีพ ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพในการบริการของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในท้องถิ่น

3. แผนการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. แผนการสร้างความร่วมมือ การประสานงาน การบูรณาการภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ แผนพัฒนาความร่วมมือภาคส่วนต่างๆ และแผนปฏิบัติการโดยบูรณาการเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ระหว่างองค์กรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว กลุ่มชาวบ้าน และหน่วยงานรัฐ เพื่อเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5. แผนพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเอื้อต่อการดำเนินนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

2.2 แผนเชิงความสัมพันธ์กับพื้นที่ (Relationship with Place)

1. แผนการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปสู่ท้องถิ่น และภูมิภาค

2. แผนพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น แผนพัฒนาการต้อนรับนักท่องเที่ยว แผนพัฒนาการใช้ภาษาต่างประเทศสำหรับมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น แผนพัฒนาการตลาดวัฒนธรรม เป็นต้น

3. แผนยกระดับความสำคัญของท้องถิ่น ทั้งในด้านวัฒนธรรม อัตลักษณ์ ภาพลักษณ์ หรือการเป็นตัวแทนของคนในท้องถิ่นโดยภาพรวม

4. แผนการป้องกันและจัดการปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น รวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ดังนั้น เพื่อให้การจัดทำแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างแท้จริง จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด และทำความเข้าใจในมิติการดำเนินงานต่างๆ ให้ชัดเจน เช่น ทำความเข้าใจกับความหมายและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ชัดเจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป้าหมายที่แท้จริงของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น รวมถึง ความจำเป็นในการบูรณาการร่วมกันทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ในขณะเดียวกัน ควรต้องจัดทำฐานข้อมูลของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ การวิจัย การพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากร การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีคุณภาพ ตลอดจนการ

รักษามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดทำแผนกลยุทธ์ เพื่อการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันของตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. การวางแผนปฏิบัติการหรือแผนดำเนินงาน (Operation Plan) เป็นการนำแผนยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์ ไปสู่แผนการดำเนินงานรายปี โดยเป็นการกำหนดรายละเอียดของงานให้อยู่ในรูปของกิจกรรม แผนงาน หรือโครงการ ที่แสดงถึงลำดับขั้นตอนการปฏิบัติอย่างชัดเจน เช่น โครงการร่อยอารยศิลป์วัฒนธรรมไทย ภายใต้ปีท่องเที่ยวมหัศจรรย์ไทยแลนด์ (Miracle Thailand) เป็นต้น

4. การประเมินผลการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลงานโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อนำผลที่ได้ซึ่งโดยมากจะเป็นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ไปพัฒนาปรับปรุงให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง

1. บริบทของจังหวัดลำปางที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน

จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย และมีความเก่าแก่ประมาณ 1300 ปี จังหวัดลำปาง ได้ประกาศจัดตั้งเป็นจังหวัดในปี พ.ศ. 2476 ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการอาณาจักรสยาม มีคำขวัญประจำจังหวัด คือ "ถ่านหินลือชา รถม้าลือลั่น เครื่องปั้นลือนาม งามพระธาตุลือไกล ฝึกช้างใช้ลือโลก" และดอกไม้ประจำจังหวัด คือ "ดอกธรรมรักษา" ลักษณะพื้นที่ของจังหวัดจะมีลักษณะเป็นรูปวงรี เป็นที่ราบสูง มีภูเขาสูงมากมาย ทอดตัวจากทิศเหนือไปทิศใต้ของจังหวัด บางส่วนเป็นที่ราบ ล้อมรอบด้วยภูเขา เป็นแอ่งกระทะที่กว้างและยาวที่สุดในภาคเหนือ เรียกว่า "อ่างลำปาง" เนื่องจากจังหวัดลำปาง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในท้องถิ่น ดังนั้น อุตสาหกรรมหลักที่นำรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดลำปาง จะเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเครื่องดื่ม รวมทั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ ก็เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนจังหวัด และประเทศ จึงทำให้แนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจในจังหวัดลำปางเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานจังหวัด ศาลากลางจังหวัดลำปาง, 2560)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ลำปางเป็นอีกจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่มีศักยภาพและมีความพร้อมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตและกิจการงานประเพณี นอกจากนี้ทางนโยบายของจังหวัดยังมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะสนับสนุนและบริการให้นักท่องเที่ยวมากมาย อาทิเช่น ด้านการคมนาคม มีเส้นทางคมนาคมทุกรูปแบบ ทั้งทางเครื่องบิน รถไฟและทางรถยนต์ อีกทั้งยังมีเส้นทางทางรถยนต์ที่สามารถเชื่อมโยงไปยังจังหวัดต่างๆในภาคเหนือตอนบนได้ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน พะเยา เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน และแพร่ ด้านที่พัก จังหวัดลำปาง

มีโรงแรม เกสเฮาส์ รีสอร์ท และ โฮมสเตย์ มีบริษัทนำเที่ยวให้บริการนักท่องเที่ยว พร้อมมัคคุเทศก์ สำหรับร้านอาหารส่วนใหญ่ จะมีทั้งอาหารพื้นบ้านและอาหารทั่ว ๆ ไป จัดไว้บริการให้นักท่องเที่ยว ตลอดจนการมีศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวในอาคารศาลากลางจังหวัดหลังเก่าและศูนย์ข้อมูลข่าวสารของเทศบาลนครลำปาง เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารและรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดลำปาง (สำนักงานจังหวัด ศาลากลางจังหวัดลำปาง, 2560)

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ (สำนักงานจังหวัด ศาลากลางจังหวัดลำปาง, 2560) ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติเขื่อนกิ่วลม อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล น้ำตกวังแก้ว อ่างเก็บน้ำวังเหือ ภูเขาไฟ และสวนป่าทุ่งเกวียน เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์/ศาสนสถาน เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองลำปาง ซึ่งมีศิลปกรรมล้านนาที่งดงามมาก มีองค์พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ที่ประตูผา วัดม่อนพระยาแช่ วัดพระธาตุเสด็จ วัดศรีรองเมือง วัดพระแก้วดอนเต้า วัดเจดีย์ขาว วัดพระธาตุจอมปิง วัดศรีชุม ศาลเจ้าพ่อประตูผา วัดป่าฝาง วัดอักษะชัยคีรี ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัดถ้ำพระสบาย และวัดถ้ำสุขเกษมสวรรค์ เป็นต้น

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและหัตถกรรม เช่น ศูนย์ศิลปาชีพแม่ต๋ำ หมู่บ้านแกะสลัก (บ้านหลุก) หมู่บ้านทอผ้าพื้นเมือง หมู่บ้านกระดาษสา โรงงานอุตสาหกรรมเซรามิก และบ้านเสานัก เป็นต้น

2. สถานการณ์การท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ข้อมูลจากกรมการท่องเที่ยวและกีฬา (2554; 2556) พบว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553 – 2553 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีจำนวน 444,477, 643,256, และ 687,412 ราย ในปี พ.ศ. 2554, 2555, และ 2556 ตามลำดับ ในขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ มีจำนวน 33,745, 76,352, และ 74,411 ราย ในปี พ.ศ. 2554, 2555, และ 2556 ตามลำดับ โดยมีจำนวนวันที่มาพักค้างคืนในจังหวัดเฉลี่ยเป็นจำนวน 2 วันทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้สำนักงานจังหวัดลำปาง ได้จัดทำรายการสำรวจสถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวในจังหวัด พบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศ ฝรั่งเศส เยอรมัน ไต้หวัน อิตาลีและสหรัฐอเมริกา และแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เข้าเยี่ยมชมเมื่อเดินทางมาถึงลำปาง ได้แก่ วัดพระธาตุลำปางหลวง น้ำตกแจ้ซ้อน และศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดลำปาง, 2559)

3. ปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลำปางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จังหวัดลำปาง เป็นเมืองที่น่าสนใจเหมาะแก่การลงทุนและให้ความสำคัญในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญดังนี้

1. ความพร้อมเชิงพื้นที่

เนื่องจากลำปางเป็นเมืองที่เก่าแก่ และมีเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวลำปางและถือปฏิบัติมาถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจคือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เริ่มหันมาสนใจการท่องเที่ยวเกี่ยวกับธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆในจังหวัดลำปาง ในแต่ละพื้นที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่าทั้งในเรื่องของการแต่งกาย เช่น ชาวไทลื้อในพื้นที่ของบ้านกล้วยลือ อำเภอมืองลำปาง ชนเผ่าเมี่ยน ชนเผ่าปะเกอเกะญอ และเผ่าอีโก้ ในอำเภองาว และอำเภอแจ้ห่ม เป็นต้น (บุญทวารณ วิงวอน, ชัยยุทธ เลิศพาชิน, บุญชนิด วิงวอน ,อัจฉรา เมฆสุวรรณ, 2556)

2. ความสมบูรณ์ของทรัพยากรและต้นทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดที่มีหลักฐานบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เช่น การสืบสายเมืองพื้เมืองน้องกับหริภุญไชยซึ่งรับเอาวัฒนธรรมทวารวดีจากเมืองละโว้ การอยู่ภายใต้การปกครองของอยุธยา หรือ การอยู่ใต้การยึดครองของพม่า เป็นต้น ลำปาง จึงได้รับถ่ายทอดทางศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น ปราสาทโขงพระเจ้าล้านทอง วัดพระธาตุลำปางหลวง ที่ได้รับแบบแผนมาจากศิลปะพม่า (ชาญคณิต อวารณ, 2553) วิหาร วัดศรีรองเมือง วัดศรีชุม ศิลปกรรมของไทยใหญ่ วิหารโถง และภาพเขียนสีผนัง วัดปงยากคก พระเจดีย์ พระพุทธรูป หรือพุทธศิลป์รูปแบบต่างๆ (สงกรานต์ กลมสุข, 2556) เป็นต้น นอกจากนี้ การหลอมหลวมทางชาติพันธุ์ ยังทำให้เกิดวิถีชีวิต รูปแบบกิจกรรมทางประเพณีที่ผสมผสานกลายเป็นอัตลักษณ์และวิถีแห่งชนชาติพื้นถิ่น เช่น การแห่ครัวตาน งานตานก้วยสลากภัต งานประเพณีปีใหม่เมือง พิธีไหว้ผีปู่ย่า เป็นต้น กิตติศักดิ์ (2554) กล่าวว่า จุดเด่นทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม คือปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาจังหวัดลำปาง ดังนั้น สามารถกล่าวได้ว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่หลากหลายของจังหวัดลำปาง ถือเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง

3. ความพร้อมของเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดลำปางมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของภาคเหนือในการเชื่อมต่อไปยังจังหวัดต่างๆ ที่เอื้อต่อการขนส่งสินค้าและการเดินทางของผู้คน นอกจากนี้ ในปัจจุบันจังหวัดได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาระบบการขนส่งรูปแบบต่างๆ ให้ทันสมัยมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หลากหลายของจังหวัด ดังข้อมูลต่อไปนี้ (ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการขนส่งสาธารณะใน 8 จังหวัดภาคเหนือ, 2561 และ สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2561)

1. ทางถนน จังหวัดลำปางมีระบบคมนาคมขนส่ง เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับภูมิภาคระดับจังหวัด และภายในท้องถิ่น ดังนี้

เส้นทางคมนาคมระหว่างภูมิภาค (กรุงเทพฯ)

1. เส้นทางนครสวรรค์ - ลำปาง จากรังสิตมาตามถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1) แล้วแยกซ้ายเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 ที่อำเภอวังน้อย จากนั้นผ่านจังหวัดอยุธยา สิงห์บุรี ชัยนาท นครสวรรค์ กำแพงเพชร ตาก เข้าสู่จังหวัดลำปาง รวมระยะทาง 599 กิโลเมตร

2. เส้นทางนครสวรรค์ - พิษณุโลก - ลำปาง ใช้เส้นทางเดียวกับเส้นทางที่ 1 เมื่อไปถึงจังหวัดนครสวรรค์ ให้แยกขวามือไปตามทางหลวงหมายเลข 117 (นครสวรรค์ - พิษณุโลก) จากนั้นใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 11 (พิษณุโลก - เด่นชัย) จากจังหวัดพิษณุโลก ผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ จนถึงอำเภอเด่นชัย ให้เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ระยะทางประมาณ 804 กิโลเมตร

เส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัด

1. ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ระยะทาง 71 กิโลเมตร และ 92 กิโลเมตร ตามลำดับ

2. ติดต่อกับจังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงราย โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 พหลโยธิน เดินทางเข้าสู่จังหวัดพะเยา ระยะทาง 160 กิโลเมตร และเข้าสู่จังหวัดเชียงราย ระยะทาง 225 กิโลเมตร

3. ติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน เดินทางเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ และใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 เชียงใหม่ - แม่แตง แยกซ้ายมือเข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 เชียงใหม่ - ปาย ผ่านอำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้าสู่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน หรือใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง กิ่งอำเภอดอยหล่อ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

4. ติดต่อกับจังหวัดน่าน และจังหวัดแพร่ ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 วชิราวุธดำเนิน เดินทางลงไปทางใต้ เข้าสู่อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ แล้วใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 ผ่านอำเภอสูงเม่น เข้าสู่จังหวัดแพร่ ระยะทาง 109 กิโลเมตร และสามารถเดินทางต่อไปยังจังหวัดน่าน ระยะทาง 227 กิโลเมตร

5. ติดต่อกับจังหวัดลำปาง ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 พหลโยธิน ผ่านจังหวัดพะเยา อำเภอกัน จังหวัดลำปาง และจากจังหวัดลำปาง สามารถเดินทางเชื่อมต่อไปยังจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน

เส้นทางคมนาคมระหว่างอำเภอเมืองลำปางกับอำเภออื่นๆ

1. จากอำเภอเมืองลำปางเดินทางไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 พหลโยธิน ลงไปทางตะวันตกเฉียงใต้ผ่านอำเภอสบปราบ ระยะทาง 40 กิโลเมตร อำเภอเถิน ระยะทาง 96 กิโลเมตร และอำเภอแม่พริก ระยะทาง 125 กิโลเมตร

2. จากอำเภอเมืองลำปาง ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 วชิราวุธดำเนิน ลงไปทางใต้เข้าสู่อำเภอแม่ทะ ระยะทาง 26 กิโลเมตร และสามารถเดินทางไปยังอำเภอแม่เมะ โดยใช้ทางแยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1348 ระยะทาง 45 กิโลเมตร

3. จากอำเภอเมืองลำปาง ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ไปทาง ตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่อำเภองาว ระยะทาง 83 กิโลเมตร

4. จากอำเภอเมืองลำปาง ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1305 เข้าสู่อำเภอแจ้ห่ม ระยะทาง 52 กิโลเมตร และอำเภอวังเหนือ ระยะทาง 107 กิโลเมตร

5. จากอำเภอเมืองลำปาง ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เชียงใหม่ – ลำปาง เข้าสู่อำเภอห้างฉัตร ระยะทาง 18 กิโลเมตร และสามารถเดินทางไปยังอำเภอเกาะคา โดยใช้ทางแยกเข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1034 ระยะทาง 13 กิโลเมตร

ระบบโดยสารสาธารณะ มีรถโดยสารสาธารณะให้บริการเชื่อมโยงจังหวัดลำปาง และ จังหวัดอื่นๆ และระหว่างอำเภอต่างๆ ภายในจังหวัด มีสถานีขนส่งผู้โดยสาร 1 แห่ง คือ สถานีขนส่งผู้โดยสารลำปาง ตั้งอยู่บริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 พหลโยธิน เป็นสถานที่จอดรถรับส่ง ระหว่างจังหวัดลำปางและจังหวัดอื่นๆ รวมไปถึงรถโดยสารสองแถวขนาดเล็ก ที่จอดรอรับผู้โดยสาร บริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสาร

2. ทางรถไฟ การเดินทางโดยรถไฟไปยังจังหวัดลำปาง มีบริการรถไฟทั้งประเภท รถด่วน รถเร็ว และรถธรรมดา จากกรุงเทพฯ ไปลำปางทุกวัน

3. ทางน้ำ ปัจจุบันการเดินทางทางน้ำจากจังหวัดลำปาง ไปยังพื้นที่อื่นๆ ใกล้เคียง และ กรุงเทพฯ ไม่มีให้บริการ

4. ทางอากาศ จังหวัดลำปาง มีท่าอากาศยานลำปาง ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองระยะทาง 1 กิโลเมตร มีอาคารผู้โดยสารที่สามารถจุผู้โดยสารขาเข้า 120 คน และขาออก 250 คน มีทางวิ่ง (Runway) จำนวน 1 เส้นทาง ขนาดทางวิ่ง 1975 x 30 เมตร สามารถรองรับเครื่องบินโบอิง 737-400 ได้ 3 ลำในเวลาเดียวกัน ปัจจุบัน ท่าอากาศยานลำปาง เปิดเส้นทางการบินภายในประเทศ โดย เปิดให้บริการอยู่ 2 สายการบิน คือ สายการบินบางกอกแอร์เวย์ (Bangkok Airways) และ สายการบิน นกแอร์ (Nok Air) มีบริการเที่ยวบินตรง ลำปาง – กรุงเทพฯ วันละ 6 เที่ยวบิน เริ่มตั้งแต่เวลา ประมาณ 08:00 – 19:30 น. (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2560)

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย (2554) ยังพบข้อจำกัดของจังหวัด ลำปางทางด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งของ จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ค่อนข้างกระจายตัว เส้นทางเข้าถึงบางแห่งยากลำบากและไม่มีป้ายบอกเส้นทาง บางเส้นทางมีลักษณะเป็นภูเขาสูง มีการปรับปรุงซ่อมแซมเส้นทางตลอดเวลาทำให้ไม่สนับสนุนการ รองรับพาหนะนำเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ อีกทั้งยังขาดการจัดเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และการบริการของรถโดยสารสาธารณะ เป็นต้น ดังนั้น จังหวัดจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญและเร่ง พัฒนาความพร้อมของเส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของลำปางให้เติบโตอย่างยั่งยืน

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม

ประชาชนในจังหวัดลำปาง มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ต่อแนวทางการ พัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยของชุมชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการมีส่วนร่วม ในการวางแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ต้องการเข้ามามี

บทบาทในการแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการจัดการในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, 2554 และ เพียงกานต์ นามวงศ์, 2552) ดังนั้น จึงถือได้ว่า ประชาชนในจังหวัดลำปาง มีความพร้อมต่อการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

อย่างไรก็ตาม ขวัญภา สุขคร (2560) พบว่า ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในจังหวัดลำปางเป็นไปในลักษณะ “ต่างคิด ต่างทำ” ขาดเอกภาพและการบูรณาการ อีกทั้งยังขาด แคลนบุคลากรทางการท่องเที่ยวที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อมิติการมีส่วนร่วมในพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง นอกจากนี้ ชาวบ้านชุมชนโดยทั่วไป ในจังหวัด ยังมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ความร่วมมือ แต่ยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการจัดการ การท่องเที่ยว ขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (เพียงกานต์, 2552) และในบางชุมชน เช่น ชุมชนลำปางหลวง ยังมีความต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนอย่างจริงจัง ในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว การวางแผนการจัดการและพัฒนาการ ท่องเที่ยว มีความรวมตัวกันของคนในชุมชน เพื่อจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยเปิด โอกาสให้คนในท้องถิ่นมีบทบาทในการร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และการหาแนว ทางการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, 2561)

ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จำเป็นจะต้อง พัฒนาคอนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหรือการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เพื่อให้คนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นุชนารถ, 2554) ตลอดจนสร้างการมี ส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมระหว่างคนในชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับหน่วยงาน ภายนอกที่เกี่ยวข้อง รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังและ ต่อเนื่องจากภาครัฐ เอกชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในด้านของนโยบาย งบประมาณ และการ พัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

(1) ศึกษาปัจจัยทางด้าน :

บริบทพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว
- กิจกรรมและวิถีทางวัฒนธรรม
- เส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- ชุมชนพื้นถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
- ผู้มีส่วนได้เสีย/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

(2) ศึกษาปัจจัยทางด้าน :

มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- กิจกรรมเชิงวัฒนธรรม
- การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
- การบริหารจัดการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วิเคราะห์และเปรียบเทียบ โดยใช้

1.แนวคิดทฤษฎี SWOT Analysis

2.มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย

กำหนด

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์

1. สำรวจเส้นทาง และนำเสนอเส้นทางเลือก ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. ศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

โดยการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นศึกษาบริบทของคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในทุกมิติ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย จึงได้กำหนดกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบงานวิจัย
2. พื้นที่ศึกษาวิจัย
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
4. เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ผล

รูปแบบงานวิจัย

รูปแบบงานวิจัยของการศึกษานี้ มีลักษณะเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการศึกษารายกรณี (Case Study) ในสถานการณ์จริง (Phenomenological Study) โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Documentary Data) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐานชั้นต้น (Primary Source) ทั้งจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ยุทธศาสตร์ในทุกๆระดับ บทความวารสาร หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

2. การศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาหลังจากการศึกษาเอกสารจนได้กรอบแนวทาง และแนวทางในการดำเนินการต่างๆ

พื้นที่ศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการศึกษาที่ วัดพระธาตุจอมปิง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยมีเหตุผลที่เลือกศึกษา ดังนี้

1. วัดพระธาตุจอมปิง เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์และตำนานที่ยาวนาน มีความโดดเด่นและงดงามทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ รวมถึงหลักฐานบ่งชี้ทางโบราณคดีที่ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ นอกจากนี้ วัดพระธาตุจอมปิง ยังถือเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวอันซีนของจังหวัดลำปาง มีระยะทางจากตัวเมืองลำปาง 23 กิโลเมตรโดยประมาณ การคมนาคมสะดวก และระหว่างเส้นทางเข้าถึง ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกมากมาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เติบโตอย่างยั่งยืน

2. ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง เป็นชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงรักษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เช่น ประเพณีขึ้นธาตุงานแปดเป็ง ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีไหว้สาผีปู่ ผีย่า เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นประเพณีที่มีเสน่ห์ดึงดูด เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีการสอดแทรกคตินิยมเชิงพุทธวิถีและวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่าย ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญู ความศรัทธา ของชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดังนั้น จึงถือได้ว่าวัดพระธาตุจอมปิง เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนววิถีพุทธที่ควรค่าในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควบคู่กับการส่งเสริมการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบต่อไป

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Participants Key Informant)

งานวิจัยนี้ มุ่งเน้นศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ดังนั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Participants key informant) จึงประกอบไปด้วย

1. **คนในชุมชน** คือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่หรือมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 8 ชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 15 ราย ใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ ภูมิลำเนา ตำแหน่งทางสังคมและ/หรืออาชีพ อายุ การศึกษา และเป็นที่เชื่อถือยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชนประกอบไปด้วย

- 1.1 พระสงฆ์/เจ้าอาวาส
- 1.2 ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน
- 1.3 คณะกรรมการวัด มรรคทายก
- 1.4 ครู/นักวิชาการ
- 1.5 ผู้ประกอบการอิสระ
- 1.6 สมาชิกในชุมชน

2. **นักท่องเที่ยว** คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดพระธาตุจอมปิง จำนวน 15 ราย โดยใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบความสะดวก (Convenience Sampling)

เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการมุ่งเน้นการทำความเข้าใจสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในตัวแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับบริบททางด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชนโดยรอบ พฤติกรรม ทักษะคิด กระบวนการทางความรู้สึกรู้สึกคิด การรับรู้ ของกลุ่มคนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การอธิบายแนวทางและกลยุทธ์ในการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ

คือ การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของเส้นทางที่เป็นไปได้ในการเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้ยานพาหนะประเภทรถยนต์ส่วนบุคคลในการเดินทางสำรวจ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยประเด็นในการสำรวจ มีดังนี้

- 1.1 สภาพเส้นทาง
- 1.2 ระยะทาง
- 1.3 สภาพแวดล้อม
- 1.4 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน
- 1.5 อาชีพของบุคคล/ชุมชน
- 1.6 สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญระหว่างการเดินทาง

2. แบบสังเกต

สำหรับงานวิจัยนี้ เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกึ่งมีส่วนร่วม (moderate participation) คือ คณะผู้วิจัยกำหนดบทบาทของตนเองให้เป็นนักวิจัยผู้สังเกตการณ์และในขณะเดียวกันก็สร้างความสัมพันธ์อันดี และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับคนในชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง ผ่านการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว พฤติกรรมของคนในชุมชนเชิงความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง ซึ่งแบบสังเกตมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

- 2.1 ลักษณะทางกายภาพของวัดพระธาตุจอมปิงที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.2 บริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. แบบสัมภาษณ์

สำหรับงานวิจัยนี้ เป็นการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) คือ คณะผู้วิจัยได้มีการวางแผนและกำหนดข้อคำถามในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไว้ล่วงหน้า แต่ก็มีคามยืดหยุ่นสำหรับการเพิ่ม

คำถามในขณะที่ยังสัมภาษณ์ โดยยึดหลักความสอดคล้องกับข้อคำถามที่จัดเตรียมไว้เป็นแนวทางและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง คุณลักษณะและปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง ปัญหาหรืออุปสรรคที่มีผลต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง และแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิงในอนาคตเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยมีประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ 7 คำถามหลัก ดังนี้

คำถาม 1 : วัดพระธาตุจอมปิง มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไร มีตำนาน เรื่องเล่าสืบทอดต่อการมาอย่างไรบ้าง

คำถาม 2 : มีอะไรบ้างในชุมชน ที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ และมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น กิจกรรม ประเพณีทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น

คำถาม 3 : ความผูกพันระหว่างคนในชุมชนและวัดพระธาตุจอมปิง เป็นอย่างไรบ้าง เช่น ความเชื่อความศรัทธา การร่วมสืบสานงานบุญ งานประเพณี การร่วมรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น

คำถาม 4 : ชุมชนมีส่วนร่วมกับวัดพระธาตุจอมปิงในการจัดการการท่องเที่ยวและการดูแลรักษาวัด หรือไม่ อย่างไร เช่น การนำเที่ยววัด การบริการนักท่องเที่ยวด้านต่างๆ การร่วมกันดูแลรักษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การวางแผนและตัดสินใจบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ เป็นต้น

คำถาม 5 : มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หรือ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงบ้างหรือไม่

คำถาม 6 : สถานะการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

คำถาม 7 : ท่านคิดว่า วัดพระธาตุจอมปิง ควรมีการพัฒนาหรือส่งเสริมในด้านใดบ้าง เพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

4. แบบเสวนากลุ่มย่อย

คือ การดำเนินการศึกษาที่มีลักษณะเป็นการสนทนาแบบกลุ่ม โดยมีจำนวนสมาชิกซึ่งเป็นคนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิงร่วมเสวนา จำนวน 7-10 ราย มีคณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) จำนวน 1 ราย และ เป็นผู้จดบันทึกการสนทนา (Note taker) จำนวน 1 ราย และเป็นผู้ช่วยประสานงานทั่วไป จำนวน 1 ราย สำหรับรูปแบบการเสวนาจะมีลักษณะเป็นการตั้งประเด็นหัวข้อสนทนาหลัก เพื่อนำไปสู่การนำเสนอความคิดเห็น การถกเถียง การซักถามปัญหา และการหาข้อสรุปที่เหมาะสม โดยมีแนวทางปฏิบัติของการเสวนาที่ยืดหยุ่น เปิดกว้าง และให้สิทธิที่เท่าเทียมกัน สำหรับสมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น การนำเสนอแนวคิดและทัศนคติ เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

สำหรับประเด็นการเสวนามีหัวข้อหลัก คือ แนวทางการพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีประเด็นย่อยในการพิจารณา คือ

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ขัดขวางการขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง
2. จุดเด่นและปัจจัยสนับสนุน ที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง
3. แนวทางการขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง ควรเป็นอย่างไร

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยนั้น ได้ดำเนินการเริ่มต้นโดยปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเพื่อกำหนดประเด็นคำถามและหัวข้อในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงออกแบบเครื่องมือวิจัยซึ่งประกอบไปด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบเสวนากลุ่มย่อย แล้วนำทั้งหมดไปทดสอบความเที่ยงตรงถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบการใช้ภาษาและความครอบคลุมของเนื้อหา เพื่อการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย (Index of item-objective congruence: IOC)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้ ได้กำหนดแนวทางในการเก็บข้อมูล โดยระบุขอบเขตของประเด็นที่จะศึกษาออกเป็น 4 ส่วนหลัก ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 : เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อ ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี ตลอดจนกิจกรรม และวิถีประเพณี วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุจอมปิง

สำหรับประเด็นในส่วนที่ 1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้การศึกษาจากเอกสาร และแบบสัมภาษณ์ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มบุคคลในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง

ส่วนที่ 2 : เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทศนคติ และการรับรู้ ที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิงและการสืบทอดเชิงวิถีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัด

สำหรับประเด็นในส่วนที่ 2 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มบุคคลในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง

ส่วนที่ 3 : เกี่ยวข้องกับภาพรวมของสภาพลักษณะการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ประเด็นในส่วนที่ 3 ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ (1). แบบสัมภาษณ์และแบบเสวนากลุ่มย่อย สำหรับกลุ่มบุคคลในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง และ (2). แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 4 : เกี่ยวกับแนวคิดด้านการพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ประเด็นในส่วนที่ 4 ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ (1). แบบสัมภาษณ์และแบบเสวนากลุ่มย่อย สำหรับกลุ่มบุคคลในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง และ (2) แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

ในส่วนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แบ่งออกเป็น 2 กระบวนการหลัก คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Review Data) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Review Data) เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงวิถึวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวแหล่งท่องเที่ยว คือ วัดพระธาตุจอมปิงและบริเวณเขตพื้นที่ชุมชนโดยรอบ ซึ่งประกอบด้วย ตำนาน เรื่องเล่า บันทึกทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ความเชื่อมโยงและการสืบทอดทางวิถึวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ตลอดจนข้อมูลที่ถูกบันทึกในรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของแหล่งที่สำคัญ

2. การเก็บรวบรวมภาคสนาม (Field Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้

2.1 การสำรวจ (Survey Study) เป็นการมุ่งศึกษาเส้นทางที่เป็นไปได้ในการเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยว คือ วัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้จุดเริ่มต้นตำแหน่งเดียวกัน คือ สี่แยกภาคเหนือหรือสี่แยกห้าแยียง อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีหลักกิโลเมตรขนาดใหญ่ อันเป็นหนึ่งในจุดเด่นเชิงสัญลักษณ์ (Landmark) ของจังหวัดลำปาง อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางจากจังหวัดลำปางไปสู่ กรุงเทพมหานครตามเส้นทางสายหลักเอเชีย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน เป็นต้น ซึ่งเป็นเมืองหลักและเมืองรองในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน แล้วมุ่งหน้าสู่จุดปลายทางเป้าหมาย คือ วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง

ในการศึกษาแต่ละเส้นทาง ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสำรวจออกเป็น 6 องค์ประกอบหลักๆ คือ (1) ลักษณะทางกายภาพของเส้นทางสัญจร (2) ระยะทางจากจุดเริ่มต้นถึงจุดปลายทางเป้าหมาย (3) สภาพแวดล้อมของแต่ละเส้นทาง (4) ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนแต่ละเส้นทาง (5) การประกอบอาชีพของชุมชนในแต่ละเส้นทาง (6) สถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สำคัญ จากนั้นจะมีการจดบันทึกการสำรวจอย่างละเอียดเพื่อความเที่ยงตรงถูกต้องในการสังเคราะห์ข้อมูล

2.2 การสังเกต (Observation) เป็นเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลในชุมชน ตัวแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมเชิงสนับสนุนและอุปสรรคที่มีผลต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

โดยวิธีดำเนินการเริ่มต้นจาก การเข้าไปทำความรู้จัก ชี้แจงบทบาทหน้าที่และขอบเขตการดำเนินงานวิจัยของคณะผู้วิจัยต่อบุคคลและกลุ่มบุคคลในชุมชน โดยเริ่มต้นจากพระสงฆ์และกลุ่มผู้ดูแลวัด คณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการค้าขายในเขตตัวแหล่งท่องเที่ยวและในเขตชุมชน ตลอดไปจนถึงกลุ่มชาวบ้าน จากนั้น จึงได้พยายามสร้างความคุ้นเคยและเข้าถึงชุมชนอย่างสม่ำเสมอโดยเฉลี่ย 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ เพื่อติดตามสภาวะการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง ควบคู่ไปกับการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี สร้างความสนิทสนมกับกลุ่มบุคคลในชุมชน ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชนที่สืบทอดมาแต่โบราณ ซึ่งถือเป็นการเฝ้าติดตามการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์จริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นระยะเวลาประมาณ 3 - 6 เดือน เพื่อทำ

ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมตัวแหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตชุมชน ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนในทุกมิติ

2.3 การสัมภาษณ์บุคคลแบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการศึกษา นี้ ได้แบ่งการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มบุคคลในชุมชน : การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลในชุมชนถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก สำหรับการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลทางด้านของ ความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้ ความเชื่อ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ และทัศนคติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง และไม่เป็นทางการ ซึ่งการกำหนดคำถามจะอยู่ภายใต้ขอบเขตของโครงสร้างคำถามที่ได้กำหนดไว้และครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยในการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ทางคณะผู้วิจัยจะแจ้งวัตถุประสงค์ในการวิจัยเป็นเบื้องต้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่น เชื่อใจในการให้ข้อมูล จากนั้น จึงเป็นการสร้างและกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศของการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี เป็นกันเองกับผู้ให้ข้อมูล เปิดโอกาสแก่ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ รวมถึงการให้คำมั่นในการปกปิดความลับของข้อมูลบางส่วนที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการให้เปิดเผย เพื่อเป็นสร้างความเชื่อมั่น การลดช่องว่างทางการสื่อสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย จากนั้น ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จะมีการบันทึกข้อมูลอย่างครบถ้วนภายใต้เงื่อนไขตามการได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกและรวบรวมข้อมูล คือ เครื่องบันทึกเสียง 1 ตัว และสมาร์ตโฟน 2 เครื่อง กล้องถ่ายรูปและกล้องถ่ายวิดีโอ 1 เครื่อง เพื่อป้องกันการผิดพลาดสูญหายของข้อมูล ในการถอดเสียงบันทึกเพื่อพิมพ์เก็บรวบรวมข้อมูลในรูปของเอกสารสำหรับระยะเวลาในการการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง จะใช้เวลาสนทนาและสัมภาษณ์ โดยเฉลี่ยประมาณ 60-120 นาที ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านผู้ให้ข้อมูลและสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในขณะนั้น การสัมภาษณ์แต่ละราย จะสิ้นสุดในกรณีใดกรณีหนึ่ง หรือทั้งสองกรณี ดังนี้คือ เมื่อคณะผู้วิจัยซักถามจนสิ้นข้อสงสัยหรือไม่พบว่ามีข้อมูลใหม่เกิดขึ้นอีก และ/หรือ พิจารณาจากอาการปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล หากมีอาการเหนื่อยล้า หรือส่อไปในทางต้องการยุติการสนทนาและไม่พร้อมให้ข้อมูลใดๆ ต่อไปอีก จึงจะยุติการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป ที่เข้ามาเยี่ยมชมชมวัดพระธาตุจอมปิง : เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นความรู้สึก ทัศนคติ และการรับรู้ที่มีต่อตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงแนวทางและโอกาสในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งในกรณีของการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว จะเป็นการเลือกสัมภาษณ์แบบตามสะดวก เนื่องจากการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวแบบไม่พักค้างคืน เดินทางมาเที่ยวในระยะเวลานั้นๆ ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาที่ต้องการความรวดเร็วในการทำความรู้จักและพูดคุยกับนักท่องเที่ยว สำหรับการตั้งคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด โดยเริ่มต้นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ สร้างความคุ้นเคย ให้ความช่วยเหลือแนะนำด้านการท่องเที่ยวในตัวแหล่ง ปรับตามสภาพการณ์ขณะนั้นๆ และใช้เวลาในการพูดคุยสั้นๆ ไม่เกิน 5-15 นาที โดยคำนึงถึงการไม่รบกวนสุนทรียะแห่งการเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวมากเกินไป แต่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้มากที่สุด สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึก คือ การจดบันทึกสรุปประเด็นสำคัญในเอกสารเป็นหลัก

2.4 การเสวนากลุ่มย่อย เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการคัดเลือกกลุ่มบุคคลจากในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิงเป็นหลัก และกำหนดให้มีความแตกต่างหลากหลายในอาชีพ การศึกษา และแนวคิด เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ (เจ้าอาวาส) คณะกรรมการวัด ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน แม่ค้าและพ่อค้าในชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายอย่างมีนัยยะสำคัญตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยการจัดเวทีเสวนานั้น เริ่มต้นจาก คณะผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา ทำความรู้จักและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มาเข้าร่วมเสวนา สร้างบรรยากาศในการสนทนาให้มีความเป็นกันเอง ใช้ภาษาพื้นถิ่นเป็นหลักในการสนทนา ใช้สำนวนที่ง่ายต่อการเข้าใจรับรู้ หลีกเลี่ยงภาษาทางวิชาการโดยไม่จำเป็น การกำหนดประเด็นในการสนทนา เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ สำหรับการเก็บข้อมูล ใช้การเก็บบันทึกข้อมูลทั้งภาพและเสียงในระหว่างการเสวนาดำเนินไป เพื่อป้องกันการความไม่ครบถ้วนของข้อมูล โดยเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึก คือ เครื่องบันทึกเสียง 1 เครื่อง กล้องถ่ายรูปรวมถ่ายวิดีโอ 1 เครื่อง และสมาร์ตโฟน นอกจากนี้ ยังใช้การจดบันทึกข้อมูลร่วมด้วย เพื่อเก็บข้อมูลที่มีประเด็นเฉพาะและสำคัญตรงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ผล

1. ภายหลังจากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก ในจะถูกนำมาพิจารณาเพื่อแยกแยะประเด็นข้อมูลที่มีลักษณะเชิงความเป็นจริงและเชิงทัศนคติความคิดเห็น
2. ข้อมูลจากการบันทึกโดยใช้สื่อบันทึกทุกประเภท จะถูกถ่ายโอนไปเก็บในเครื่องคอมพิวเตอร์แบบส่วนตัว และถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงโดยเร็วที่สุด เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับความคลาดเคลื่อนกับข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก
3. สร้างข้อมูลดิบที่ได้จากการบันทึกทุกรูปแบบ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และตีความ
4. การวิเคราะห์ กระทำโดยแยกแยะข้อความ ประโยคที่มีความหมายในทิศทางเดียวกัน รวมไว้กลุ่มเดียวกัน โดยมีรหัสข้อความกำกับทุกข้อความ ทุกประโยค แล้วจึงกำหนดคำสำคัญ แล้วจึงนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานทางการท่องเที่ยว เพื่อการเขียนบรรยายผลงานวิจัย
5. เขียนบรรยายผลจากการศึกษาสิ่งที่ค้นพบอย่างละเอียดชัดเจน ทั้งในเชิงกายภาพ (Physical) และมโนภาพ (Logical) ที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตัวแหล่งท่องเที่ยว และเขียนบทสรุปเพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการสำรวจเส้นทางการเข้าถึงที่เหมาะสมและบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลายมิติ นำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง โดยเลือก วัดพระธาตุดอยมูมิ่ง อำเภอเมืองเกาะกา จังหวัดลำปางเป็นกรณีศึกษา

จากผลการศึกษา จะนำเสนอโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลักๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ผลการสำรวจเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ส่วนที่ 2 : ผลการศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 : รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 4 : สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการสำรวจเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตามวัตถุประสงค์ข้อ (1) ที่กำหนดไว้ว่า “สำรวจเส้นทาง และนำเสนอเส้นทางเลือกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุดอยมูมิ่ง อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง” ซึ่งมีประเด็นสำคัญในการสำรวจคือ

1. ลักษณะทางกายภาพของเส้นทางสัญจร
2. ระยะทางจากจุดเริ่มต้นถึงจุดปลายทางเป้าหมาย
3. สภาพแวดล้อมของแต่ละเส้นทาง
4. ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนแต่ละเส้นทาง
5. การประกอบอาชีพของชุมชนในแต่ละเส้นทาง และ
6. สถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สำคัญ

ผลจากการสำรวจ พบว่า เส้นทางในการเข้าถึงชุมชนวัดพระธาตุดอยมูมิ่ง มีอยู่ 3 เส้นทางที่ใช้สัญจรหลัก คือ

1. เส้นทางที่ 1: สี่แยกภาคเหนือ หรือสี่แยกห้าเชียง – ต. ปงยางคก อ.ห้างฉัตร – ชุมชนวัดพระธาตุดอยมูมิ่ง อ.เกาะกา
2. เส้นทางที่ 2 : สี่แยกภาคเหนือหรือสี่แยกห้าเชียง – ชุมชนวัดพระธาตุดอยมูมิ่ง (ใช้เส้นทางถนนพหลโยธิน ลำปาง – กรุงเทพฯ)

3. เส้นทางที่ 3 : สี่แยกภาคเหนือ หรือสี่แยกห้าเชียง – ทางแยกบ้านวังพร้าว (ทางหลวงชนบทเข้าเสริมงาม - ลี้ จ.ลำพูน) – วัดพระธาตุจอมปิง (ใช้เส้นทางหลักถนนพหลโยธิน ลำปาง – กรุงเทพฯ)

ผลการสำรวจเส้นทางที่ 1: สี่แยกภาคเหนือ หรือสี่แยกห้าเชียง – ตำบลปงยางคก อำเภอกำแพงแสน – ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง อำเภอกะเคาะ มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประเด็นด้านสภาพลักษณะเส้นทาง

1.1 ลักษณะถนน ช่วงต้นเป็นถนน ช่องทางขนาดใหญ่ และเมื่อเข้าเขตชุมชน 4 เป็นถนนลาดยาง 2 ช่องทางแบบสวนทาง ตัดผ่านหมู่บ้านชนบทตลอดเส้นทาง มีความกว้างขวางพอสมควร สภาพดีมาก ไม่ขรุขระ แต่มีความคดเคี้ยวมากบางช่วง

1.2 มีรถสัญจรมาก สภาพการจราจร ค่อนข้างหนาแน่น

1.3 มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางไปวัดพระธาตุจอมปิง เมื่อเริ่มตั้งแต่อำเภอกะเคาะ หรือเป็นระยะทางราว 12-14 กิโลเมตร

2. ประเด็นด้านระยะทาง มีระยะทางจากจุดเริ่มต้นถึงวัดพระธาตุจอมปิง ประมาณ 42 กิโลเมตร

3. ประเด็นด้านสภาพแวดล้อม

3.2 เป็นชุมชนหลายหมู่บ้านตั้งอยู่ติดกัน มีบรรยากาศความเป็นวิถีชนบทที่เรียบง่ายสงบ

3.2 สองข้างทางบางช่วงเป็นต้นไม้ป่าชุมชนมากพอสมควร บางช่วงเป็นพื้นที่ทุ่งนา มีความสดชื่น ร่มรื่น

3.3 เข้าเขตชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง มีความร่มรื่นมาก มีต้นไม้มาก ทางซ้ายมือมีแม่น้ำวังไหลเลียบบนถนนตลอดเส้นทาง มีเรือกวานไรรุ่นา ดุสงบ

4. ประเด็นด้านลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชน

4.1 มีหลายหมู่บ้านตั้งอยู่เรียงติดต่อกัน

4.2 มีบ้านเรือนปลูกติดกันหนาแน่น

5. ประเด็นด้านการประกอบอาชีพของชุมชน

5.1 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เช่น ร้านขายของชำ ร้านอาหารตามสั่ง ร้านขายสินค้า OTOP เป็นต้น

5.2 เกษตรกรรม เช่น การทำนาข้าว เป็นต้น

6. ประเด็นด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สำคัญ

6.1 วัดปงยางคก ตามตำนานเชื่อว่าสร้างในสมัยพระนางจามเทวี

6.2 วัดถ้ำชุมทรัพย์จามเทวี

6.3 วัดพระธาตุลำปางหลวง

6.4 อนุสาวรีย์เจ้าแม่จามเทวี ณ โรงเรียนอ้อมอารี

6.5 มีเส้นทางแยกไป วัดไหล่หิน และโป่งน้ำร้อน

6.6 จุดแสดงสินค้าและสาธิตการผลิตโรงงานผลิตข้าวแต๋น ทวีพรรณ ซึ่งเป็นสินค้า OTOP ชื่อดังของจังหวัด ในปัจจุบันผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก

6.7 อุทยานแห่งชาติ ดอยจาง

6.8 พิพิธภัณฑสถานบ้านเขื่อนฟองคำทวี (อยู่ห่างวัดพระธาตุจอมปิง ประมาณ 1 กิโลเมตร)

6.9 วัดพระธาตุดอยเงิน

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางที่ 1 สามารถประเมินคุณลักษณะเด่นและด้อย ได้ดังนี้

1. หากนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาจากกรุงเทพฯ หรือ พักในจังหวัดลำปาง การเลือกใช้เส้นทางนี้ ถือว่าค่อนข้างอ้อมเป็นระยะทางไกล และใช้ระยะเวลานาน

2. เส้นทางนี้ จะเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากเชียงใหม่ เนื่องจากไม่ต้องผ่านตัวอำเภอเมืองลำปาง สามารถใช้เส้นทางนี้ เป็นทางลัดไปวัดพระธาตุจอมปิงได้ นอกจากนี้ เส้นทางนี้ ยังเป็นทางลัดออกไปยังกรุงเทพฯ ได้อีกด้วย โดยไม่ต้องผ่านถนนสายหลัก ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว ซึ่งมีการจราจรหนาแน่น

3. เส้นทางนี้ มีความสวยงาม ตามวิถีวัฒนธรรม วิถีชีวิตชนบท การเดินทางจะทำให้ นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมและศึกษาวิถีชุมชนได้ตลอดเส้นทาง เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่เร่งรีบ สามารถใช้เวลาแวะชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีหลายแห่งตามรายทางได้

4. มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อีกมากตามเส้นทางนี้ ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการสำรวจเส้นทางที่ 2 : สี่แยกภาคเหนือหรือสี่แยกห้าเชียง – ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง (ใช้เส้นทางถนนพหลโยธิน ลำปาง – กรุงเทพฯ) มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประเด็นด้านสภาพลักษณะเส้นทาง

1.1 ใช้เส้นทางหลวง หมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน

1.2 มีลักษณะเป็นถนนขนาดใหญ่ 6 ช่องทาง กว้างขวางมาก

1.3 มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางไปวัดพระธาตุจอมปิงเป็นระยะชัดเจน ก็ต่อเมื่อเข้าเขตอำเภอเกาะคา ก่อนถึงชุมชนวัดพระธาตุจอมปิงราว 12-16 กิโลเมตร

2. ประเด็นด้านระยะทาง มีระยะทางจากจุดเริ่มต้นถึงวัดพระธาตุจอมปิง ประมาณ 24 กิโลเมตร

3. ประเด็นด้านสภาพแวดล้อม

3.1 ช่วงเส้นทางหลวง มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองทั่วไป

3.2 เข้าเขต อ.เกาะคา มีตลาดขนาดใหญ่ ร้านค้า โรงพยาบาล ธนาคาร และหน่วยงานราชการต่างๆ มีความเจริญมาก

3.3 เข้าเขตชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง สภาพแวดล้อมสองข้างทางมีความร่มรื่น ทางซ้ายมือมีแม่น้ำวังไหลเลียบบนถนนตลอดเส้นทาง มีต้นไม้ เรือกสวนไร่นา ดูสงบ ตามวิถีชนบท

4. ประเด็นด้านลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชน

4.1 ช่วงเส้นทางหลวง บ้านเรือนตั้งกระจายตัว ลักษณะทั่วไปเป็นชุมชนเมือง

4.2 ช่วงเข้าเขตอำเภอเกาะคา บ้านเรือนจะเรียงติดกัน ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ ลักษณะคล้ายชุมชนเมือง มีความเจริญพอสมควร ชุมชนหนาแน่น

4.3 เข้าเขตชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง มีบ้านเรือนปลูกติดกันหนาแน่น เป็นชุมชนชนบท

5. ประเด็นด้านการประกอบอาชีพของชุมชน

5.1 ช่วงเส้นทางหลวงและตัวอำเภอเกาะคา มีอาชีพทำธุรกิจเป็นส่วนใหญ่

5.2 เขตชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำไร่

ทำสวน

6. ประเด็นด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สำคัญ

6.1 วัดพระธาตุลำปางหลวง

6.2 อนุสาวรีย์เจ้าแม่จามเทวี ณ โรงเรียนอ้อมอารี

6.3 มีเส้นทางแยกไป วัดไหลหิน และโป่งน้ำร้อน

6.4 จุดแสดงสินค้าและสาธิตการผลิตโรงงานผลิตข้าวแต๋น ทวีพรรณ ซึ่งเป็นสินค้า OTOP ชื่อดังของจังหวัด ในปัจจุบันผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก

6.5 อุทยานแห่งชาติ ดอยจาง

6.6 พิพิธภัณฑสถานบ้านเฮือนพองคำทิว (อยู่ห่างวัดพระธาตุจอมปิงไม่เกิน 1 กิโลเมตร)

6.7 วัดพระธาตุดอยเงิน

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางที่ 2 สามารถประเมินคุณลักษณะเด่นและด้อย ได้ดังนี้

1. เป็นเส้นทางหลักที่ใช้เดินทางไปกรุงเทพฯ ซึ่งจะต้องผ่านอำเภอเกาะคา จ.ลำปาง

2. เป็นเส้นทางที่ นักท่องเที่ยว นักเดินทาง โดยทั่วไปใช้สัญจรเป็นหลัก ไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหลหิน เป็นต้น

3. เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวรู้จัก และถือเป็นเส้นทางหลัก ในการเข้าไปยังวัดพระธาตุจอมปิง

ผลการสำรวจเส้นทางที่ 3 : สีแยกภาคเหนือ หรือสีแยกห้าเชิง – ทางแยกบ้านวังพร้าว (ทางหลวงชนบทเข้าเสริมงาม - ลี้ จ.ลำพูน) – วัดพระธาตุจอมปิง (ใช้เส้นทางหลักถนนพหลโยธิน ลำปาง – กรุงเทพฯ) มีรายละเอียดดังนี้

1. ประเด็นด้านสภาพลักษณะเส้นทาง

1.1 ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน ไปจนถึงชุมชนบ้านวังพร้าว ผ่านฟาร์มแกะฮักยู จุดจำหน่ายสินค้าที่ระลึก (COCO) แล้วกลับรถเลี้ยวขวาเข้าแยกทางหลวงชนบท ลป. 1002 มุ่งหน้าไปตามเส้นทางเสริมงาม – ลี้ (จังหวัดลำพูน)

1.2 มีลักษณะเป็นถนน 4 เลน ช่วงเส้นทางถนนพหลโยธิน และ เป็นถนน 2 เลนสวนทางเมื่อเข้าเขตถนน ลป.1002

1.3 สภาพถนนดี การขับขี่ยสะดวก แต่มีบางช่วงของเส้นทางทางหลวงชนบท ลป. 1002 มีความคดโค้ง

2. ประเด็นด้านระยะทาง มีระยะทางจากจุดเริ่มต้นถึงวัดพระธาตุจอมปิง ประมาณ 32 กิโลเมตร

3. ประเด็นด้านสภาพแวดล้อม

3.1 ช่วงเส้นทางถนนพหลโยธิน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง

3.2 ช่วงถนนทางหลวงชนบท ลป.1002 เกือบตลอด 2 ข้างทางเป็นป่าโปร่ง เส้นทางเปลี่ยว ไม่มีชุมชนอาศัย ผู้คนไม่ค่อยใช้เป็นเส้นทางสัญจร จนกระทั่งก่อนถึงวัดพระธาตุจอมปิง ประมาณ 5-6 กิโลเมตร ก็จะเริ่มมีชุมชนอยู่ประปราย

4. ประเด็นด้านลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชน

4.1 ช่วงถนนพหลโยธิน ลักษณะทั่วไปเป็นแบบชุมชนเมือง

4.2 เมื่อเข้าเขตชุมชน บ้านเรือนตั้งอยู่กระจายตัว ไม่หนาแน่นมากนัก มีลักษณะเป็นชุมชนชนบท

5. ประเด็นด้านการประกอบอาชีพของชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีค้าขายบ้างเล็กน้อยประเภทรัยขายของชำ

6. ประเด็นด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่สำคัญ

6.1 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเฮือนฟองคำทิว (อยู่ห่างวัดพระธาตุจอมปิงไม่เกิน 1 กิโลเมตร)

6.2 วัดพระธาตุดอยเงิน

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางที่ 3 สามารถประเมินคุณลักษณะเด่นและด้อย ได้ดังนี้

1. เป็นเส้นทางสัญจรที่ผู้คนทั่วไปไม่ค่อยใช้เดินทาง เพราะไม่รู้จักคุ้นชิน นอกจากคนในพื้นที่
2. ถ้านักท่องเที่ยวเดินทางโดยรถยนต์มาจากกรุงเทพฯ หรือเป็นคนในพื้นที่ ที่รู้จักคุ้นเคยสภาพเส้นทาง เส้นทางสายนี้จัดได้ว่าเป็นทางหนึ่งที่จะสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง เพราะเป็นสามารถตัดเลี้ยวเข้าเส้นทาง ถนน ลป.1002 และ ทางหลวงชนบท หมายเลข 5006 ซึ่งมีระยะทางเพียง 7 กิโลเมตร

3. แต่สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ เช่น ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ จะไม่นิยมใช้เส้นทางนี้ เนื่องจากระยะทางไกล ใช้เวลานาน

4. ตามเส้นทางหลัก ไม่มีป้ายบอกเส้นทางเข้าสู่วัดพระธาตุจอมปิง ทำให้ผู้สัญจรและนักท่องเที่ยว มีความเสี่ยงต่อการหลงทางสูง

อย่างไรก็ตาม โดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเลือกเส้นทางใด ทั้ง 3 เส้นทาง ก็จะไปบรรจบกันที่ “สี่แยกตลาดนาแก้ว” (นาแก้วตะวันตก) เขตเทศบาลตำบลนาแก้ว และเดินทางต่ออีก 2 กิโลเมตร เพื่อเข้าสู่ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง ซึ่งเส้นทางช่วงนี้ พบว่า สภาพแวดล้อมรายทางมีความสงบเงียบ บรรยากาศร่มรื่น เต็มไปด้วยต้นไม้ ทุ่งนา ถนนเลาะเลียบบริมน้ำวัง บ้านเรือนประชาชนตั้งอยู่ค่อนข้างไม่หนาแน่น วิถีชีวิตเป็นแบบชนบทที่เรียบง่ายและมีเสน่ห์

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ตามวัตถุประสงค์ข้อ (2) ที่กำหนดไว้ว่า “เพื่อศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว”

ตอนที่ 1 บริบทเชิงพื้นที่และประชากร

ตอนที่ 2 บริบทเชิงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์

ตอนที่ 3 บริบทเชิงแหล่งสถาปัตยกรรม ศิลปะ กิจกรรม ประเพณีวิถีวัฒนธรรมแนวพุทธ

ตอนที่ 4 บริบทเชิงส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ตอนที่ 1 บริบทเชิงพื้นที่และประชากร

ลักษณะทางกายภาพ วัดพระธาตุจอมปิง เป็นหนึ่งในวัดที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดลำปาง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีอาณาเขตเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ 2 งาน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2502 ตั้งอยู่ที่ชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง หมู่ 8 ต.นาแก้ว อ.เกาะคา จังหวัดลำปาง ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำวัด จำนวน 1 รูป และสามเณร จำนวน 1-2 รูป

ชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง เป็นชุมชนเก่าแก่ ที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 883 คน เป็นชาย 432 คน เป็นหญิง 451 คน มีจำนวนครัวเรือน 298 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ที่มีอายุเฉลี่ย 50-80 ปี ส่วนประชากรวัยแรงงาน ได้โยกย้ายไปประกอบอาชีพในต่างจังหวัด ปัจจุบันชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ได้แบ่งแยกออกจาก ชุมชนบ้านจอมปิง (จอมปิงลุ่ม) หมู่ 5 มีวัดประจำหมู่บ้านคือ วัดจอมปิงลุ่ม ซึ่งในอดีตทั้งสองหมู่บ้านรวมอยู่เป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่เพราะจำนวนประชากรไม่สอดคล้องกับงบประมาณที่ภาครัฐสนับสนุน จึงต้องมีการแบ่งแยกออกไป และอยู่ในเขตปกครองของเทศบาลตำบลนาแก้ว (ข้อมูล: เทศบาลตำบลนาแก้ว)

อาชีพหลักของชุมชน : เกษตรกรรม ถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนแถบนี้ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ภายหลังเก็บเกี่ยวจะทำการเพาะปลูกพืชไร่ และสวนผลไม้ สภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนมีความเรียบง่าย สงบ และผูกพันกับแนวคิดวิถีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ส่งผลทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนยังสัมผัสได้ถึงความเป็นวิถีชนบท

ตอนที่ 2 บริบทเชิงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์

จากการศึกษาเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า วัดพระธาตุจอมปิง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานนับพันปี ตามหลักฐานบันทึกประเภทเอกสารตำนาน ระบุถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดพระธาตุจอมปิง ที่เชื่อได้ว่า มีการสร้างองค์พระเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ร่วมสมัยเดียวกับวัดพระธาตุลำปางหลวง โดยพระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งเมืองหริภุญไชย (จังหวัดลำพูน ในปัจจุบัน) แต่ไม่มีหลักฐานใดระบุปี พ.ศ. แนชัด เป็นเพียงการเล่าขานสืบต่อกันมา รวมถึงเอกสารบันทึกจากผู้เฒ่าผู้แก่

ต่อมา เจดีย์และวัดดังกล่าวได้กลายเป็นวัดร้าง ซึ่งบริเวณวัดร้างนี้ ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีชื่อว่า “เมืองจุมภิต หรือ จุมภิตาราม” และได้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่ในบริเวณดังกล่าวอีกครั้ง ในสมัยของ “พระมหาศรีสุธรรมดีโลกราช หรือ สิริธรรมจักรวรรดิโลกราช” หรือเป็นที่รู้จักกันในพระนาม “พระเจ้าติโลกราช หรือ เจ้าลกคำ” (พระยาประชาภิจักรจักร, 2557) กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งล้านนา และเป็นเจ้าผู้ครองนครพิงค์ (จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน) โดย “นันทปัญญา” ผู้เป็นพระพี่เลี้ยงแห่งพระเจ้าติโลก โดยร่วมกันกับสหาย “อ้ายจอมแพร์” สร้างแข่งกันคนละวัดในบริเวณใกล้เคียงกัน ซึ่งวัดร้างที่ท่านนันทปัญญาสร้างนั้น ให้ชื่อว่า “วัดจอมพี่เลี้ยง” จะตั้งอยู่ในพื้นที่สูงเหนือแม่น้ำวัง ดังคำให้สัมภาษณ์ของครูสมคิด อินตะพรหม ที่ได้เล่าว่า

“มีคนบ้านจอมปิงชื่อ ท่านนันทปัญญา เป็นก็ไปอยู่เชียงใหม่ ไปเป็นตุ้เจ้าอยู่เชียงใหม่ ที่วัดสวนดอก แล้วก็ไปเป็นพระพี่เลี้ยงของพระเจ้าติโลกราช พอเจ้าติโลกราชได้ขึ้นครองราชย์ ท่านนันทปัญญาว่อยากจะทำมาอยู่บ้านตัวเก่า ก็คือบ้านจอมปิง เจ้าติโลกราชก็ส่งท่านนันทปัญญามา และ

ก็ให้สิ่งของเครื่องใช้มาเยอะเยอะ มีช้าง มีม้า มีครวต่าง ๆ พอมายู่บ้าน ก็ได้มาบูรณะวัดจอมปิง ที่พระนางจามเทวีเคยสร้าง เสร็จแล้วก็ได้ตั้งชื่อ เปลี่ยนชื่อวัดว่า วัดจอมพีเลี้ยง”

ส่วนสหาย ได้สร้างวัดอีกแห่งหนึ่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง (จอมปิงลุ่ม ในปัจจุบัน) และได้ไปอัญเชิญพระพุทธรูปจาก วัดป่าพร้าวหัวเวียงนคร นำเอามาปิดทองที่เศียรและทาสีทองที่องค์พระ เรียกกันว่า “พระเจ้าหัวคำ” มาประดิษฐานไว้ ที่วัดลุ่ม แต่ภายหลังเกิดน้ำท่วมใหญ่ ทำลายวัดและเจดีย์จนพังทลาย พระเจ้าหัวคำ จึงถูกนำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดที่ท่านนันทปัญญาสร้างแทน

ครั้นในปี พ.ศ. 2000 ได้มีศึกพระยาใต้ นางราชเทวีของเจ้าเมืองนครลำปางซึ่งกำลังตั้งครคร์ ได้ยกทัพออกขับไล่กองทัพศัตรูแทนเจ้าเมืองที่ไปราชการเมืองเชียงใหม่ และได้รับชัยชนะ ในบริเวณไม่ไกลจากเมืองจุมภิต จึงได้มีการสร้างพระเจดีย์องค์หนึ่ง สูง 10 วา ครอบพระเจดีย์ที่ท่านนันทปัญญาสร้างไว้ เป็นรูปดั่งกองข้าวเปลือกสวยงามเพื่อบรรจุพระบรมธาตุ เมื่อกองทัพของพระเจ้าติโลกราช เสด็จมาถึง จึงโปรดให้สร้างเจดีย์อีกองค์หนึ่งให้งดงามยิ่งขึ้นและบรรจุพระบรมธาตุ 5 องค์ ไว้ในพระเจดีย์ที่สร้างใหม่นี้ และให้ทรงขนานนามวัดจอมพีเลี้ยงใหม่ว่า “วัดจอมพิงค์ชัยมงคล” เนื่องด้วย กองทัพได้ชนะศึกและทรงเฉลิมฉลอง ณ ที่นี้

การบูรณะวัดจอมพิงค์ชัยมงคลและปฏิสังขรณ์องค์พระเจดีย์ธาตุ ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยเจ้าผู้ครองนครลำปาง พระตลอดจนนักบุญทั้งหลาย เนื่องจากการพังทลายของ จนลุถึง พ.ศ. 2464 โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา และ ครูบาขาวปี ได้มีการบูรณะวัดจอมปิง ตลอดจนสร้างพระอุโบสถขึ้นเป็นวัดแรกในชุมชนเขตนี้ ต่อมาจึงเรียกรวมกันว่า “วัดพระธาตุจอมปิง” ตามคำบอกเล่าของพ่อหนานคำ ธิดา ที่กล่าวว่า

“ครูบาศรีวิชัยได้สร้างพระวิหาร ครูบาขาวปีท่านมาติดตามกัน เป็นพระลูกพี่ลูกน้องอยู่วัดเดียวกันกับครูบาศรีวิชัย ครูบาขาวปีได้สร้างกำแพงสี่ด้านรอบพระธาตุ สร้างใน พ.ศ. 2464”

ตอนที่ 3 บริบทเชิงจุดเด่นทางสถาปัตยกรรม ศิลปะ กิจกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุ

สถาปัตยกรรมและศิลปะโบราณวัตถุ

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า วัดพระธาตุจอมปิง ยังคงเก็บรักษาร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุที่มีความงดงามจนถึงปัจจุบัน คือ

1. พระบรมธาตุเจดีย์ : จากการศึกษา พบว่า องค์พระเจดีย์ธาตุ มีลักษณะเป็นพุทธเจดีย์ ศิลปะเชียงแสน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-23 คล้ายกันกับวัดพระธาตุลำปางหลวง คือ เป็นทรงระฆังคว่ำ กว้าง 18 เมตร สูง 34 เมตร มีสีฐานกลมตามแบบลังกา มียอดฉัตรหลังคาถลันเป็นชั้นๆ มีพญานาคหรือสิงห์ปูนปั้นที่เชิงบันได สำหรับ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ ตามที่ได้ศึกษามา พบว่า ได้มีการพังทลายและปฏิสังขรณ์บ่อยครั้ง แต่ก็ยังคงความสวยงามอ่อนช้อย โดดเด่นด้วยศิลปะแบบล้านนาอย่างแท้จริง เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (พระบรมธาตุซี่โครงเบื่องซ้าย) ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. พระประธาน ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถหลังเดิมที่ก่อสร้างพร้อมกับแรกสร้างวัด มีจุดเด่น คือ เป็นศิลปะแบบพม่าแท้ หาพบได้ยากในปัจจุบัน

3. หน้าบันไม้แกะสลัก เป็นสถาปัตยกรรมประเภทไม้สักแกะสลักตามศิลปะล้านนาโบราณที่มีความงดงามอ่อนช้อย อันเป็นผลงานสร้างของสล่าล้านนา เคยตั้งอยู่เหนือขอบประตูพระอุโบสถหลังเก่า ปัจจุบันถูกเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์ของวัด

4. ธรรมาสันไม้สักโบราณ มีขนาดสูงประมาณ 3-4 เมตร ทำด้วยไม้สักแท้ทั้งหลัง เป็นศิลปะพม่าที่มีความงดงามและเข้มขลัง ปัจจุบันธรรมาสันนี้ ได้ถูกนำมาตั้งแสดงในวิหาร ใกล้กับพระประธาน แต่พระไม่สามารถขึ้นไปใช้งานได้จริง เนื่องจากเกิดความชำรุด และบันไดทางขึ้นบางส่วนของธรรมาสันนี้ได้ถูกขโมยไป

5. กำแพงล้อมโบราณ ตั้งอยู่ในบริเวณด้านหลังของวัด ใกล้กับพระเจดีย์ธาตุ มีลักษณะและรูปแบบโครงสร้าง ที่แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของเนื้อดินอิฐมอญแบบโบราณ ถือเป็นหนึ่งในจุดเด่นของวัดพระธาตุจอมปิง เนื่องด้วยเป็นผลงานก่อสร้าง ที่ริเริ่มสร้างขึ้นในสมัยของ ครูบาขาวปี ร่วมด้วยพลังแห่งความศรัทธาแรงกล้าของชาวบ้านทั้งจากในชุมชนและจากหลายๆ ตำบลในบริเวณใกล้เคียงต่างพร้อมใจกันมาช่วย ทำให้กำแพงวัดพระธาตุ มีความสูงใหญ่ แข็งแรง สวยงาม

กิจกรรมประเพณี วิถีความเชื่อ วิถีวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และชาวบ้านในชุมชน พบว่า ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง มีประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา ในพุทธศาสนา อันเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี สืบทอดมานับตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน คือ

1. ประเพณี 8 เป็ง จะจัดขึ้นในวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เหนือ (เดือน 6 ใต้) ของทุกปี ซึ่งตามประเพณี ชาวบ้านในชุมชนในเขตเทศบาลตำบลนาแก้วประมาณ 9 หมู่บ้าน จะร่วมแรงร่วมใจกัน จัดแต่งขบวนพ็อนรำ และตกแต่งคร้วตานแห่ขึ้นถวายแด่พระธาตุ ในช่วงบ่ายเป็นจัดให้มีการแข่งขันจุดบั้งไฟกลางหมู่ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ช่วงเย็นจะเป็นพิธีแห่พระอุปกุศคืนแม่น้ำแม่ว้าง และในช่วงค่ำจะมีพิธีสวดเจริญพุทธมนต์ โดยแบ่งเป็นการสวด 4 ชุด ประกอบด้วย สวดเจริญพุทธมนต์ต้น เทศน์พุทธาภิเษก สวดเบิกสิ่วาร (เอโส - ตัสเย - อัทโธ - โสปัตถมา) และ สวดธรรมจักร โดยเริ่มตั้งแต่ 18.00 น.ไปตลอดทั้งคืนจนถึง 03.00 น. ของวันใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในประเพณีที่โบราณหาได้ยากในปัจจุบัน

2. ประเพณีสงกรานต์น้ำพระบรมธาตุ จะจัดขึ้นตรงกับวันสงกรานต์ที่ 16 เมษายน ของทุกปี ตามประเพณีจะมีการทำบุญพิธีทางศาสนาแต่รุ่งเช้า โดยชาวบ้านในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะร่วมจัดขบวนแห่กลองยาวและพ็อนรำ จากศูนย์กลางของหมู่บ้านบริเวณที่ตั้งโฮงผีปู่ย่า ขึ้นสู่พระบรมธาตุ เพื่อนำน้ำขมิ้นส้มป่อยและเครื่องหอม ขึ้นถวายสักการะพระบรมธาตุ จากนั้นจะเป็นการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในหมู่บ้าน การพิธีทางศาสนา และจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่

3. ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า จัดขึ้น ณ โฮงผีปู่ย่า ของหมู่บ้าน โดยปกติจะจัดขึ้นใหญ่เป็น 2 รอบระยะเวลา คือ (1) จัดเลี้ยงถวายก่อนวันจัดงานประเพณี 8 เป็ง แต่เป็นงานพิธีเล็กๆ จัดขึ้นเพื่อบอกกล่าวก่อนการจัดงาน และ (2) การจัดเครื่องบวงสรวงเช่นไหว้ใหญ่ ซึ่งจะจัดขึ้นทุกๆ 3 ปี โดยช่วงเวลานี้ ตามธรรมเนียมโบราณ แต่ละครอบครัวในชุมชน จะได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบหน้าที่ไปต่างๆ กัน เช่น การหาสัตว์บูชา การจัดเครื่องบวงสรวง การนำเครื่องบวงสรวงขึ้นถวายบนโฮง การอ่านโองการถวาย การจัดเตรียมภาชนะ เป็นต้น ซึ่งตำแหน่งนี้ จะสืบทอดกันในครอบครัว และ

ยังคงถือปฏิบัติอยู่จนปัจจุบัน อันถือเป็นความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและความรักในแผ่นดินถิ่นเกิด

4. ประเพณีอัญเชิญพระอุปคุต หรือลูกอุปคุต คือ ประเพณีเชิญพระอุปคุตขึ้นจากน้ำและกลับลงน้ำ โดยจะจัดขึ้น ในวันก่อนหน้าและหลังงานประเพณี 8 เป็งอย่างละ 1 วัน โดยลักษณะของงานจะเริ่มจากการอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นจากน้ำ เป็นการจัดขบวนแห่ที่มีดนตรี ปี่ ซ้อง แบบโบราณ นำโดยพระสงฆ์ มัคทายกหรือพ่อหนานที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว ร่วมกับกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เดินทางจากวัดไปยังบริเวณริมแม่น้ำวังตรงจุดที่เชื่อกันว่าเป็นแอ่งน้ำวนหรือน้ำลึกและเชี่ยวที่สุด จากนั้นพระสงฆ์จะสวดเบิกเอาฤกษ์ชัย แล้วให้พ่อหนานหรือ มัคทายกลงไปดำน้ำเพื่อค้นหาและเสี่ยงทาย ก้อนหินจากน้ำ 1 ก้อน โดยระหว่างที่คนลงดำน้ำ พระสงฆ์จะต้องสวดต่อไปไม่หยุด จนกว่าคนที่ลงดำน้ำจะได้ก้อนหินและนำกลับขึ้นมาบนฝั่ง ก้อนหินที่มน้ำขึ้นมาได้นี้ จะถือเสมือนเป็นตัวแทนพระอุปคุต แล้วขบวนจึงจะอัญเชิญกลับขึ้นมาบนวัด เพื่อขอให้ช่วยปกปักรักษาให้การจัดงาน 8 เป็งราบรื่นปราศจากอุปสรรคทั้งปวง ก้อนหินนี้ จะถูกนำไปเก็บรักษาไว้ในวิหารตลอดเวลา จนกว่างาน 8 เป็งจะแล้วเสร็จ จึงจะจัดขบวนในลักษณะเดิม นำก้อนหินนั้นกลับไปลงแม่น้ำวังในตำแหน่งเดิมกับวันที่ได้ไปอัญเชิญ

5. ศาลเจ้าพ่อกันธิยะ ตำนานแห่งวีรบุรุษผู้เสียสละ “ศาลเจ้าพ่อกันธิยะ” หรือ “ศาลเจ้าพ่อม้าขาว” ถือเป็นหนึ่งในสิ่งยึดถือและศรัทธาอย่างเหนียวแน่นชาวบ้านในชุมชน เนื่องจากตามตำนานผู้เฒ่าผู้แก่เล่าขาน มีความเชื่อว่า เจ้าพ่อกันธิยะเป็นดวงวิญญาณของผู้ที่กล้าหาญ มีความตั้งมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า วิถีปฏิบัติดีงาม เนื่องจาก ตามคำบอกเล่าว่า ในช่วงเวลาที่มีการคัดสรรบุคคลเพื่อสละชีพเป็นดวงวิญญาณผู้พิทักษ์พระธาตุจอมปิงตามความเชื่อโบราณ แต่ในชุมชนมีแต่ชาวบ้านที่หวาดกลัวและปฏิเสธการถูกตัดหัวกิ้งขังดวงวิญญาณ ในเวลานั้น ได้มีชายขี่ม้าขาว ได้ขี่ม้ามายังบริเวณวัดพระธาตุจอมปิง และขออุทิศตนแทนชาวบ้านทั้งหมด เพื่อเสียสละวิญญาณตนเองอาสาเฝ้าพิทักษ์รักษาดูแลองค์พระธาตุจอมปิง โดยยินยอมให้ตัดศีรษะ แล้วฝังใกล้บริเวณองค์พระธาตุด้วยเหตุนี้ ศาลนี้ จึงเป็นที่รัก เคารพบูชาของชาวบ้านสืบต่อมายาวนาน

ตอนที่ 4 บริบทเชิงส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

จุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

จากการศึกษา พบว่า สำหรับนักท่องเที่ยวแล้ว สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปยังวัดพระธาตุจอมปิงและทำให้วัดเป็นที่รู้จัก คือ

1. เงาพระธาตุจอมปิง คือ ปรากฏการณ์เงาสะท้อนขององค์พระธาตุเจดีย์ ที่สามารถมองผ่านรูตาไม้เล็กๆ บนบานหน้าต่างไม้สักของโบสถ์หลังเก่า แล้วเห็นเป็นเงาสะท้อนตกกระทบบนพื้นภายในพระอุโบสถตลอดเวลาที่มีแสงสว่างส่องไปต่ององค์พระธาตุ ทั้งกลางวันและกลางคืน มีลักษณะเป็นเงาพระธาตุกลับหัว ซึ่งปรากฏการณ์นี้ จะปรากฏขึ้นเพียง 4 แห่งในจังหวัดลำปาง คือ วัดพระธาตุจอมปิง วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดอักษะชัยคีรี และวัดผาแดงหลวง แต่ที่สำคัญ คือ มีเพียงแค่วัดพระธาตุจอมปิงแห่งเดียว ที่เงาพระธาตุปรากฏเป็นภาพสี่ สะท้อนภาพเสมือนจริง ซึ่งถือได้ว่ามีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้

2. พิพิธภัณฑสถาน จัดแสดงโบราณวัตถุต่างๆ คือ สถานที่เก็บรวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีที่คาดว่านับย้อนไปถึงการตั้งอยู่ของชุมชนตั้งแต่ยุคทวารวดี ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญทาง

ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงเป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงพื้นที่นี้เคยเป็นชุมชนที่รุ่งเรือง มีวัดถุและศาสนาสถาน มาตั้งแต่ราวยุคสุโขทัย เช่น เศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ เศษภาชนะดินเผา ตะขอสำริด กำไลหิน กำไลสำริด ใบหอก เป็นต้น ที่ขุดเจอในบริเวณวัดและพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ พิพิธภัณฑของวัดนี้ ได้ขึ้นทะเบียนปรากฏอยู่ในฐานข้อมูลพิพิธภัณฑในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร อีกด้วย

ภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรอบ

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว พบว่า นอกจากจุดเด่นทางด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ดึงดูดใจให้เข้ามาเยี่ยมชมแล้ว นักท่องเที่ยวยังประทับใจในองค์ประกอบของวัดพระธาตุจอมปิงด้านอื่นๆ อีกด้วย ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมวัดพระธาตุจอมปิง มีบรรยากาศเงียบสงบ ร่มรื่น มีการจัดแต่งสถานที่รอบบริเวณสวยงามโดยไม่ขัดต่อความเป็นโบราณสถานเชิงพุทธ มีการรักษาความสะอาดที่ดี มีที่พักหย่อนใจหลายจุด
2. มีที่จอดรถกว้างขวาง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะได้เป็นจำนวนมาก
3. มีห้องน้ำที่สะอาดและมีจำนวนมากพอสำหรับท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ตามวัตถุประสงค์ข้อ (3) ที่กำหนดไว้ว่า “นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” เป็นการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลวิจัย โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีหลักๆ 2 ส่วน เป็นฐานสำหรับการนำเสนอผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 : มาตรฐานการท่องเที่ยว ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 : SWOT Analysis

ตอนที่ 1 มาตรฐานการท่องเที่ยว ว่าด้วยการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยในส่วนนี้ ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามสถานการณ์จริง เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวไทยว่าด้วย การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่พัฒนาขึ้นโดยกรมการท่องเที่ยว เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสรุปผล โดยมี 9 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. การจัดการด้านความดึงดูดใจนักท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. การบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
4. การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
5. การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
6. การบริหารจัดการด้านคุณภาพการบริการในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
7. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

8. การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

9. การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

จากผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิงในปัจจุบันเปรียบเทียบกับองค์ประกอบทั้ง 9 แล้ว สามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ประเด็นการจัดการด้านความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว พบว่า

1.1 วัดพระธาตุจอมปิง มีเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ อยู่ในระดับท้องถิ่น สามารถพบเห็นได้ทั่วไป

1.2 วัดพระธาตุจอมปิงมี ความงดงามของสถาปัตยกรรม และวัตถุเชิงพุทธศิลป์

1.3 วัดพระธาตุจอมปิงขาดการสืบทอดทางภูมิปัญญาและองค์ความรู้ดั้งเดิม ซึ่งส่วนใหญ่สูญหายไปตามกาลเวลาและผู้คน

1.4 วัดพระธาตุจอมปิงมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่สามารถเชื่อมโยงกับวัดและชุมชน

1.5 วัดพระธาตุจอมปิงจัดว่าเป็นวัดมีความผูกพันกับชุมชนสูง โดยเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมทุกปี มีชุมชนใกล้เคียงและนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าร่วมงาน

1.6 ชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิงมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยบุคคลในชุมชน แต่เป็นกลุ่มเล็กๆ อย่างไม่เป็นทางการและยังขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เพราะเป็นการรวมตัวกันเฉพาะกิจเมื่อมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

2. ประเด็นการจัดการด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

2.1 ไม่มี แผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 ไม่มี การจัดตั้งคณะทำงานรับผิดชอบด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของวัดอย่างชัดเจนและเป็นทางการ

2.3 ไม่มี ความชัดเจนในด้านแนวทางการดำเนินงานและบริหารวัด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.4 ไม่มี แผนการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

2.5 ไม่มี กำลังคนเพียงพอต่อการดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

2.6 ไม่มี การประเมินผลการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง

3. ประเด็นการบริหารจัดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

3.1 ไม่มีการจัดสรรพื้นที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 มีการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวบางส่วน ในพื้นที่ให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ปานกลาง

3.3 ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน สมาคมและชมรมที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

- 3.4 มีการจัดภูมิทัศน์ของวัดได้งดงาม กลมกลืนกับทรัพยากรที่มีอยู่
- 3.5 มี การพัฒนา ปรับปรุง ซ่อมแซม บริเวณวัดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉลี่ย ครั้ง/ปี 2-1
- 3.6 ไม่มี ข้อกำหนดหรือข้อบังคับที่เป็นกฎเกณฑ์ชัดเจน สำหรับนักท่องเที่ยวในการ
เที่ยวชมจุดต่างๆ ภายในวัด
- 3.7 ไม่มี การบันทึกภาพของวัดไว้เป็นข้อมูลประจำปี เพื่อใช้ในปีต่อไป
- 3.8 มีการระบุตำแหน่งต่างๆ ภายในวัด ที่แสดงถึงจุดคุณค่าของสถานที่นั้นๆ
- 3.9 มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่สำหรับใช้สอยและพื้นที่ท่องเที่ยว แยกกันอย่างชัดเจน
เป็นสัดส่วน

4. ประเด็นการบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม

- 4.1 เส้นทาง การเข้าถึงวัดมีสภาพดี สะดวกต่อการเดินทางโดยรถยนต์ในทุกฤดูกาลและ
ปลอดภัย
- 4.2 มีความชัดเจนด้านการจัดแสดงจุดท่องเที่ยวในเขตพื้นที่วัด ที่นักท่องเที่ยวสามารถ
เข้าชมได้โดยสะดวก
- 4.3 มีการกำหนดช่วงเวลาเปิด - ปิด วัดในแต่ละวัน สำหรับการเข้าเที่ยวชม
- 4.4 ไม่มีพาหนะที่ให้บริการนำเที่ยวไปยังวัดพระธาตุจอมปิง จะมีก็เป็นเพียงรถโดยสาร
สาธารณะที่วิ่งระหว่างตัวอำเภอ แต่ก็ไม่มีกำหนดเวลาเดินรถที่แน่นอน
- 4.5 ไม่มีการแสดงข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน สำหรับข้อแนะนำการเดินทางเข้าไปยังวัดพระ
ธาตุจอมปิง

5. ประเด็นการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

- 5.1 ไม่มีบริการอาหารและเครื่องดื่มสำหรับนักท่องเที่ยว
- 5.2 มีห้องน้ำที่สะอาด ถูกสุขอนามัย และมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของ
นักท่องเที่ยว
- 5.3 ไม่มีระบบเตือนภัย หรือระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของ
นักท่องเที่ยว
- 5.4 ไม่มีการจัดสถานที่และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้ทุพพลภาพ
- 5.5 มีจุดจำหน่ายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ยังเป็นเพียงจุดบริการเล็กๆ ไม่มีจุดเด่น
- 5.6 มีการจัดสถานที่สำหรับพักผ่อนตามจุดต่างๆ อย่างเหมาะสม เช่น ที่นั่งพักผ่อน
หย่อนใจ เป็นต้น
- 5.7 มีระบบสาธารณูปโภคพร้อมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว
- 5.8 ไม่มีจุดบริการด้านการปฐมพยาบาล
- 5.9 มีการจัดการขยะและการกำจัดของเสียในระดับพื้นฐานที่ดี

6. ประเด็นการบริหารจัดการด้านคุณภาพบริการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- 6.1 ขาดการพัฒนาบุคลากรด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 6.2 ไม่มีการจัดอบรมด้านภาษาต่างประเทศเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลวัดและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงาน
บริการการท่องเที่ยวภายในวัด

6.3 มีพนักงานหรือชาวบ้านในชุมชนบางคน ที่ได้รับการว่าจ้างให้มาดูแลและทำความสะอาดภายในวัด ควบคู่กับการทำหน้าที่บริการข้อมูลเกี่ยวกับวัดแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังเป็นผู้ที่ขาดความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของวัด และขาดทักษะทางด้านการประชาสัมพันธ์และการบริการทางการท่องเที่ยว

6.4 ไม่มีช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนอย่างชัดเจน

6.5 ไม่มีข้อกำหนด ข้อบังคับที่ชัดเจนในประเด็นของบทบาทและการแต่งกายของเจ้าหน้าที่ หรือคนทำงานภายในวัด

6.6 ขาดการควบคุมดูแลการให้บริการ ให้เป็นไปตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

6.7 ไม่มีการประเมินคุณภาพการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

7. ประเด็นการจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

7.1 ไม่มีการประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยว แต่เป็นเพียงการประชุมระดับกลุ่มชุมชน เช่น ชาวบ้าน พระสงฆ์ และกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

7.2 ขาดมาตรการที่ชัดเจนในการควบคุมดูแลการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต

7.3 ไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอื่น นอกจากการท่องเที่ยวชมวัด ทั้งที่เคยมีในอดีตกิจกรรมที่น่าสนใจและแสดงให้เห็นถึงวิถีชุมชน เช่น การนวดแผนไทย การอบสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ศูนย์ส่งเสริมความรู้สมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้า เป็นต้น

7.4 มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มากกว่า 1 กิจกรรม ที่ได้จัดอย่างต่อเนื่องทุกปี และจัดมาแล้วไม่ต่ำกว่า 20 ปี

7.5 ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวแก่ชุมชน

7.6 ขาดการจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และคนในชุมชน

7.7 ไม่มีคำชี้แจงที่ระบุขอบเขตและข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดพระธาตุจอมปิง

8. ประเด็นการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8.1 ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชน เพื่อร่วมกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8.2 ขาดความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกอื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคการท่องเที่ยวเอกชน เป็นต้น ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ รวมถึงขาดระบบการประสานงานเพื่อส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด ทั้งนี้ ที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นเพียงการประสานความร่วมมือกับเทศบาลตำบล ทางด้านการขอรับงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีเท่านั้น

8.3 ขาดการสนับสนุนอย่างชัดเจนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ด้านนโยบาย การส่งเสริมความรู้ และการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว เป็นต้น

8.4 ชุมชนไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว

8.5 ชุมชนยังไม่ได้รับการพัฒนาความรู้และฝึกทักษะทางการท่องเที่ยว

8.6 ชุมชนยังขาดความตระหนักรู้ในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพื้นที่

9. ประเด็นการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

9.1 ไม่มีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องภายในวัดพระธาตุจอมปิง และคนในชุมชน ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน

9.2 ขาดการส่งเสริมด้านการจัดการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน เช่น การจัดการกิจกรรมการรณรงค์ การพัฒนาและปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชน เป็นต้น

9.3 มีกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน เพื่อการรักษาความสะอาดภายในบริเวณวัด

9.4 ไม่มีแผนและการประเมินผลด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

ผลส่วนที่ 2 : ผลสรุปการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และเสวนากลุ่มย่อยร่วมกับพระสงฆ์และชาวบ้านในชุมชน โดยอิงหลักการวิเคราะห์ SWOT สามารถสรุปได้ ดังนี้

จุดแข็งของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Strengths) : วัดพระธาตุจอมปิง

1. มีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ ที่สะท้อนให้เห็นมิติคุณค่าทางวิถีวัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน ศิลปะโบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมต่างๆ เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว มีความงดงาม โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

3. ชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยว ยังคงความเป็นวิถีชีวิตแบบชนบท ที่มีลักษณะเรียบง่าย ใจดี เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ซึ่งเป็นเสน่ห์ของวิถีวัฒนธรรมล้านนา

4. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สวยงาม อยู่รอบชุมชนเป็นจำนวนมาก ที่ได้จัดสำรวจและกำหนดเป็นเส้นทางสายวัฒนธรรมไว้เรียบร้อยแล้ว

5. มีกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมประเพณีที่มีเสน่ห์ และสืบทอดมาแต่โบราณ(6) มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในหลายๆ ด้าน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งที่โดดเด่นอย่างเห็นได้ชัด คือ

5.1 ห้องน้ำ : ห้องน้ำของวัด ได้รับรางวัลห้องสุขมยอดเยี่ยมในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานสุขอนามัยระดับประเทศ หรือ HAS คือ มีความสะอาด มีจำนวนเพียงพอ และมีความปลอดภัย

5.2 ถนนทางเดินภายในวัด มีความสะอาด การจัดแผนผังทางเดิน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปได้เป็นอย่างดี แต่สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ และนักท่องเที่ยวผู้มีความทุพพลภาพยังมีแผนปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

จุดอ่อนของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Weaknesses) : วัดพระธาตุจอมปิง

1. ขาดการส่งเสริมทางการตลาดที่เหมาะสมและเป็นสากล
2. ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมบริหารและจัดการการท่องเที่ยว
3. ขาดแคลนบุคลากรวัยแรงงาน ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการร่วมสร้างและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานต่างจังหวัดและต่างอำเภอ ทำให้ปัจจุบันคนในชุมชนส่วนมากอยู่ในวัยเด็กและวัยชรา
4. การสื่อสารระหว่างวัดกับชุมชน ยังไม่มีประสิทธิภาพดีเพียงพอ ทำให้กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวยังไม่พัฒนาได้ไม่เต็มที่
5. ขาดผู้ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว/บุคลากรนำเที่ยวประจำแหล่ง ส่งผลต่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว
6. โรงเรียนประจำชุมชน ยังไม่มีบทบาทที่ชัดเจนในภาคส่งเสริมการท่องเที่ยวของแหล่ง
7. ขาดสื่อสารสนเทศ ในการนำเสนอข้อมูลและความสำคัญตามจุดต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

โอกาสที่ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Opportunities) :

วัดพระธาตุจอมปิง

1. เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก กว้างขวาง และสวยงาม
2. มีหลายหน่วยงาน/องค์กรทางการศึกษา ให้ความสนใจดำเนินการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่รอบบริเวณแหล่ง ที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในระดับหนึ่ง
4. มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อยู่ใกล้เคียงในเส้นทางเดียวกันจำนวนมาก เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดปางยงคก วัดไหล่หินหลวง เป็นต้น รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น อุทยานมุษย์โบราณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อุทยานแห่งชาติ ไปงน้ำร้อน เป็นต้น

อุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Threats) : วัดพระธาตุจอมปิง

1. ป้ายบอกทาง ยังมีจำนวนไม่เพียงพอ และบางเส้นทางป้ายชำรุด ไม่ชัดเจน
2. ขาดการบูรณาการข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของวัด ร่วมกับหน่วยงานองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง
3. ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่องจากองค์กรทั้งภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
4. ขาดความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายพันธมิตรทางการท่องเที่ยว
5. ขาดระบบการส่งเสริมองค์ความรู้เชิงวิชาการและคำปรึกษาจากหน่วยงานภายนอก เพื่อร่วมสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 4 : สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดพระธาตุจอมปิง สามารถนำเสนอออกเป็นประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก : ปัญหาที่มีเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเด็นที่สอง : แนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจะแบ่งรายละเอียดออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็ง

ส่วนที่ 2 : การพัฒนาประสิทธิภาพของการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยว

ประเด็นแรก : ปัญหาที่มีเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษา สามารถสรุปปัญหาที่มีผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความชบเซา และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามประเด็นหลักๆ ดังนี้

1. ขาดแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแผนด้านบุคลากรผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.1 ไม่มีแผนการจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้การดำเนินงานในปัจจุบันขาดทิศทางที่ชัดเจน

1.2 ไม่มีการวางแผนด้านการกำหนดบทบาทของบุคลากรผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว ทำให้การพัฒนางานบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ส่งผลต่อการการเจริญเติบโตของภาคการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ขาดบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวนี้ ขาดบุคลากรด้านบริการงานท่องเที่ยว โดยเฉพาะการขาดแคลนผู้นำเที่ยวชมวัดและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของสถานที่แก่นักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชม ขาดความสนใจและขาดความตั้งใจ ในการกลับมาเยี่ยมชมเยือนอีกในโอกาสต่อไป

3. ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ปัจจุบัน การผลักดันและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ยังขาดการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ ยังขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การร่วมวางแผนบริหารจัดการวัด การมีแผนจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น สาเหตุหลักเป็นผลมาจากการขาดความตระหนักรู้ของชาวบ้านถึงผลประโยชน์ร่วมที่ชุมชนจะได้รับจากการเติบโตของการท่องเที่ยว และปัญหาจากสถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ทำให้ขาดความสนใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งและธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

4. ขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

พระสงฆ์และคณะกรรมการวัด รวมถึงชาวบ้านในชุมชน ขาดคำปรึกษาและความรู้เชิงวิชาการที่ถูกต้อง ทางด้านการจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนยังขาดประสบการณ์ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

5. ขาดศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศ

ยังไม่มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ประจำ เพื่อให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ทำให้การรับรู้ถึงความมีอยู่ของวัดพระธาตุจอมปิงและกิจกรรมทางวิถีวัฒนธรรมที่น่าสนใจไม่แพร่หลายไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

6. ขาดการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว

ปัจจุบัน ช่องทางการตลาด โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวยังไม่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารทางการตลาดไปสู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ยังไม่แพร่หลายและต่อเนื่อง ทำให้การรับรู้ของนักท่องเที่ยวมีในขอบเขตจำนวนจำกัด โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติจะรับรู้ผ่านสื่อต่างๆ เหล่านี้ ได้น้อยมาก ทำให้ชุมชนสูญเสียโอกาสได้รับผลประโยชน์จากภาคการท่องเที่ยว

7. ขาดแคลนสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

ในบริเวณชุมชน ไม่มีสถานที่พัก เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทำให้มีแต่นักท่องเที่ยวประเภทแวะและผ่านไป ส่งผลให้ไม่เกิดผลตอบแทนอย่างชัดเจนแก่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวจากภาคการท่องเที่ยว

8. ขาดการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

วัดพระธาตุจอมปิง ยังขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นที่สอง : แนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ พบว่า วัดพระธาตุจอมปิง มีความพร้อมทั้งทางด้านความเชื่อมโยงเชิงประวัติศาสตร์ ความงดงามของแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม กิจกรรมประเพณีทางวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมชุมชน ในการพัฒนาเพื่อยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธแต่อย่างไรก็ตาม การที่จะพัฒนาให้วัดพระธาตุจอมปิงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธได้อย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเติบโตในภาคการท่องเที่ยวและนำไปสู่การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริงนั้น แนวทางการพัฒนาได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 : การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็ง

ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น จากการศึกษา พบว่า หลักการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง คือ หลักการของ “บวร” ซึ่งหมายถึง การสร้างให้เกิดความร่วมมือกันระหว่าง ชุมชน (บ้าน) วัด และ โรงเรียน ในการผลักดันขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

ภาพที่ 4.1 แบบจำลองแนวทางการพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากภาพที่ 4.1 สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งปรับปรุง ประกอบไปด้วย

1. สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนชุมชน

โดยใช้ หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคนในชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง และการร่วมรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา และการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยไม่สูญเสียสินทรัพย์และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีกระบวนการย่อย ดังนี้

1.1 สร้างเครือข่ายชุมชน เพื่อเป็นหลักในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักของกระบวนการกลุ่มในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผล

1.2 สร้างความเข้าใจในบทบาทและความรับผิดชอบของคนในชุมชน ที่มีต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถจัดสรรหน้าที่ในการร่วมบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน

1.3 เร่งรัดพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพและความพร้อมในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการอย่างเข้มแข็ง โดยการให้ความรู้แก่ชุมชนและวัด ทางด้านที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในทุกมิติ การอบรม การไปศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ของชุมชน ก่อให้เกิดการรับรู้ (Perception) ตระหนัก (Awareness) ถึงคุณค่า และ

ประโยชน์จากการสร้างสรรค์และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมร่วมกันในอนาคต

2. พัฒนาการสื่อสาร (Communication) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คือ การพัฒนาวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างวัด ชุมชน และบุคคลภายนอก เพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกัน ส่งเสริมความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ที่จะส่งผลต่อการกระตุ้นตลาดการท่องเที่ยวและความยั่งยืนของวิถีวัฒนธรรมในชุมชน

3. กระตุ้นความร่วมมือ (Collaboration) ระหว่างวัดและโรงเรียน โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นสื่อการเรียนรู้

คือ สร้างเชื่อมโยงในส่วนภาคการศึกษา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมความรู้และจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นความสนใจและเสริมการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนและคนในชุมชน

4. สร้างให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยหลักการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Action Learning)

คือ การสร้างกลุ่มการเรียนรู้ โดยอาศัยการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสให้ได้กลุ่มสมาชิกในชุมชน ได้รับการฝึกประสบการณ์จากการแก้ปัญหาจริง มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาทักษะและความรู้ทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและบริการ โดยโรงเรียนมีบทบาทในการจัดหาผู้รู้ นักวิชาการ นักปราชญ์ หรือผู้เชี่ยวชาญ คอยเป็นพี่เลี้ยง (Coaches) และติดตามประสิทธิผลของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

5. กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนในชุมชน ตลอดจนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เกิดความรัก ห่วงแหนง รู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนในชุมชน ตลอดจนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เกิดความรัก ห่วงแหนง รู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์และดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมเก่าแก่ รวมไปถึงกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อันจะไปสู่การรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

การพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน โดยหลักการดังกล่าวนี้ เป็นการพัฒนาปัจจัยภายใน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวได้ในอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม ตลาดการท่องเที่ยวยังจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอกสนับสนุน ดังนั้น แนวทางส่วนที่สอง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างให้การท่องเที่ยววัดพระธาตุจอมปิงมีการเติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 2 : การพัฒนาประสิทธิภาพของการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาคการศึกษา : การส่งเสริมให้เกิดระบบการจัดการความรู้ในชุมชน (Knowledge Management system)

แนวทางการจัดการความรู้ในชุมชนนี้ เป็นการอาศัยบุคลากรผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้ ทั้งจากในชุมชน (ถ้ามี) และ จากหน่วยงาน/องค์กรภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียนต่างๆ เป็นต้น เข้ามา

มีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือ ในการพัฒนาความรู้ทั้งทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงที่ประสบความสำเร็จมาแล้วของแหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนวัฒนธรรมอื่นๆ โดยเป็นการเน้นทางด้านการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวางแผนและกำหนดกลยุทธ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการถ่ายโอนความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง และสร้างจิตสำนึกในการร่วมดูแล รักษา ตลอดจนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

2. ภาครัฐและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง : การพัฒนาและส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Tourism Network)

การส่งเสริมให้มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอก ในภาคการท่องเที่ยวและบริการ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาหน่วยผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีความพร้อม สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ อีกทั้งยังพร้อมต่อการสร้างให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ และการเรียนรู้ ที่น่าประทับใจ ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านกระบวนการความร่วมมือของชุมชนได้อย่างสูงสุด

3. ภาคเอกชนและภาคธุรกิจการท่องเที่ยว : การพัฒนารูปแบบการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การส่งเสริมการตลาดด้านการประชาสัมพันธ์สำหรับภาคการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เชิงรุก เช่น การแถลงข่าวเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมพิเศษ หรือ การเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ เป็นต้น ถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวและกระตุ้นการเติบโตของตลาดการท่องเที่ยว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เก็บข้อมูลโดยวิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ และการจัดเวทีเสวนา ซึ่งมีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทเชิงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ

1. สำรวจเส้นทาง และนำเสนอเส้นทางเลือก ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. ศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการสำรวจและนำเสนอเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่ามี 3 เส้นทางหลัก ในการสัญจรเข้าถึงชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง ดังนี้

เส้นทางที่ 1: สี่แยกภาคเหนือ หรือสี่แยกห้าเชียง – ต. ปงยางคก อ.ห้างฉัตร – ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง อ.เกาะคา เป็นเส้นทางที่เชื่อมผ่านไปยังจังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพถนนดี มีระยะทางค่อนข้างไกล คือ 42 กิโลเมตรนับจากจุดเริ่มต้น ในช่วงต้นของการเดินทางชุมชนมีลักษณะค่อนข้างเป็นชุมชนเมือง แต่ระหว่างทางต้องผ่านเข้าไปในพื้นที่หมู่บ้านชุมชนเชิงชนบท ซึ่งประกอบอาชีพค้าขายเป็นส่วนมากร่วมกับการทำเกษตรกรรม แต่มีจุดเด่นคือ เป็นเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำปางได้หลายแหล่ง เช่น วัดปงยางคก พระธาตุลำปางหลวง วัดถ้ำขุมทรัพย์จามเทวี วัดไหลหิน เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจและโดดเด่นเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำหรับเส้นทางนี้ คือ ไม่มีป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทางตลอดการสัญจร โดยจะเริ่มมีป้ายบอกทาง เมื่อเข้าสู่เขตอำเภอเกาะคา ดังนั้น เส้นทางนี้ จึงเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่รู้จักเส้นทางเป็นอย่างดีแล้ว และเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากจังหวัดเชียงใหม่

เส้นทางที่ 2 : สี่แยกภาคเหนือหรือสี่แยกห้าเชียง – ชุมชนวัดพระธาตุจอมปิง (ใช้เส้นทางถนนพหลโยธิน ลำปาง – กรุงเทพฯ) เป็นถนนซูเปอร์ไฮเวย์ ขนาดใหญ่ 6 ช่องทาง มีสภาพถนนดี มีระยะทาง 24 กิโลเมตรนับจากจุดเริ่มต้น ในช่วงต้นของการเดินทางชุมชนมีลักษณะค่อนข้างเป็น

ชุมชนเมือง แต่ระหว่างทางต้องผ่านเข้าไปในพื้นที่หมู่บ้านชุมชนเชิงชนบท ซึ่งประกอบอาชีพค้าขาย เป็นส่วนมากร่วมกับการทำเกษตรกรรม แต่มีจุดเด่นคือ เส้นทางนี้ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป เนื่องจากเป็นทางเข้าตัวอำเภอเกาะคาและวัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หลายแหล่ง เช่น อุทยานแห่งชาติดอยจาง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำหรับเส้นทางนี้ คือ ไม่มีป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทางตลอดการสัญจร โดยจะเริ่มมีป้ายบอกทาง เมื่อเข้าสู่เขตอำเภอเกาะคา แต่อย่างไรก็ตาม เส้นทางนี้ ถือเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด

เส้นทางที่ 3 : สี่แยกภาคเหนือ หรือสี่แยกห้าเชียง – ทางแยกบ้านวังพร้าว (ทางหลวงชนบทเข้าเสริมงาม - ลี้ จ.ลำพูน) – วัดพระธาตุจอมปิง (ใช้เส้นทางหลักถนนพหลโยธิน ลำปาง – กรุงเทพฯ) ในช่วงต้นของการเดินทางสภาพเส้นทางจะเป็นถนนซูเปอร์ไฮเวย์ ขนาดใหญ่ 6 ช่องทาง มีสภาพถนนดี แต่พอเข้าเขตอำเภอเกาะคาแยกทางเข้าสู่หมู่บ้าน เส้นทางค่อนข้างเปลี่ยน เป็นถนนขนาด 2 ช่องทางสวนกัน มีระยะทาง 32 กิโลเมตรนับจากจุดเริ่มต้น ในช่วงต้นของการเดินทางชุมชนมีลักษณะค่อนข้างเป็นชุมชนเมือง แต่เมื่อเข้าเขตชุมชนวังพร้าว ตลอด 2 ช่องทาง ค่อนข้างเปลี่ยว และจัดว่าอันตรายสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่คุ้นเคยเส้นทาง อีกทั้ง ผู้คนในท้องถิ่น ก็มักจะไม่ค่อยใช้เส้นทางนี้สัญจร เนื่องจากสภาพแวดล้อมตลอดข้างทางเป็นป่าโปร่ง บ้านเรือนชุมชนตั้งห่างกระจายตัวกันมาก เส้นทางนี้ชุมชนประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ข้อจำกัดสำหรับเส้นทางนี้ คือ ไม่มีป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง

ทั้ง 3 เส้นทาง มีระยะทางที่แตกต่างกัน ค่อนข้างมาก ในการเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง แต่สำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป จะเลือกใช้เส้นทางหลักคือ เส้นทางที่ 2 เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ผ่านชุมชนเมืองใหญ่ ถนนกว้างขวาง สะดวกและเป็นที่ยอมรับ ที่สำคัญเป็นเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงไปยังอีกหลายแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดลำปาง เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หิน เป็นต้น

2. สรุปผลจากการศึกษาบริบทเชิงสภาพตัวแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ชุมชนโดยรอบ พบว่า

2.1 ลักษณะทางกายภาพของวัดพระธาตุจอมปิง พบว่า วัดพระธาตุจอมปิง จัดเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธ ที่ยังมีจุดเด่นทางด้านความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์สถานที่ มีความงดงามของสถาปัตยกรรม วัตถุศิลป์ เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธรูปองค์ประธาน ธรรมมาสน์ไม้สักโบราณ เป็นต้น

2.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน พบว่า ปัจจุบัน เป็นชุมชนที่ไม่หนาแน่น มีประชากรอยู่ 298 ครัวเรือน คนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนสูงอายุและเด็ก อาชีพหลักคือ การเกษตรกรรมทำไร่ ทำสวน ตามวิถีปฏิบัติสืบต่อกันมา ชุมชนยังคงมีความผูกพันกับวัด และการสืบทอดมรดกทางด้านของกิจกรรมวิถีวัฒนธรรมและประเพณีประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง

3. สรุปผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดพระธาตุจอมปิง ยังมีอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ 1) ไม่มีแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและแผนการจัดการบุคลากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) ขาดแคลนบุคลากรด้านการบริการงานท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) ชุมชน ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5) ขาดศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศ 6) ขาดการส่งเสริมการตลาด

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 7) ไม่มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว 8) ขาดการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดพระธาตุจอมปิง พบว่า การนำหลักแนวคิด “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน มาส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ซึ่งข้องเกี่ยวกับการพัฒนา 2 ด้านหลัก คือ 1) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาการสื่อสารงานท่องเที่ยวความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก การสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับบุคคลในชุมชน และการสร้างจิตสำนึกภักดีถิ่นฐาน เป็นเครื่องมือในการพัฒนา 2) การพัฒนาประสิทธิภาพของการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยสร้างความร่วมมือกับภาคการศึกษาในการส่งเสริมให้เกิดระบบการจัดการความรู้ในชุมชน พัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยว และ พัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมร่วมกับภาคเอกชนและภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและงานบริการ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของวัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปราย คือ

1. ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1 บริบทเชิงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า วัดพระธาตุจอมปิง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีจุดเด่นทางสถาปัตยกรรม ศิลปะ กิจกรรม โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีกิจกรรมประเพณี วิถีวัฒนธรรม รวมถึงจุดเด่นด้านอื่นๆ ที่สามารถกล่าวได้ว่า เป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนาและศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ (2559) ที่กล่าวว่า คุณลักษณะทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ตั้ง การบอกเล่าเรื่องราวผ่านประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนกิจกรรม เทศกาลต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชีวิตผู้คน ที่สืบทอดกันมา เป็นคุณลักษณะพิเศษของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์ และคณะ (2558) ซึ่งศึกษาเรื่อง เทียววัด: แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ได้เสนอแนวคิดที่ว่า วัด นอกจากจะเป็นศาสนสถานที่สำคัญ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามการรับรู้ของคนไทย ปัจจุบัน หลายๆ วัดยังถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การอนุรักษ์ประเพณี วิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมชุมชนท้องถิ่น เช่น วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย เป็นต้น ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงมีสิ่งชี้บอกคุณค่าและความสำคัญต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญต่อการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว (Liu & Lin, 2011)

1.2 การจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากผลการสำรวจเส้นทางทำให้ได้พบว่า สภาพของเส้นทางการท่องเที่ยว มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เลือกใช้เส้นทางที่สะดวก ไม่ซับซ้อน ไม่ไกล ใช้ระยะเวลาไม่นาน สภาพแวดล้อมระหว่างเส้นทาง รวมถึงความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุมพล รอดแจ่ม (2555) ที่ศึกษาเรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ได้ผลสรุปว่า ปัจจัยที่นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกรูปแบบเส้นทางจะพิจารณาถึงระยะทางที่แท้จริง ค่าน้ำมันที่แท้จริง และระยะเวลาเดินทางที่แท้จริง ในขณะที่ เบลูญทิพย์ ทองวิไล (2559) ซึ่งศึกษาเรื่ององค์ประกอบเชิงสำรวจของเส้นทางการท่องเที่ยว อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่มีความต้องการความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ความเป็นส่วนตัวของแหล่งท่องเที่ยว โดยที่ระดับความต้องการเป็นปัจจัยในการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมายังอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเส้นทางการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่ความสะดวกสบายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น ที่มีความสำคัญต่อความดึงดูดใจนักท่องเที่ยว แต่ยังเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว เช่น เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวแบบผสม เป็นต้น

2. ศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตามผลการศึกษาที่พบว่า คนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิงยังขาดศักยภาพในผลิตภัณฑ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องด้วยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยสูงอายุ และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่ในขณะที่เดียวกันในชุมชนตำบลแคลนบุคลากรวัยทำงาน ซึ่งโยกย้ายถิ่นไปเพื่อการศึกษาและการสร้างรายได้ ทำให้ชุมชนขาดแคลนบุคลากรที่มีกำลังแรงงาน ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมวัดพระธาตุจอมปิง โดยผลการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Kanchana Sukanthasirikul & Wannee Trongpanich (2016) ที่ว่าคุณภาพของการให้บริการ มีผลต่อการเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการจัดการทางด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวและส่งผลต่อการเติบโตของตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ปัญหาทางด้านขาดการศึกษาศักยภาพในดูแลรักษาทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรม การขาดการสืบทอดความรู้มรดกทางสังคมและวัฒนธรรม ความรัก จิตสำนึกหวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนขาดการผูกพันกับท้องถิ่น ถือเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเชิงลบต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Tan Siow-Kian and others (2018) ซึ่งพบว่า ความรู้สึผูกพันต่อท้องถิ่น จะทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง

เกิดความหวงแหน และมีแรงจูงใจอยากมีส่วนร่วมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแผ่นดินถิ่นเกิด ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงได้เสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนร่วมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดยร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ชูชาญ (2552) เรื่อง การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรม โดยผู้นำชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า การสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นตัวกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว ผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมตามแนวประเพณีมาปรับใช้ตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวร่วมกับการพิจารณาองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมของตน ส่งผลให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม สร้างและพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจด้านการวางแผน การปฏิบัติงาน การสรุปบทเรียนการเรียนรู้ และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงการสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ท้องถิ่น ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางวัฒนธรรม ตลอดจนการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ เพ็ญกานต์ นามวงศ์ (2552) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับวัดพระธาตุจอมปิง ได้นำเสนอว่า การจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชาวบ้านในชุมชนในฐานะเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ควรต้องมีบทบาทสำคัญในการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของชุมชน ร่วมจัดกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม ร่วมในการวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนาและศรีนยา แสงลี้มสุวรรณ (2559) ซึ่งได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น สิ่งสำคัญ คือ การรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน โดยมีขั้นตอนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบด้วย การตลาดที่จะต้องตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การใช้พื้นที่ ขนส่ง การประเมินผลกระทบและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังรวมถึงการจัดโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนา การดำเนินโครงการ การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3. ศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาทางด้านปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดพระธาตุจอมปิง ซึ่งพบว่า นอกจากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว สิ่งสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิงไม่เติบโตเท่าที่ควรจะเป็น นั่นคือ การขาดแผนการบริหาร

จัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว ขาดบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและการบริหาร ขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ขาดการบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่พัก เป็นต้น ตลอดจนขาดส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ทางการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิงได้อย่างยั่งยืน จำเป็นจะต้องกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนให้ชัดเจนโดยการจัดทำแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่อยู่ภายใต้การคำนึงถึงปัจจัยทางด้านความสมดุลระหว่างการคงอยู่ของมรดกทรัพยากรทางวัฒนธรรม วิถีวัฒนธรรม กิจกรรมสืบสานประเพณี ตลอดจนผลประโยชน์ของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชมภูงูช หุ่นนาค (2558) ที่ศึกษาความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร และพบว่า สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักถึงในการจัดการการท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ คือ ผลประโยชน์ รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติศักดิ์ คุ้มวงศ์ (2555) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพ เช่น การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว การจัดบริการรถสาธารณะ เป็นต้น ในขณะเดียวกัน ก็ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วม การพัฒนาผลิตผลทางการท่องเที่ยว การสร้างเอกลักษณ์ เช่น การแต่งกาย สำหรับผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการค้าขายในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจน การประสานความร่วมมืออย่างต่อเนื่องกับภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรม และด้านวิชาการ อีกทั้งจากผลการศึกษาของชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา (2558) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านบุคลากร ควรมีการพัฒนาทักษะความรู้ด้านการท่องเที่ยวปลูกฝังให้ตระหนักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยว และรักษาศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตอาสาในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านการเงิน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณที่มากพอจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรมีการทำงานเป็นเครือข่าย มีการให้ข้อมูล ประสานงานให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง วัดหัวเสือ

นอกจากแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแล้ว อีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญและจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดพระธาตุจอมปิง การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้ กระจายวิธีการเข้าถึงนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อความดึงดูดใจและการตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญยสุภษฎ์ อเนกสุข (2559) ซึ่งกล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการมุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ให้มีศักยภาพในการตอบสนองต่อความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้การตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกระบวนการกำหนดความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและใช้ ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) เป็นเครื่องมือในดำเนินการ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ผลกระทบทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(Cultural Tourism Product): มุ่งเน้นการนำเสนอสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมทางวัฒนธรรม และบริการด้านการนำเที่ยว ให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกัน 2) ราคา (Price): เน้นการตั้งราคาให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ราคา เพื่อให้เกิดกำไรสูงสุด เช่น การส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นใช้ต้นทุนในท้องถิ่นที่มีราคาถูกเพื่อการผลิตสินค้าและบริการของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น 3) การจัดจำหน่าย (Place and Distribution): เน้นการกระจายพื้นที่ในการจัดจำหน่ายและกระจายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอาศัยที่ตั้งถาวร การสร้างเครือข่ายพันธมิตรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการใช้เทคโนโลยี เช่นระบบอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือการสื่อสารการจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion): เน้นการสร้างความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว โดยวิธีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ที่สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และถึงกลุ่มเป้าหมายที่ถูกต้อง รวดเร็ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรการศึกษา และผู้มีส่วนรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องต่อการท่องเที่ยว

1. ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่างๆ ควรเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนอย่างจริงจัง ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ เพื่อผลักดันการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบเชื่อมโยง ซึ่งจะส่งผลต่อการกระจายรายได้สู่ชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเน้นกระบวนการศึกษาพื้นที่วิจัย พัฒนา และกำหนดแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบเชื่อมโยงอย่างเป็นรูปธรรม ร่วมกับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ องค์กรการศึกษา ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้เส้นทางเป็นตัวกำหนดความเชื่อมโยง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความน่าสนใจ และการดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวในเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

2. ภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น องค์กรการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาองค์ความรู้ในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสู่ชุมชน ส่งเสริมความเข้าใจแก่ชุมชนทางด้านความสามารถในการสร้างผลประโยชน์เชิงรายได้และเศรษฐกิจจากภาคการท่องเที่ยว ร่วมกับการกระตุ้นการรับรู้และปลูกจิตสำนึกรักถิ่นของคนในชุมชน ให้เห็นความสำคัญของการรักษามรดกทางวัฒนธรรม การสืบทอดองค์ความรู้ตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชนให้ต่อเนื่องยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ควรมีการจัดตั้งชมรม หรือ กลุ่มอิสระจากสมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นแกนหลัก ในการพัฒนาและขับเคลื่อนระบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดพระธาตุจอมปิง ในทุกมิติ เช่น การรักษาและดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การปรับภูมิทัศน์รอบพื้นที่ให้สอดคล้องเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวางแผนและดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและบริการภายในแหล่ง การประสานงานกับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการตื่นตัว ในชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในอนาคต

2. ชุมชน ควรฟื้นฟูองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรม กิจกรรม ประเพณีเก่าแก่ ที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมหลักประจำปี และอาจเป็นสิ่งที่เสื่อมหรือสูญหายไปแล้ว เพื่อให้เกิดเป็น รูปธรรม สัมผัสจับต้องได้ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดพระธาตุจอมปิง เช่น ศูนย์พัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าพื้นเมือง การใช้สมุนไพร การนวดบำบัด เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความหลากหลายทางการท่องเที่ยวที่ไม่ได้เป็นเพียง แค่มาทัวร์วัดแล้วกลับ แต่เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

3. ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวและบริการทางวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมให้มีความรู้ทางด้านงานท่องเที่ยวและงานบริการเชิงวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ พื้นถิ่นเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว ด้านภาษาต่างประเทศ และด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อการเตรียมพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

3. ข้อเสนอแนะต่อแหล่งท่องเที่ยว

1. ควรให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง ในการพัฒนาวัดพระธาตุ จอมปิง ให้คงเอกลักษณ์ทางพุทธศิลป์ สถาปัตยกรรมโบราณ กิจกรรมวิถีวัฒนธรรม การร่วม ปลูกจิตสำนึกรัก หวงแหน และอนุรักษ์ดูแลมรดก ทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญต่อ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. ควรสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ในการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การจัดระเบียบเชิงพื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว การปรับแต่งภูมิทัศน์ให้สวยงามอยู่เสมอ เป็นต้น และเสริมสร้างศักยภาพของการจัดการการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิงในทุกมิติ เช่น การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงวัฒนธรรมพื้นถิ่น หรือ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์งานวิถีวัฒนธรรม กิจกรรมต่างๆ โดยร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก เป็นต้น

3. ควรส่งเสริมความร่วมมือกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนใกล้เคียง เพื่อการพัฒนาโปรแกรม การท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ ที่มีความหลากหลายทางด้านผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรม

4. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ที่เน้นไปทางด้านการใช้เครื่องมือและการ วิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มบุคคลในชุมชน เพื่อศึกษากรณีเฉพาะ แต่ในความเป็นจริงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในภาคเหนือ ยังมีสิ่งที่น่าศึกษาในอีกหลายประเด็น ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยต่อไป ควรขยายขอบเขตเชิงพื้นที่ ประเด็นที่จะศึกษา และขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างเพิ่มมากขึ้น โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

2. ควรนำผลจากการวิจัยนี้ คือ รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไป ทดสอบและประยุกต์ใช้จริง เพื่อหาข้อสรุปเชิงประจักษ์ที่ชัดเจน

3. ควรศึกษาเชิงลึกในบริบทของปัญหาและศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กนกพร นิมพลี. (2559). แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบล ตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารชุมชนวิจัย* 10(1), 7-19.
- กนกวรรณ ชูชาญ. (2552). *การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรม โดยผู้นำชุมชน เพื่อ การท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). *สถิตินักท่องเที่ยว ปี 2554*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2556). *สถิตินักท่องเที่ยว ปี 2556*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *คู่มือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและ กีฬา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). แถลงข่าวสถานการณ์ท่องเที่ยว เดือนธันวาคม 2560. สืบค้นเมื่อ มกราคม 2561 จาก https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=9882.
- กาญจนาและศรัณยา แสงล้อมสุวรรณ. (2559). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน Sustainable Cultural Heritage Tourism. สืบค้นเมื่อ กันยายน 2559 จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_12/pdf/aw019.pdf.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). *ข้อมูลจังหวัดลำปาง*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กิตติศักดิ์ คุ่มวงษ์. (2555). *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชน วัดบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี).

- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2554). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 9(2), 1-11.
- ขวัญญา สุขคร และคณะ. (2560). การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ: ตามแนวคิดลำปางเมืองที่ไม่หม่นตามกาลเวลา. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 13(2), 1-26.
- ชญญ วงษ์วิภาค, (2560). การท่องเที่ยวทางเลือก: ศาสนาวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ เมษายน 2561 จาก <https://www.slideshare.net/chaloempornchantong/religion-tourism>
- ชมพูช หุ่นนาค. (2558). การศึกษาความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิจัยองค์การปริทัศน์*, 5(2), 113-124.
- ชาญคณิต อารรณ์. (2553). *ปราสาทพระเจ้าในศิลปะล้านนา : ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมระหว่างเมืองเชียงใหม่และนครลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ชาญชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา. (2558). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. 26(1). 118-129.
- ชุมพล รอดแจ่ม. (2555). เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 2560 จาก www.rpu.ac.th/Library_web/doc/RC_RR/2555_Account_Chumpon.pdf
- นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 18(1), 31-50.
- บุญชววรรณ วิงวอน, ชัยยุทธ เลิศพาชิน ,บุญชนิด วิงวอน และอัจฉรา เมฆสุวรรณ. (2556). การบูรณาการทุนทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดลำปาง. (วิจัยแห่งชาติ).
- บุญยสฤกษ์ อเนกสุข. (2559). *ยล เยี่ยม เยือน เหง้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2550). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

- เบญญทิพย์ ทองวิล. (2559). *การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของเส้นทางการท่องเที่ยวอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ).
- พระยาประชาภิจักรจักร (แซม บัญนาค). (2557). *พงศาวดารโยนก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- เพียงกานต์ นามวงศ์. (2552). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง*. เชียงใหม่: บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์ และคณะ. (2558). *เที่ยววัด: แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย*. *วารสารบัณฑิตศึกษา* 12(57), 15-176.
- ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการขนส่งสาธารณะใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ. (2561). จังหวัดลำปาง. สืบค้นเมื่อ เมษายน 2561 จาก <http://www.sri.cmu.ac.th/~transportation/province.php?id=4>
- วรพงศ์ ผูกภู. (2556). *ลวงเหนือ...ฐานความรู้จากงานวิจัย บันไดสู่การเป็นหมู่บ้านต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน.
- วาริษฐ์ มัชฌิมบุรุษ. (2561). *รูปแบบการท่องเที่ยว ประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2561 จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com>
- ศูนย์สารสนเทศยุทธศาสตร์ภาครัฐ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). "Tourism Hub" โอกาสทองของไทย. สืบค้นเมื่อ กุมภาพันธ์ 2556 จาก <http://www.nic.go.th/gsic/uploadfile/Tourism-Hub.pdf>.
- สงกรานต์ กลมสุข. (2556). *ศิลปกรรมล้านนาเพื่อการท่องเที่ยว (Lanna Arts for Tourism)*. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ* 8(1).163-194.
- สรารวรรณ และ อรรณพ เรื่องกัลป์ปวงศ์. (2016). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 12(3). 113-132.
- สำนักเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). *รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 2*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2561 จาก https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7534

- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดลำปาง. (2559). จำนวนและรายได้ของนักท่องเที่ยว ปี 2559. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 2560 จาก https://lampang.mots.go.th/more_graph.php
- สำนักงานจังหวัด ศาลากลางจังหวัดลำปาง. (2560). ประวัติจังหวัดลำปาง. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 2560 จาก http://www.lampang.go.th/t_lampang/
- สำนักงานจังหวัดลำปาง. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง 4 ปี (พ.ศ.2561 – 2564)*. จังหวัดลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). รายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาประเทศไทย จำแนกตามถิ่นที่อยู่ พ.ศ. 2550 – 2559. สืบค้นเมื่อ เมษายน 2561 จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/17.aspx>
- สุเทพ สิงห์ฆาพะ. (2560). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในมุมมองของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลกมลา อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์* 3(2), 127-136.
- อรนุช โกศล และ โชคชัย สุทธาเวศ. (2557). การจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. *วารสารการเมืองการปกครองประเด็นปัญหาปัจจุบันในอาเซียน*, 4(1), 220-232.
- อารีย์ นัยพินิจ และ จิรัชญา มณีเนตร. (2551). การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวหมู่บ้าน บูโทรโฮมสเตย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น).

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

- Ammirato, S., Gala, D. M., & Felicetti, M. A. (2514). *Tourism Destination Management: A Collaborative Approach*. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/284148938>
- Barrows, C. W., Powers, T. & Reynolds, D. (2012). *Introduction to the Hospitality Industry* (8th ed). Canada: John Wiley and Sons, Inc.
- Buckley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528-546.

- Butts, T., & Singh, S. (2010). Sustainable tourism as a tool for conservation and protection of the Amazon rainforest in Guyana?. *Sustainable tourism*, 2(2), 173-185.
- Collison, F. M. & Spears, D. L. (2010), "Marketing cultural and heritage tourism: the Marshall Islands". *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 4(2), 130 – 142.
- Dickman, S. (1996). *Tourism: An Introductory Text. (2nd ed)*. Sydney: Hodder Education.
- Howell, C. (2010). Trends in Hotel Certification and Rating Programs: Guidelines for the Caribbean. Retrieved September , 2010, from http://www.cep.unep.org/issues/hotel_cert.PDF
- Hritz, N. & Ross, C. (2010). The Perceived Impacts of Sport Tourism: An Urban Host Community Perspective. *Journal of Sport Management*, 24, 119-138.
- Janusz, G. K. & Bajdor, P. (2013). Towards to Sustainable Tourism Framework, Activities and Dimensions. *Procedia Economics and Finance*. 6, 523-529.
- Kanchana, S. & Wannee, T. (2016). Cultural Tourism Experience on Customer Satisfaction: Evidence From Thailand. *Journal of Economic and Social Development*, 3(1). 17-25.
- Kidder, N. B., & Spears, D. L. (2011). *Tourism: A tool for biodiversity conservation in the Cape Horn region*. Paper presented at the 16th Graduate Students Research Conference, Huston Texas, Conrad N. Hilton College of Hotel and Restaurant Management, University of Houston School of Hotel and Tourism Management, The Hong Kong Polytechnic University
- Liu, Y. & Lin, C. (2011). The Development of Cultural Tourism: A Review of UK Experience. *Tourismos: an International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 6(2), 363-376.
- Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. (2011) Developing a community support model for tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 964-988.
- Pongwiritthon, R. & Pakvipas, P. (2013). Guidelines for Sustainable Tribe Cultural Tourism Development. *Journal of Community Development Research*, 6(1), 42-60.

- Sharpley, R. (2009). *Tourism Development and the environment: Beyond Sustainability?*. London: Earthscan Publishing.
- Tan, Siow-Kian & others. (2018). Sense of place and sustainability of intangible cultural heritage- The case of George Town and Melaka. *Tourism Management*, 67, 376-387.
- Timofeeva, L. S, Kadyrova, M. I, & Akhmetova, A. R. (2017). The historic city as an object of cultural tourism (on the example of Yelabuga). *Astra Salvensis*, 5(10), 177-183.
- Timothy, D. J. (2011). *Cultural Heritage and Tourism and introduction*. Channel View Publications.
- Weaver, D. (2011). Can sustainable tourism survive climate change?. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(1), 5–15.
- Weaver, D., & Lawton, L. (2010). *Tourism management (4th ed.)*. Australia: John Wiley & Sons.
- World Travel & Tourism Council. (2010). A History of the World Travel & Tourism Council Retrieved September 1, 2010, from http://www.wttc.org/bin/pdf/original_pdf_file/a_history_of_wttc.pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสำรวจ

แบบสำรวจเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์สำรวจ	ข้อสรุป(ของนักวิจัย) ข้อคิดเห็น/
.1ลักษณะทางกายภาพของเส้นทางสัญจร	
.2ระยะทางจากจุดเริ่มต้นถึงจุดปลายทาง เป้าหมาย	
.3สภาพแวดล้อมของแต่ละเส้นทาง	
.4ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนแต่ละ เส้นทาง	
.5การประกอบอาชีพของชุมชนในแต่ละ เส้นทาง	
.6สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ ระหว่าง เส้นทาง	

ภาคผนวก ข

แบบสังเกต

แบบสังเกต ชุด 1

ศึกษาลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

ลักษณะทางกายภาพของวัดพระธาตุจอมปิงที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	ลักษณะสภาพจริงขณะที่สังเกตเห็น	ความเห็นผู้วิจัย
.(1บรรยากาศโดยรวมของสถานที่ในภาพรวม เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสวยงาม ความสงบร่มรื่น เป็นต้น เป็นอย่างไร		
.(2วัตถุ สิ่งของ และสิ่งที่จับต้องได้ ในเชิงความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ เช่น โบสถ์ วิหาร พุทธเจดีย์ พระพุทธรูป วัตถุโบราณต่างๆ เป็นต้น มีอะไรบ้าง		
.(3ความเป็นเอกลักษณ์ของวัตถุ สิ่งของ และสิ่งที่จับต้องได้ ในเชิงความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ มีหรือไม่ อย่างไร		
.(4บุคลากรหรือผู้ให้บริการประจำวัด เช่น ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัด มัคคุเทศก์ นำเที่ยวประจำวัด หรือเจ้าหน้าที่ขายของที่ระลึก เป็นต้น มีหรือไม่ จำนวนเท่าไร อย่างไร		
.(5จุดบอกตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวภายในบริเวณวัด เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายบอกที่มาและความสำคัญของสถานที่ต่างๆ ภายในวัด เป็นต้น		
.(6สิ่งอำนวยความสะดวกรอบบริเวณวัด เช่น ที่จอดรถ จุดพักผ่อนหย่อนใจ จุดบริหารอาหาร และเครื่องดื่ม ห้องน้ำ ห้องพยาบาล เป็นต้น มีอะไรบ้าง และมีสภาพเป็นอย่างไรบ้าง		
.(7สภาพการท่องเที่ยวภายในวัด เช่น จำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัด ปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวกับเจ้าหน้าที่ในวัด เป็นต้น		
.(8ประเด็นน่าสนใจอื่นๆ		

แบบสังเกต ชุด 2

ศึกษาบริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ลักษณะสภาพจริงขณะที่สังเกตเห็น	ความเห็นผู้วิจัย
1.จุดเด่นทางด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของวัดและชุมชน มีอะไรและ อย่างไรบ้าง เช่น วิถีชีวิตลักษณะการแต่งกาย อาหารการกิน เครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เป็นต้น		
2.มีการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอะไรบ้างที่เห็นได้ชัด เช่น การสืบทอดทางองค์ความรู้และภูมิปัญญาต่างๆ การดูแลรักษาวัตถุ หรือสถาปัตยกรรมโบราณของบรรพบุรุษ เป็นต้น		
3.ประเด็นน่าสนใจอื่นๆ		

แบบสังเกต ชุด 3

ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ลักษณะสภาพจริง ขณะที่สังเกตเห็น	ความเห็นผู้วิจัย
1 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน .(ต่อกิจกรรมประจำวันที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด เช่น การดูแลรักษาความสะอาด การจำหน่ายของที่ระลึก การนำเที่ยว เป็นต้น มีหรือไม่ อะไร และอย่างไรบ้าง		
.(2การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ต่อการจัดกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรม ที่จัดมาอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การร่วมวางแผนงาน การร่วมจัดเตรียมความพร้อมของงาน การเข้าร่วมงาน เป็นต้น		
.(3การมีส่วนร่วมของชุมชน ต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น วัตถุโบราณ สถาปัตยกรรมต่างๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นต้น		
.(4ประเด็นน่าสนใจอื่นๆ		

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง

คำถาม 1 : วัดพระธาตุจอมปิง มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไร มีตำนาน เรื่องเล่าสืบทอดต่อการมาอย่างไรบ้าง

คำถาม 2 : มีอะไรบ้างในชุมชน ที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ และมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น กิจกรรม ประเพณีทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น

คำถาม 3 : ความผูกพันระหว่างคนในชุมชนและวัดพระธาตุจอมปิง เป็นอย่างไรบ้าง เช่น ความเชื่อความศรัทธา การร่วมสืบสานงานบุญ งานประเพณี การร่วมรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น

คำถาม 4 : ชุมชนมีส่วนร่วมกับวัดพระธาตุจอมปิงในการจัดการการท่องเที่ยวและการดูแลรักษาวัดหรือไม่ อย่างไร เช่น การนำเที่ยววัด การบริการนักท่องเที่ยวด้านต่างๆ การร่วมกันดูแลรักษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การวางแผนและตัดสินใจบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ เป็นต้น

คำถาม 5 : มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หรือ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงบ้างหรือไม่

คำถาม 6 : สภาวะการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

คำถาม 7 : ท่านคิดว่า วัดพระธาตุจอมปิง ควรมีการพัฒนาหรือส่งเสริมในด้านใดบ้าง เพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ภาคผนวก ง

แบบเสวนากลุ่มย่อย

แบบเสวนากลุ่มย่อย

เรื่อง การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง

ประเด็นคำถามต่อไปนี้ ใช้เป็นแนวทางในการร่วมเสวนากับคนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

คำถาม 1 : แนวทางการผลักดันให้วัดพระธาตุจอมปิง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรทำอย่างไรบ้าง

คำถาม 2 : วัดพระธาตุจอมปิง มีจุดเด่นอะไรบ้าง ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด

คำถาม 3 : วัดพระธาตุจอมปิง มีจุดอ่อนด้านใดบ้างที่ควรเร่งแก้ไข เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด

ภาคผนวก จ

ผลสรุปการสัมภาษณ์คนในชุมชน

ผลสรุปการสัมภาษณ์คนในชุมชน

บทสรุปบันทึกเสียงสัมภาษณ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล:

1. ตาหนานคำ ธิดา ธิดา อายุ 86 ปี ผู้อาวุโสที่สุดในหมู่บ้าน มีชีวิตอยู่ในช่วงเริ่มการก่อสร้างพระอุโบสถวัดพระธาตุจอมปิง ที่นำโดยครูบาศรีวิชัย
2. ลูกชายตาหนานคำ

บันทึกเมื่อ : วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2560 เวลา 9:30 น.

ณ หมู่บ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ตาหนานคำ :

สมัยก่อนได้มาอยู่ที่ชุมชนวัดพระธาตุเป็นรุ่นที่ 3 รุ่นที่ 4 สืบต่อกันมา พระที่อยู่ดูแลวัดสมัยนั้นคือ พ่อหนานแปง ท่านอยู่ที่วัดจอมปิงฝั่งด้านล่าง ตามประวัติของวัดพระธาตุจอมปิง ที่เล่าสืบต่อกันมามีว่า

จอมปิงฝั่งด้านบนเป็นของนางจามเทวีคนเชียงใหม่เป็นคนสร้าง ต่อมาประมาณ พ.ศ.2464 มีครูบาสิงห์คำ ชาวบ้านได้นิมนต์มาสร้างวัดพระธาตุจอมปิงเป็นวัดในตำนาน ท่านครูบาสิงห์คำท่านรู้ของท่านว่า วัดนี้มีของดี ครูบาศรีวิชัยได้สร้างพระวิหาร ครูบาขาวปีท่านมาติดตามกัน เป็นพระลูกพี่ลูกน้องอยู่วัดเดียวกันกับครูบาศรีวิชัย ครูบาขาวปีได้สร้างกำแพงสี่ด้านรอบพระธาตุ สร้างใน พ.ศ. 2464 หลังจากนั้นมาความเป็นอยู่ของบ้านเมืองลำบาก อดอยาก จึงหยุดการก่อสร้างต่างก็แยกย้ายกันไป ชาวบ้านได้นิมนต์พระท่านมา ท่านติดตามทางเชียงใหม่ลำพูน ชาวบ้านได้มีสล่าหลายคนที่มาด้วยกัน ไปขอไม้มาทั้งตำบลนาแก้ว มาทำหลังคาพระวิหาร มีรถ อยู่สองสามคันลากไม้มา สมัยนั้น ไม้สักยังมีเยอะได้ไม้มาทำเพียงแค่หลังคาแต่ยังไม่ได้ปูพื้น สมัยนั้นพ่อหนานคำบวชเป็นเณร ซึ่งทางวัดพระธาตุจอมปิงขาดเจ้าอาวาส จึงได้นิมนต์พระครูคำ มาเป็นเจ้าอาวาส มาปกครองสั่งสอน มีเณรติดตามพระครูคำมา 3 รูป ก่องหลวงมีอยู่ตั้งแต่สมัยพ่อหนานคำเป็นพระ ยังไม่ถึง พ.ศ. 2500 พระเจ้าตนหลวงที่อยู่ในโบสถ์องค์นี้ สล่าสามถึงสี่คนในหมู่บ้านแสง เป็นคนมาบั้น ภาพวาดฝาผนังรอบในวิหารแถวบน เป็นฝีมือช่างวาด

ซึ่งเป็นช่างคนเดียวกับช่างปั้นพระพุทธรูป เป็นน้ำของ แม่หลวงปู่ เมียของพ่อหนานคำ ส่วนภาพวาดฝาผนังด้านล่างรอบวิหาร เป็นของ พระสมเ็จผู้มีมือช่างแม่สอด ในภาพวาดฝาผนัง ด้านบนรอบวิหาร จะเป็นภาพที่ พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ ปรีนิพาน สมัยก่อน บ้านเมืองไม่ได้เจริญเหมือนในปัจจุบัน อยู่กันแบบ อดๆอยากๆ เงินไม่มี แต่ชาวบ้านได้ร่วมมือช่วยกันสร้างวัดมาใช้งบ 5-6 ร้อยบาท เงินมีไม่เยอะ แต่จะช่วยแรงกายแรงใจ สร้างวัดขึ้นมา เปรียบเทียบมูลค่า เงินในสมัยเมื่อก่อน 100 ถือว่าเป็นคนที่มีฐานะดีที่สุดในสมัยของพ่อหนานคำ ยังได้ใช้ สตั้งแดง สตั้งฮู้ สตั้งสิบ

ในสมัยเมื่อก่อนเขตของวัด ตั้งแต่ทิศตะวันตกของของวัดไปจนถึงทางหลวงเก่า นับไปทางทิศเหนือ 200 ตารางวา ทางด้านทิศตะวันออกใช้แม่น้ำวังเป็นหลัก (เป็นแดน) ทางทิศด้านใต้ 200 ตารางวา นับไปจนถึงทุ่งนา บ้านเมืองในสมัยก่อนน้ำท่วมทางตอนล่างของบ้านจอมปิง จึงมีการโยกย้ายบ้าน ไปอาศัยอยู่ทางตอนบน ของบ้านจอมปิง

วัดพระธาตุจอมปิงนี้ ก่อนหน้าที่ครูบาศรีวิชัยจะมาสร้าง ก็เป็นวัดอยู่แล้ว แต่เป็นวัดเล็กๆ ไม้ใหญ่ มีของโบราณ มีถ้ำอยู่ใต้พื้นธาตุ ต่อมาชาวบ้านฮอมแสมกันสร้าง และได้ครูบาศรีวิชัยท่านมาเป็นคนลงรากฐาน สมัยนั้นตุ้เจ้า เป็นตนบุญ จะมีประเพณีแห่หามครูบา ทั้งครูบาศรีวิชัยและครูบาขาวปีจะมีพิธีแห่ ทางชาวบ้านก็จะใช้ วัว กระบือ ลากล้อเกวียนเอาข้าวของไป ชาวบ้านลูกศิษย์ที่นับถือท่านครูบาติดตามมาอยู่กับท่าน มาช่วยดูแลรับใช้ท่าน ท่านครูบาทางเดินทางไป 100 กว่าวัด ที่ลำปางอยู่ประมาณ 2-3 วัด ที่ท่านสร้าง ถ้าวัดไหนต้องการสร้างวัดวิหาร ไปนิมนต์ครูบาท่านมาสร้าง

สมัยก่อนวัดพระธาตุจอมปิงมีของโบราณเยอะ เช่น พระสิงห์สาม เป็นพระคู่บ้านคู่เมือง เป็นพระพุทธรูปบูชา เนื้อทองสัมฤทธิ์ ตั้งไว้ที่โรงตึกชั้นเดียว มีพระท่านหนึ่ง (ไม่ระบุนาม) ได้รื้อถอนโรงตึกนี้ไป สล่าในเวียง พูดกันว่า โรงตึกนี้เป็นของโบราณไม่น่าจะรื้อเลย น่าจะเก็บไว้ นอกจากนี้ก็มีโบสถ์ที่อยู่หน้าพระวิหารเดี๋ยวนี้อีกที่ถูกรื้อทิ้งไป น่าเสียดาย ต่อมา มีการสร้างโบสถ์ใหม่ แต่โบสถ์เก่าก็ยังอยู่ มีพระน้อย เณรน้อย ไปใช้เป็นที่อ่านหนังสือ แล้วมีวันหนึ่ง พระน้อย ก็คือ อาจารย์ทวี เข้าไปอ่านหนังสือในโบสถ์ ตอนกลางวัน ซึ่งเป็นที่สงบ ก็ไปพบเห็น แสงแดดส่องลงมา จากทางทิศใต้ ผ่านทางประตูหน้าต่าง กลายเป็นเห็นเงาพระ ซึ่งอาจารย์ทวีหลังจากสึกออกไป ก็ไปเป็นครู เป็นผู้เก็บข้อมูลประวัติและสืบถ่ายทอดประวัติความเป็นมาเรื่องราวที่ เกี่ยวข้องของวัดพระธาตุ ปัจจุบันนี้ อาจารย์ทวี ได้สร้างพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเฮือนทองคำทีวี” ที่บ้านอาจารย์ อนุรักษ์ของเก่าโบราณ เช่น ผ้าซิ่น เสื้อ โต๊ะเก้าอี้ รถถีบ มีรถสามล้อ ปั่น รูปปั้น เป็นพวกไม้สาน พวกตอกจักรสาน แหล่งที่มาของเก่า เป็นของชาวบ้าน ที่มีของเก่าโบราณต่างๆ เอาให้มาฮอมเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ของอาจารย์ แต่ก็มีของเก่าบางชิ้นที่ซื้อมาเก็บไว้บ้าง เพราะคนสมัยนี้ไม่ได้ใช้ของเก่าโบราณแล้ว ใช้แต่ของใช้ตามยุคสมัยใหม่ ของเก่าเหล่านี้จึงเอามาฮอมคนละชิ้น สองชิ้น เก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์บ้านทองคำแห่งนี้

ทางด้านของประเพณีที่สืบทอดมาแต่เก่า สมัยเมื่อก่อนนั้น ตำบลนาแก้ว มีวัดพระธาตุเป็นวัดหลัก เพราะที่วัดแห่งอื่นในสมัยก่อนนั้นยังไม่ได้เป็นอาราม ยังไม่ได้ขึ้นกับกรมศาสนาและวัดพระธาตุนี้มีมาตั้งแต่เดิม มีหมู่บ้านสองแควจนถึงสิบหมู่บ้านมาที่วัดพระธาตุกันหมด สมัยนั้นพ่อหนานคำยังเด็ก และยังได้ทันเห็นงานฉลองวัด มีการแสดงลิเกมาเล่นเพื่อหาเงินปัจจัย มาบำรุงวัด ในสมัยก่อนมีแค่การแสดงลิเก แหกกล่องแห่ฆ้อง ไม่มีดนตรีเล่น ไม่มีหนัง เหมือนกับการจัดประเพณีแบบในสมัยนี้ เช่น งานประเพณีแปดเป็งก็จะมี บ้องไฟ ซึ่งเป็นประเพณีเก่าดั้งเดิม มีการทำบุญห่อข้าวต้มมัด ห่อขนม ทำบุญกัณฑ์ทาน ในวันเดียว กินข้าวตอนเสร็จแล้ว ก็แห่บ้องไฟแถวบริเวณทุ่งนาท้ายหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันนี้มี

บ้านเรือนตั้งอยู่กันเยอะ กลัวบ้องไฟตกใส่บ้านเรือน จึงย้าย ไปจัดวัดกุ้งศาลา งานประเพณีแปดเป็งนี้ มีหลายๆ หมู่บ้านมาร่วมกันทำบุญกินตาน พอมาสัก 20 ปีที่ผ่านมา ถึงเริ่มมีการสร้างขบวนแห่ งานประเพณีแปดเป็ง ก็จะมีการจัดแข่งประกวดความสวยงามของขบวนแห่ ขบวนไหนงาม จะได้รับรางวัล แต่ตอนสมัย พ่อหนานคำบวชเป็นตุ้เจ้า ไม่มีการจัดขบวนแห่เหมือนสมัยนี้ มีแต่แห่บ้องไฟ ส่วนประเพณีจริงๆ คือ ชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญที่วัดพระธาตุนี้ สมัยปัจจุบันนี้มีเงินสนับสนุน ให้หมู่บ้านละ 3,000 บาท ในการจัดแต่งขบวน ร่วมกันจัดประเพณีขึ้นมา มีความสนุกสนาน มีการแสดง รำวง มวย เพื่อให้ชาวบ้านมาร่วม มารวมกัน นอกจากงานประเพณีแปดเป็ง ก็จะมีประเพณีสระสงน้ำพระธาตุในช่วงปีใหม่เมืองสงกรานต์

ที่ชุมชนเรานี้ ยังมีโฮงฝูฝูฝู เป็นของเจ้าบ้านเจ้าเมืองรักษาบ้านเมือง ฝูฝูฝูมีความศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์แกร่งกล้ามาก โรงแฝฝูฝูจะมีชั้นที่ให้อยู่ เวลาคนมาไหว้ ผู้หญิงจะไม่ให้ขึ้นไปด้านชั้นบน แต่ให้อยู่ชั้นด้านล่างของโรงแฝฝูฝูฝู มีเรื่องเล่าว่า ในปีที่มาสร้างบ้านพักอนามัย มีผู้หญิงเป็นคนงานก่อสร้างบ้านพักอนามัย ช่วงพักขึ้นมาทานข้าวที่โรงแฝฝูฝูฝูด้านบน โดนผลึกหัวขมาตกบันไดจากโรงแฝฝูฝูฝู หลังจากนั้นไม่นานก็ตาย โรงแฝฝูฝูฝูสร้างมานานแล้วรุ่นพระครูฉันทะ ชื่อท่านเจ้าข้อมือเหล็ก เจ้าแสงจันทร์ มีหน้าที่รักษาบ้านรักษาเมืองท่านเก่งมาก สามปีชาวบ้านเลี้ยงหมูครั้งหนึ่ง ช่วงสงกรานต์จะต้องเลี้ยงข้าวต้มขมนมเข้าพรรษาออกพรรษาเลี้ยงไก่ แบ่งให้เป็นหมวดๆ วางโครงการไว้ คนที่มีหน้าที่ตักน้ำพริกไปอีกแบบ คนที่มีหน้าที่ต้มไก่ไปอีกแบบ ท่านแบ่งหน้าที่ให้หมด คนฆ่าหมูจัดไว้ให้หมดแล้ว เริ่มแรกดั้งเดิมถูกกำหนดแบ่งไว้ แล้วสืบเชื้อสายกันมารุ่นสู่รุ่น เช่น ผู้ที่ทำหน้าที่ฆ่าหมู หากตายไป จะมีลูกมีหลานทำหน้าที่แทนสืบต่อไป แทนกันจนถึงทุกวันนี้ เอาคนที่สืบเชื้อสายกัน ถ้าเราไม่ใช่เชื้อสายด้านนั้น ท่านก็จะไม่เอาเราทำหน้าที่ เรารอกันอย่างเดียว การทำพิธี ก็จะมีคนทำหน้าที่อัญเชิญ บอกกล่าวดวงวิญญาณบรรพบุรุษเรียกอีกอย่างว่าฝูฝูฝูฝู ซึ่งท่านชื่อว่า เจ้าแสนสานใจ เจ้าฮ้อยดอกหมาก เป็นผู้ดูแลรักษาบ้านเมืองแห่งนี้ โรงแฝฝูฝูฝูนี้ พ่อหนานเกิดมาก็เห็นตั้งอยู่ตรงนั้นแล้ว และก็เพิ่งมาสร้างหอใหม่นี้ได้ ประมาณ 20 ปี แต่ก่อนหน้านั้นสมัยนั้น ตอนที่พ่อหนาน เด็กๆ ห่อเก้าจะมีเสาต้นใหญ่หลายๆ สร้างเป็น 2 ชั้น ต่อมาชาวบ้านย้าย หอฝูฝูฝูฝูไปอยู่ที่หน้าอนามัยตรงมุมโรงเรียน บ้านเขาไปชุดบ่อน้ำแล้วก็เกิดน้ำท่วม โรงแฝฝูฝูฝูก็เลยย้ายกลับมาอยู่ตรงจุดเดิมที่อยู่ปัจจุบันนี้ ถึงปีใหม่ ใครมีเงินหรือ ใครจะร่วมกัน เอาขอมมาเล่นม่วน มีรางวัลมาพ้อนมาร้า ทุกสามปีที่เลี้ยง จะมีการจัดงาน โดยจะเลี้ยงหมู 2 ตัว 2 หมู่บ้าน บ้านจอมปิงกลุ่มหมู 1 ตัว บ้านจอมปิงบนหมู 1 ตัว แบ่งกันตัวเดียวไม่พอ ทั้ง 2 หมู่ถึงจะแยกหมู่บ้านกันแต่ ก็ต้องมาช่วยกัน เพราะแต่เดิมอยู่หมู่บ้านเดียวกัน เวลาจัดงาน ก็จะมาช่วยกันเหมือนเดิม เพียงแต่ทางการแบ่งแยกหมู่บ้านเฉยๆ ส่วนรางวัลประจำฝูฝูฝูฝูก็เป็นคนในครอบครัวที่อยู่ในหมู่บ้านนี้ รางวัลจะนุ่งเครื่อง เครื่องเจ้า เครื่องพญา เครื่องพระเจ้าอยู่หัว เดียวนี้คนที่รับรางวัลเสียชีวิตแล้ว เชื้อสายที่เป็นลูกเป็นหลานของรางวัลไม่มีใครสืบทอดต่อเสียชีวิตไปหมดแล้ว ตอนนี้อยู่มีแต่ตัวแทน ทำหน้าที่อัญเชิญ บอกกล่าวดวงวิญญาณบรรพบุรุษฝูฝูฝูฝู

จากโรงแฝฝูฝูฝู จะเห็นต้นมะขามใหญ่โบราณอยู่ต้นนี้ บ้านเดิมเมืองเดิมเป็นฝูฝูฝูบ้านเรียกว่าฝูรักษาหมู่บ้านนั้น ถ้าเลี้ยงฝูฝูฝูเสร็จแล้ว ก็จะนำไก่คู่ มาเลี้ยงฝูฝูฝูบ้าน ตามประเพณีสืบทอดต่อกันมา หากมีลูกสะใภ้ ลูกเขย มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ จะต้องไปบอกกล่าวให้ฝูฝูฝูรับทราบตามความเชื่อของชาวบ้าน เพื่อครอบครัวและคนที่มาอาศัยอยู่ใหม่นั้น จะได้มีความสุข ท่านจะได้ปกป้องรักษาดูแลไม่ให้เกิดอันตรายใดๆ ได้ข่าวมาใหม่ ก็ต้องไปบอกท่าน ถ้าเกิดมีลูกหลานที่จะไปสมัครงาน ไปทำงาน

ต่างจังหวัด หรือ สอบเข้าเรียนในสถานศึกษา ต้องไปบอกกล่าวผีปู่ผีย่า และ ผีเสี่ยวบ้านทุกครั้ง เพื่อให้ท่านรับรู้ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขและช่วยให้สำเร็จ หากสำเร็จดังที่บอกกล่าวไว้ เมื่อถึงประเพณีเลี้ยง ก็จะทำ ไก่ มาถวายเป็นการตอบแทนที่ท่านได้ให้ความช่วยเหลือ

บ้านจอมปิงบงนี้ มีที่นับถือมากอีกอย่าง ก็คือ ศาลพ่อหนานเจ้าพ่อม้าขาว ที่อยู่หลังวัด เป็นตำนานที่เล่าสืบกันมาว่า ท่านเป็นเจ้าของจากเมืองแพร่ มีคนถามว่า ใครจะอยู่รักษาวัดที่นี่ เจ้าที่มาจากเมืองแพร่ ก็ยกมือขึ้นเด่นเพื่อยอมให้ตัดคอ เพราะตามความเชื่อสมัยก่อน จะถูกตัดคอ เพื่อเฝ้ารักษาวัด พระธาตุ รักษาสมบัติของแผ่นดินไว้ หมู่บ้านแถวนี้ เป็นหลุมฝังศพทั้งนั้น แถวบ้านทางทิศเหนือวัด หลุมฝังศพก็มี 2 ขุม 3 ขุม ทางทิศตะวันตก ทางทิศใต้ ก็มี คนสมัยก่อนจะขุดหลุมฝังศพ มีคนไปขุดเอาของที่หลุมฝังศพ ก็มีอาการเบลอ เหมือนลอย ไม่รู้สึกตัว ต้องเอาของไปคืนกลับไว้ที่เดิม ก็ชั่วรุ่นมาไม่รู้แล้วแต่วิญญาณยังมีอยู่ เพราะยังหวง เล่ากันว่า สมัยก่อนทางทิศตะวันตกของวัด ไม่มีบ้านพักอาศัย มีแต่ ป่าไผ่ ป่าไม้ค่า มีบ้านอยู่ทางทิศใต้ของวัด สามถึงสี่หลังเป็นบ้านเก่า อย่างเช่นต้นไม้ที่อยู่หน้าวัดตรงประตูโขง มีบ้านคนอาศัยอยู่บริเวณแถวนั้น เมื่อก่อนผีปู่ย่าก็อาศัยอยู่ที่บริเวณต้นไม้ที่หน้าวัดเป็นศาลเล็กๆ ตั้งแต่ทำหอใหม่ ได้บอกกล่าวอัญเชิญ ผีปู่ย่า ไปประทับที่หอ ณ ปัจจุบัน เมื่อก่อนชาวบ้านเชื่อกันว่า ผีปู่ย่าเอาเด็กเล็กอายุ 2-3 ขวบไปซ่อน หากมีการทำสิ่งที่ไม่ดีมา ท่านมีความศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเกิดจะมีการจัดประเพณีแปดเป็ง คนหมู่บ้านทางวัดบงนี้ จะต้องขึ้นวัด ขึ้นธาตุไป แห่ครัวदानขึ้นไปใส่บาตรก่อน แล้วชาวบ้านหมู่บ้านอื่นถึงค่อยขึ้นไปใส่บาตรตาม ถ้าหากเกิดทำผิดประเพณีขึ้นมา จะมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ปีที่ผ่านมาชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ตายเอาเอาเด็กไปซ่อน ชาวบ้านออกตามหากันให้ทั่ว เรื่องพวกนี้ไม่เชื่อก็ได้ ไม่เชื่อแต่อย่าลบหลู่ ซึ่งเป็นของที่มองไม่เห็น อย่างตอนที่มีการ ชาวบ้านพากันออกไปตามหาที่ได้ต้นลำไยบริเวณแถวนั้นไปตามหาไม่เจอ พอทำพิธีบอกกล่าวก็เจออยู่ที่ใต้ต้นลำไยแถวนั้น โดนบังตาไม่ให้เห็น

นอกจากนี้ มีอีกวัดที่ชาวบ้านนับถือและไปร่วมทำบุญ เป็นวัดเก่าอยู่ใกล้กับวัดจอมปิง คือ หุ่นกุศลา เป็นวัดที่มีเจดีย์เก๋งาม สมัยก่อนเป็นบ้านลัวะ คนสมัยก่อน มีหลายเชื้อสายวงศ์ตระกูล ที่หุ่นกุศลา เป็นหุ่นหรือธาตุ สร้างด้วยอิฐศิลาแลง เก๋มาก เดี่ยวนี้ยังเหลือฐานให้เห็น มีบัวปากกระฆัง แต่มาช่วงหลังมันพังไปเพราะมันเป็นดิน เป็นก้อนอิฐเก่า แต่งามมาก ชื่อเสียงวัดพระธาตุจอมปิงไม่ค่อยดัง แต่จะไปดังทางใต้ ทางกรุงเทพ คนทางนั้นต่างพากันมาทำบุญที่นี่ นำกลิ่นผ้าป่ามาถวาย ส่วนมากที่มากันก็จะไปกราบไหว้ ขอโชคขอลาภ หน้าที่การงาน ที่ศาลเจ้าพ่อม้าขาวซึ่งตั้งอยู่บริเวณหลังวัด หากใครได้สมดังที่ขอไว้ ก็จะนำไข่จำนวนสองสารถ้อยฟอง หรือ ห้ารถ้อยฟอง มาถวายแก้บน ส่วนมากจะเป็นคนต่างถิ่นมาแก้บน จะเห็นเป็นคนจังหวัด ชุมพร ประจวบฯลฯ บ้าง ซึ่งมาจากทางใต้ เเท่าที่เห็นคนมาเที่ยวกัน ถ้าเป็นวันธรรมดาก็มีคนมาเที่ยวกันบ้าง แต่ถ้าเป็นช่วงเทศกาล มีมาเยอะ บางทีมา 3-4 รถบัส เข้าออกๆ ส่วนมากที่มาเที่ยวก็จะมาจากทางใต้

ลูกหลานคน :

วัดพระธาตุจอมปิงเรานี้ ได้ขึ้นเป็นอารามหลวงแล้ว ขึ้นทะเบียนมานานแล้ว ประมาณ 6 -7 ปี มีพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุธาตุ และมีกลิ่นพระราชทานของในหลวง จะมีตัวแทนจากพระองค์มาดำเนินการ แต่ถ้ามองถึงการท่องเที่ยว วัดจอมปิงเดี๋ยวนี้ ไม่บูมม่นะ ถ้าเทียบกับสมัยก่อน สัก 20 กว่าปีมาแล้ว อาจเป็นเพราะว่าในหมู่บ้าน ไม่ค่อยมีคนหนุ่มๆ สาวๆ มีแต่คนแก่ ไม่ค่อยรู้เรื่องกันหรอก ไม่

เหมือนสมัยก่อน คนหนุ่มสาว ในพื้นที่ทำงานกันอยู่บ้าน อยู่กับพ่อแม่ แต่สมัยนี้ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจด้วย ลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด กรุงเทพ หมด เหลือแต่คนเฒ่าเฝ้าบ้าน ช่วงเทศกาลสงกรานต์ลูกหลานคนหนุ่มคนสาว ถึงจะพากันมาเที่ยวบ้าน ช่วงนั้นคนจะเยอะ อีกส่วนหนึ่งก็คือ เมื่อก่อนหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านเดียว หมู่บ้านจอมปิง ตั้งแต่มีงบประมาณจากเทศบาลเข้ามา หมู่บ้านขยายใหญ่ ปีหนึ่งได้งบประมาณมาก่อนหนึ่ง แต่ดูแลไม่ทั่วถึง เลยแบ่งกันเป็น 2 หมู่บ้าน ได้งบประมาณจะได้ดูแลให้ทั่วถึง เลยทำให้ประชากรในหมู่บ้านไม่ค่อยเยอะ วัดก็แบ่งเป็น 2 วัด ก็เลยทำให้ดูเหมือนวัดพระธาตุจอมปิงดูเงียบไป ตั้งแต่แบ่งแยกหมู่บ้าน เวลาเทศกาลมา ต่างก็ไปวัดของหมู่บ้านตัวเอง แต่ถ้าเป็นเทศกาลแปดเป็ง งานบุญบั้งไฟ เดือนยี่เป็ง งานสงกรานต์คนจะเยอะ

นอกจากนี้ ที่วัดพระธาตุจอมปิงดูเงียบไป ส่วนหนึ่ง ก่อนน่าจะเป็นเพราะว่า ไม่ใช่วัดทางผ่านแบบวัดพระธาตุลำปางหลวง กว่าจะเดินทางเข้ามาไม่ใช่ทางผ่านมันลำบาก เข้าทางอำเภอสบปราบได้ แต่ว่าทางไม่ค่อยสะดวก ป้ายบอกทางไม่ค่อยชัดเจน เส้นทางสายหลักมีป้ายบอกชัดเจน บางคนเดินทางมาทางหมู่บ้านนาแก้ว เดินทางมาถูกบ้างไม่ถูกบ้าง ต้องเดินทางไปอ้อมทางเกาะคา แล้วก็ย้อนเดินทางกลับมาที่วัดพระธาตุจอมปิง 12 กม ก็เลยทำให้การท่องเที่ยวของจอมปิงไม่ดังเหมือนสมัยตะก่อน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล:

1. พ่อหนานอิน จันบาน (พ่อหนานอิน) อายุ 64 ปี
อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมปิง
2. คุณบุษบา เต็มหล้า ผู้ประกอบการร้านกาแฟสดหน้าวัด
3. คุณอัมพิกา แปะหล้า อาชีพอิสระ

บันทึกเมื่อ : วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2560 เวลา 13:30 น.

ณ หมู่บ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัด ลำปาง

ประวัติความเป็นและความเป็นเอกลักษณ์ของวัดพระธาตุจอมปิง

พ่อหนานอิน:

ด้านประวัติศาสตร์วัดจริงๆ พ่อหนานก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง รู้แค่ ว่า สมัยหลายสิบปีที่ผ่านมา วัดพระธาตุนี้จะเป็นกำแพงสีแดง (เนื่องจากทำด้วยอิฐสีแดง หรือศิลาแดง) จะมีแท่นขบวนบั้งไฟขึ้นวัด ทุกคนจะนั่งข้างรอบกำแพงหมดตอนนั้นยังไม่มีศาลา ตอนหลังมาเอาปูนขาวมาฉาบกำแพง น่าเสียดาย สมัยนั้นวัดยังไม่มีหลังคา ชุ่มประตูโขงยังไม่มี ตอนที่พ่อหนานอินยังไม่ได้บวชเป็นพระ มีกลอง จะอยู่ในวัดหมด วิหารนี้เมื่อก่อนไม่ได้มีรูปหงส์ โบสถ์สร้างขึ้นทีหลัง ตัวจริงของพระธาตุ พ่อหนานไม่ได้เห็นมา ที่วัดพระธาตุมาดั่งมีชื่อเสียงจริงๆ ปี 2500 เมื่อก่อนมีทองสุโข (ทองสุโขคือ แผ่นทองเหลืองเป็นแผ่นๆ ห่อหุ้มพระธาตุ) ครอบพระธาตุ เดียวนี้หลายยุคมา รื้อเอาแผ่นทองสุโขที่ห่อหุ้มพระธาตุออก ขายที่ไหนไม่รู้ ส่วนตัวพ่อหนานก็มาทำตามศรัทธาชาวบ้าน รื้อหอกลอง ด้วยไม่รู้คุณค่าของศิลปะเก่าๆ บันไดนาคพระวิหารก็หายไป หายไปนานแล้ว พ่อหนานก็จำไม่ค่อยได้ ส่วนเงาพระธาตุที่ปรากฏอยู่ในโบสถ์เก่ามันเป็นตาไม้ สะเดาะออก พระเณรเข้าไปอยู่ในโบสถ์ก็เห็นเงาพระธาตุ ตอนนั้นเห็นก็เห็นธรรมดาไม่ได้มีการส่งเสริม

แต่มันก็ไม่ได้มีแค่วัดพระธาตุจอมปิง วัดพระธาตุลำปางหลวง ก็สามารถเห็นเงาพระธาตุได้เหมือนกัน แต่ว่าวัดพระธาตุจอมปิงจะเห็นเงาพระธาตุเป็นภาพสี พ่อหนานมาอยู่กับสมัยพระปิ่นแก้ว เป็นเจ้าอาวาสเล่าสืบกันมา คนมาเที่ยวก็ธรรมดา แต่จะมารู้ข่าวเรื่องพระธาตุอีกครั้ง คือ อาจารย์ทวี อินตะพรหม อาจารย์ที่อยู่เฮือนฟองคำ ได้ทำเป็นหนังสือออกมา ถ่ายรูป (ถ่ายฮูป) เอามาลงส่งไปรายการทำพิธีสุญจนาตรา ใหม่เจริญ ปุระ ก็มา ทวีซ่อง 8 ก็มา ซึ่งเป็นเว็บการท่องเที่ยว ก็มาสัมภาษณ์พ่อหนานเหมือนกัน สมัยนั้นได้ออกทีวี หลังจากนั้นพ่อหนานก็ได้ลาสิกขาเทศออกไปตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2535 หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างที่เห็นในปัจจุบันนี้ ด้านศิลปวัตถุโบราณ ไม่ค่อยมี เพราะไม่มีใครอนุรักษ์ไว้ ในสมัยก่อนมีหายไป เมื่อก่อนก็มีคนมาหลอกเอาพุทธรูปไปตอนเจ้าอาวาสอีกองค์ แล้วก็ไม่ได้คืนจนปัจจุบัน ส่วนเรื่องประวัติวัดพระธาตุจอมปิง พ่อหนานก็รู้เท่าที่รู้มา แต่จะให้รู้จริงๆ ก็ต้องอาจารย์ทวี อินตะพรหม ท่านจะให้รายละเอียดได้ดีพอสมควร สมัย 16-17 ปี พ่อหนานยังไม่ได้บวชเป็นพระ จะทำน้ำประปาเอารถแม่โคมาชุดเจอบักรวะโลกเจอลูกปิด อาจจะเป็นสถานที่ที่นักรบอยู่ มีโรงศพหันหัวเขามาทางวัดทั้งหมด แต่ก็ไม่มีบันทึกไว้ เมื่อก่อนตอนพ่อหนานยังเห็นเป็นรูไม้สัก คนบ้านเราเมื่อก่อนเมื่อเห็นวัตถุโบราณก็เห็นเป็นธรรมดา ก็ทำให้วัตถุโบราณสูญหายไปเยอะ ไม่ค่อยมี

คุณบุษบา :

เคยมีอาจารย์ท่านหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวน ได้มาเที่ยวที่วัดพระธาตุและได้บอกว่า วัดนี้มีของโบราณแท้ๆ ที่หาได้ยาก คือ 1). พระประธานในโบสถ์เป็นของพระพม่าแท้ 2). ครุฑตรงหน้าโบสถ์ เป็นของเก่าโบราณเป็นศิลปะพม่า 3). กำแพงวัดด้านทิศเหนือกับด้านทิศตะวันตกเป็นอิฐโบราณแท้ 4). ธรรมมาศ เป็นของโบราณมากอยู่ในวิหาร แต่บันไดนาคของธรรมมาศ หายไปแล้วเป็นไม้สักแกะสลักสวยงาม บันไดธรรมมาศถูกขโมยหายไป ประมาณ 30-40 ปี หายไปพร้อมๆ กับพระสิงห์สามยังไม่ได้คืน พระประธานองค์ใหญ่สร้างมาตอนที่สร้างพระวิหาร แสดงว่าอยู่ในช่วงครุบาทศรีวิชัย

ความผูกพันของคนในชุมชนกับวัดพระธาตุจอมปิง

คุณบุษบา :

ในชุมชนเรา นอกจากพระธาตุแล้ว ก็มีศาลเจ้าพ่อม้าขาว หรือเจ้าพ่อกันธียะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของคนในหมู่บ้านไปจนถึงคนทั้งตำบล

พ่อหนานอิน :

เจ้าพ่อม้าขาวหรือพ่อหนาน ท่านเคยบวชเป็นพระมาก่อน แล้วท่านก็ลาสิกขาออกมา อาสาตัวเองยอมให้ตัดคอ เพื่อเฝ้าวัดพระธาตุแห่งนี้ อาจารย์ทวีเรียนศึกษามาทางด้านนี้ มีความรู้และข้อมูลในเรื่องนี้ดี และ อาจารย์ทวีก็เคยบวชที่วัดพระธาตุแห่งนี้ ให้ลองไปสอบถามเพิ่มเติมนะ

แหล่งท่องเที่ยว หรือ กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง

พ่อหนานคำ :

จริงๆบ้านเรามีของเก่าให้ศึกษาเยอะ จะโยงไปถึงวัดพระธาตุดอยเงิน ถ้ำผาปอง มนุษย์โบราณ ท่านผู้ใหญ่บ้านก็เคยพูดเหมือนกันว่าจะสร้างให้เป็นถนนสายวัฒนธรรม โครงการนี้นายอำเภอมีการประชุมบ่อยมาก แต่ก็เงียบหายไป นายอำเภอเกษียณไป

คุณบุษบา :

ถ้าเดินทางเข้ามาทางหาดปูด้าย จะเจอ 1. มนุษย์โบราณ 2. พระธาตุคุดยเงิน 3. วัดพระธาตุจอมปิง 4. วัดคุดยน้อย มีรอยพระพุทธรูป 5. วัดไหลหินหลวง เป็นเส้นทางแยกเข้าไปจากทางผ่านสายหลัก 5. วัดพระธาตุลำปางหลวง สามารถ เดินทางออกถนนสายหลักไปจะเป็นอำเภอห้างฉัตร ซึ่งเดินทางไปจังหวัดลำพูนหรือจังหวัดเชียงใหม่ได้ จะมีโครงการที่จะสร้างให้ถนนสายนี้เป็นถนนสายวัฒนธรรม

สภาการณ์ท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง**คุณอัมพิกา :**

วัดพระธาตุจอมปิงจะมีช่วงหนึ่งที่ไม่เงียบเหมือนกับตอนนี้ ยังมีเทศกาลบางอย่างที่ชาวบ้านร่วมมือกันจัด หลังๆ มาเทศกาลพวกนั้นเริ่มเลือนรางหายไป

คุณบุษบา :

จะเรียกว่า ความร่วมมือของชาวบ้านหายไปก็ได้ ส่วนหนึ่งก็น่าจะมาจากเด็กรุ่นใหม่ ไปทำงานต่างจังหวัดหมด ตอนนี้บ้านเราก็จะเหลือแต่คนแก่และเด็ก

คุณอัมพิกา :

อย่างงานประเพณีแปดเป็งสมัยก่อนเคยดังมาก เคยมีชื่อเสียงถึงขนาดว่าคนต่างจังหวัดมารวมตัวกันที่นี่เยอะแยะ

คุณบุษบา :

คนเขามาดูความสมัครสมานสามัคคี งานประเพณีแปดเป็ง สมัยนี้เอาหมู่บ้านอื่นมาร่วมกิจกรรมต่างจากสมัยก่อนที่จัดงานประเพณีแปดเป็ง จะจัดเฉพาะหมู่บ้านจอมปิงเท่านั้น ช่วงหลังมามีเทศบาล อบต. เข้ามา เอางบมาก็เอาชาวบ้านอื่นมาร่วม แล้วหมู่บ้านอื่นที่มาร่วมจะได้ไป 3-5 พันบาทก็จะจัดตามบที่ทางเทศบาล อบต. ให้เท่านั้น เมื่อก่อนจัดเฉพาะหมู่บ้านจอมปิงหมู่บ้านเดียว ก็จะแบ่งเป็น หมวดหมู่ มีทั้งหมด 13 หมวด แข่งกัน หมวดหมู่ในชุมชนบ้านจอมปิงจะแบ่งกันตามเลขที่ในทะเบียนบ้าน แต่ละหมู่ก็มีหัวหน้า เรียกว่า หัวหน้าหมวดเวลาที่มีประชุม ก็จะเชิญหัวหน้าหมวด มาประชุมกัน และหัวหน้าหมวดจะไปประชุมลูกหมวดอีกที มีประเพณีแปดเป็ง 13 หมวดในหมู่บ้านก็จะแข่งกันทุกคนในแต่ละหมวดในหมู่บ้านจอมปิงก็จะทำด้วยใจ แต่ตอนนี้ไม่ใช่ ตอนนี้มันกลายเป็นว่าเทศบาลเข้ามา แล้วเอาแต่ละหมู่บ้านใน ตำบล นาแก้ว มาแข่งกัน เช่น หมู่บ้านป่าแข สองแควเหนือ สองแควใต้ นาแก้ว จอมปิง สบต่า ศรีดอนมูล แต่ละหมู่มาแข่งกัน โดยอาศัยพระธาตุเป็นจุดศูนย์กลาง

ตอนแรกก็คิดว่าความช่วยเหลือของภาครัฐน่าจะดี แต่ทางหน่วยงานภาครัฐให้งบมาน้อยไม่เพียงพอต่อการจัดแต่ละครั้ง ทางแต่ละหมู่บ้านก็จะจัดตามงบที่ภาครัฐให้ตามงบ แต่ถ้าเปรียบกับการจัดในสมัยก่อนตอนที่ยังไม่ได้มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามา ถึงแม้แต่ละหมวดในหมู่บ้านจอมปิงจัดประเพณีกันเอง ถึงแม้จะไม่มั่งคั่ง เงินห้าพันไม่ถึง แต่ชาวบ้านก็จะร่วมเงิน ญาติพี่น้องหมู่บ้านจอมปิงที่ไหนๆ มากัน ญาติที่รวยๆ ก็จะเอาเงินร่วมที่หัวหน้าหมวดแต่ละหมวด ญาติหมวดนี้รวยร่วมเงินมาเยอะ หมวดนั้นก็จะได้เงินเยอะ ดังนั้น ถึงแม้ว่าสมัยเมื่อก่อนไม่ได้มีงบเข้ามาเหมือนอย่างสมัยนี้ แต่ก็จัดงานประเพณีที่สร้างด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาว แต่นับตั้งแต่พระธาตุจอมปิงแยกเป็น 2 หมู่บ้าน เพราะจำนวนประชากรในหมู่บ้านจอมปิงมีเยอะ จึงแยกเป็น 2 หมู่บ้าน เพื่อจะได้งบประมาณมา ความร่วมมือร่วมใจก็ลดหายไป

เพราะหมู่บ้านจอมปิงที่แยกออกไป ก็มีวัดเหมือนกัน วัดจอมปิงมี 3 วัด วัดพระธาตุจอมปิง วัดจอมปิง วัดนาแสง

เมื่อสมัยประมาณ 30 กว่าปีก่อน สมัยนั้นขบวนใหญ่มาก บ้องไฟก็จะใหญ่ มีช่อง 3 มา สัมภาษณ์คนที่ริเริ่ม การแห่ขบวนจัดทำครว้ต่าน ก็คือ พ่อกำนันเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดขบวนแห่ขึ้นมา แต่ตั้งแต่เทศบาลเข้ามา งานก็ดูซบเซา การท่องเที่ยวก็ซบเซา อีกเหตุผลหนึ่ง ก็น่าจะมาจากในหมู่บ้านเรา คนไม่อยู่บ้าน เด็กรุ่นหลัง จบการศึกษาแล้วก็ไปทำงานที่อื่น ปล่อยให้คนแก่เฝ้าบ้าน ทำให้บ้านไม่มีคน อยู่ จำนวนคนอยู่อาศัยจริงๆ ก็น้อย หมวดหนึ่งๆ จะเหลือคนที่อาศัยอยู่จริงประมาณ 20 หลังคาเรือน

บทสรุปบันทึกเสียงสัมภาษณ์

บันทึกเมื่อ : วันเสาร์ที่ 18 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2560 เวลา 13:00 น.

ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเฮือนฟองคำทวี

ต.นาแก้ว อ.เกาะคา จ.ลำปาง

ผู้ให้ข้อมูล :

ครูสมคิด อินตะพรหม (ครูทวี อินตะพรหม) ข้าราชการครู

ประวัติความเป็นและความโดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ของวัดพระธาตุจอมปิง

ครูสมคิด :

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาวัดพระธาตุจอมปิง พระธาตุจอมปิงเดิมที่ พระนางจามเทวีได้สร้าง เจดีย์ไว้องค์หนึ่ง แล้วก็ร้างไป ต่อมาสมัยพระเจ้าติโลกราชเจ้าเมืองเชียงใหม่ ลำปางชื่อเจ้าหมื่นโลภนคร เป็นเจ้าเมืองลำปาง แล้วมีคนบ้านจอมปิงชื่อ ท่านนันทปัญญา เป็นก็ไปอยู่เชียงใหม่ ไปเป็นตุ้เจ้าอยู่ เชียงใหม่ ที่วัดสวนดอก แล้วก็ได้ไปเป็นพระพี่เลี้ยงของพระเจ้าติโลกราชสมัยเป็นละอ่อน ได้สอนหนังสือ เจ้าติโลกราช เสร็จแล้วพอเจ้าติโลกราชได้ขึ้นครองราชย์ เจ้าติโลกราชก็ได้บอกท่านนันทปัญญาว่า จะไป ปกครองเมืองใดเมืองหนึ่งก่อน แต่ท่านนันทปัญญาบอกว่า บ่ปกครอง บ่อยากไปไหน อยากจะกลับมาอยู่ บ้านตัวเอง ก็คือบ้านจอมปิงเนี่ย จากนั้นมา เจ้าติโลกราชก็ส่งท่านนันทปัญญามาเนาะ เป็นชาวบ้านละ ได้สึกจากพระมาเป็นชาวบ้านละ มีของเครื่องใช้เยอะแยะเลยนะ ที่ส่งมาให้เนาะ มีช้าง มีม้า มีครว้ต่างๆ เนาะ นันทปัญญาก็มาอยู่บ้าน ก็ได้มาบูรณะวัดจอมปิง วัดพระธาตุจอมปิงที่พระนางจามเทวีเคยสร้าง เสร็จแล้วก็ได้ตั้งชื่อ เปลี่ยนชื่อวัดว่า วัดจอมพิ์เลี้ยง จากนั้นมามีคนเมืองแป่ ชื่ออ้ายจอมแป่ มาค้าขาย บ้านจอมปิงนี้ ก็ได้มาสนิทสนมคบหากันเป็นเพื่อน ระหว่างท่านนันทปัญญาจะอ้ายจอมแป่ นี่ก็เป็นเพื่อน กัน แล้วอ้ายจอมแป่ก็สร้าง บูรณะวัดจอมปิงกลุ่ม วัดจอมปิงกลุ่มนี้เป็นวัดเก่าแก่ของบ้านจอมปิงเนาะ วัด พระธาตุจอมปิงที่เป็นทำบุญทำทานกัน แต่วัดพระธาตุจอมปิงนี่จะเป็นแค่เจดีย์อย่างเดียว มีแค่เจดีย์องค์ เดียว แต่วัดที่ทำกินทำทาน คือวัดจอมปิงกลุ่มนะ ที่เป็นทำบุญทำทานกัน ชุมชนจะไปทำกินทำทานปุ่น พอท่านนันทปัญญามาสร้างวัดพระธาตุจอมปิง ที่ชื่อวัดจอมพิ์เลี้ยงนี้ ก็มีคนมาทำกินทำทานแล้ว เป็นก็ว่า สร้างวัดแข่งกัน นันทปัญญาไปขอพระพุทธรูปจากในเมืองมา จากวัดดอกพัวรว หัวเมืองนคร เดวนี้ยังมี อยู่เนาะ วัดดอกพัวรวนั้นนะ จะเป็นวัดดอกพัวรวที่ใกล้วัดดอกบัว หรือว่า จะเป็นวัดดอกพัวรวที่ใกล้วัด

หมื่นศรีน ที่ เป็นวัดโบราณนั้นก็บรูณะ วัดดอกพร้าวที่เอ๋ยนี้ละ ไปขอมาองค์หนึ่ง พระพุทธรูปนั้น ตรงหัว
ปิดทอง ต่างตัวได้ปิดทอง เป็นเลยฮ้องว่า “พระเจ้าหัวคำ”เอามาเป็นประธานของวัดจอมพิงเลี้ยง

ต่อมาไม่นาน ที่วัดจอมพิงลุ่ม เกิดน้ำท่วมท่วมวัดจอมพิงลุ่ม ชาวบ้านจอมพิงลุ่มก็อพยพกันมา
ย้ายวัด จะมาแปงรวมกันกับวัดพระธาตุจอมพิง ย้ายชุมชน ย้ายวัดมาที่วัดจอมพิงเลี้ยง จากนั้นมา พ.ศ.
2000 ยังอยู่ในสมัยเจ้าติโลกราชอยู่นะ พ.ศ. 2000 เกิดศึกระหว่างอยุธยากับลำปาง สมัยอยุธยาเป็นคือ
สมัยพระบรมไตรโลกนาถ (เชียงใหม่ พระเจ้าติโลกราช) ได้มีการยกทัพมาที่ลำปาง มาถึงบ้านจอมพิง
แล้วเจ้าเมืองลำปาง เจ้าหมื่นโลกันทรไปราชการที่เชียงใหม่ เหลือแต่แม่เหสีชื่อ นางศรีเมือง กำลังอุ้มท้อง
อยู่ ได้แต่งตัวเป็นผู้ชายออกมารบกับกองทัพอยุธยาที่บ้านจอมพิงนี้ (เหมือนสุริโยทัยเลยนะ) แล้วก็นำ
ขบวนทหารจากลำปาง มารบกันที่บ้านจอมพิง ที่รบกันชื่อ “ทุ่งมหาสนุก” หรือว่า “ทุ่งต้องแหล่ว” หรือ
“ทุ่งหนองแหล่ว” รบกันจนใบต้องแหล่ว หนองน้ำแหล่ว ที่หนองน้ำนี้ละ เสร็จแล้ว เจ้าหมื่นโลกันทร รู้ว่า
ทัพจากอยุธยามาตีลำปาง ก็เลยยกทัพจากเชียงใหม่มาช่วย พระนางศรีเมืองนี้เก่งมากนะ สร้างกลอุบาย
ต่างๆ ทั้งที่ตัวเองมีกองทัพน้อยเดียว ด้วยการใช้ขี้ผึ้ง ลากไม้ ที่เป็นกลศึก ให้ดูขี้ผึ้งนั้น ให้ดูเหมือนว่า
ตัวเองมีคนเยอะ และก็ตีจนกองทัพอยุธยาพ่ายไป แล้วพระนางศรีเมือง ก็ได้สร้างเจดีย์องค์หนึ่งตั้งกอง
ข้าวเปลือก แล้วก็เข้ามาราบไหว้สาในวัดจอมพิงเลี้ยง และก็ได้ตั้งชื่อวัดจอมพิงเลี้ยงใหม่ว่า... ตอนนี่สำคัญ
นะ... ให้ชื่อวัดจอมพิงเลี้ยงใหม่ว่า “วัดจอมพิงค์ชัยยะมงคล” เพราะถือว่าได้รับชัยชนะจากตรงนี้ จากนั้น
ไม่นาน พระนางศรีเมืองก็คลอดลูกออกมา ชื่อ “เจ้าหาญแต่ท้อง”คือ กล้าหาญมาแต่ท้อง ซึ่งเจ้าหาญแต่
ท้องนี้ ภายหลังจากนั้นก็ได้มาเป็นเจ้าเมืองลำปาง และได้สร้างมณฑป ที่เห็นเงาพระธาตุลำปางหลวง

ถ้าพูดถึงเจดีย์ที่พระนางเทวีสร้าง น่าจะเป็นเจดีย์ครอบซากศพของหมู่ที่ตายนะ ที่ๆ รบทัพอยู่
นั้นนะ คงน่าจะใช้สร้างทับเจดีย์นางจามเทวี เพราะมีอีกองค์หนึ่ง ปัจจุบันนี้ เจดีย์ที่แม่เหสีสร้าง ยังมีรอย
รอยให้เห็นอยู่ แต่เหลือแค่เนินดินนะ มีหลักฐานร่องรอยอยู่ มีหนองน้ำเก่าอยู่ ที่ว่าเป็นทุ่งต้องแหล่ว ทุ่ง
หนองแหล่ว เดียวนี้ เรียกวัด เรียกเจดีย์ที่เป็นสร้างนี้ว่า “กู๋รองตีนจา” เพราะว่าไผ่เดินไป มันก็น่ากลัว
มันเยือกเย็น มันมีป่าใหญ่ล้อมรอบหมด มีงู แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีละ ถูกชาวบ้านบุกรุกไปหมดละ บริเวณนี้
ห่างจะนี่ไปสักกิโลหนึ่ง ไปทางด้านทิศใต้

จากนั้น วัดพระธาตุจอมพิง ก็ได้ทำนุบำรุงมาตลอดจากเจ้าเมืองลำปาง และที่โดดเด่นที่สุด ก็คือ
ครุบาโนชัย หลังจากครุบาศรีวิชัย วัดพระธาตุจอมพิงนะ ร้างๆ ติๆ มาตลอด ตั้งแต่สมัยก่อน มีเจดีย์ มี
วิหารที่มุงด้วยหญ้าคา เป็นหลังคา จากนั้นมา ในปีพ.ศ. 2464 ครุบาศรีวิชัย ก็ได้มาสร้างวิหารวัดพระธาตุ
จอมพิง ที่ตะกอนเป็นหญ้าคามุงหลังคา ครุบาศรีวิชัย ก็มานำชาวบ้านสร้าง แล้วต่อมาอีกบ่เมิน ก็ครุบา
ชาวปี ซึ่งได้มาสร้างกำแพงรอบวัด กำแพงแก้วรอบวัดนั้นนะ แล้วก็การสร้างของครุบาชาวปีนี้ ในตำบล
นาแก้วนี้ วัดพระธาตุจอมพิงจะเป็นวัดเก่าเป็นเลย วัดแรกเลย ในตำบลนาแก้ว นาแสง และมีประเพณี
โดดเด่นเลย คือประเพณีสงกรานต์ สรงน้ำพระธาตุ วันที่ 16 เมษายน เพราะว่า เป็นประเพณีของตำบลนี้
โดดเด่นของตำบลนี้เลย เพราะวันนี้จะโยงไปถึงการสร้างกำแพง เรื่องประเพณีนี้ ประเพณีสงกรานต์ จะมี
วันที่ 16 เมษา วัดลำปางหลวงจะขึ้นวัดตอนเช้า วัดพระธาตุจอมพิงจะขึ้นวัดตอนบ่าย แล้ววันที่ 17 เมษา
จะเป็นของวัดไหลหินกับวัดดอยน้อย อำเภอกะคานี้ละ จะมีประเพณีสงกรานต์แบบนี้ แล้วอีกประเพณี
หนึ่งคือ ประเพณีแปดเป็ง จะตรงเดือนพฤษภาคม เดือน 8 เหนือ เดือน 6 ใต้ ประเพณีเดือนแปดเป็งนะ
เดี่ยวจะพูดถึงกันอีกที แต่ตอนนี้พูดถึงวัดก่อน คือว่า วัดพระธาตุจอมพิงนี้ เป็นวัดแรกของตำบลนาแก้ว
นาแสง แล้วในหมู่บ้าน ในตำบลนาแก้ว นาแสงนี้ เวลาที่มีกิจกรรมอะไร มีการสร้าง การทำอะไรๆ ของวัด

พระธาตุจอมปิง เหมือนอย่างงานประเพณีนี้แหละ เขาจะแห่ครัวตานมาหมด และการสร้างของที่วัดนี้ก็เหมือนกัน ครัวบาศรีวิชัย มาสร้าง และท่านก็จะแบ่งออกเป็นด้านๆ ด้านเหนือ จะเป็นของบ้านป่าแข นากแก้ว สองแคว สร้างกำแพงทางด้านเหนือ ส่วนด้านตะวันตก ก็จะเป็นของนาแสง แม่ไฮ นากแก้วตะวันออก ด้านทางใต้ก็จะบ้านนาภิรมย์ สบดำ ด้านตะวันตกก็จะเป็นของบ้านจอมปิง ชวนกันสร้าง ท่านแบ่งเป็นด้านๆ แล้วกำแพงนั้น ก็เลยสำเร็จ ด้วยกันปั้นดินก็ที่นี่ เผาดินก็ที่นี่ ก่อที่นี้แหละ ครัวบาขาวปี ท่านมาทำพามที่หน้าวัดนี้ พามก็คือสิ่งที่คล้ายๆ เต้นท์

ส่วนเรื่องของความโดดเด่น ประเพณีวัฒนธรรมของที่นี่ จะโดดเด่นมากเลย ถือเป็นประเพณีสำคัญของตำบลนาแก้วนาแสงเลย คือ ประเพณีสงกรานต์ ขึ้นวัดสงกรานต์พระธาตุ และประเพณี 8 เป็ง และมีอีกประเพณีหนึ่งที่น่าสนใจมาก คือ ประเพณีขึ้นโองผิฟูย่า บวงสรวงผิฟูย่า ประเพณีสงกรานต์ ขึ้นวัดสงกรานต์พระธาตุ จะจัดวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี ทุกหมู่บ้านในตำบลนาแก้ว นาแสงจะต้องแห่ขบวนครัวตานมา ซึ่งสมัยก่อนนาแสงยังไม่แยกจากตำบลนาแก้วมีเกือบ 20 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านจะได้แห่ครัวตานขึ้นมาสร้างพระธาตุ มาทำกิจกรรมต่างๆที่วัดพระธาตุจอมปิง และสมัยก่อน ก็มีโบสถ์ที่วัดพระธาตุนี้ทีเดียว จะมาบวช หรือว่าพิธีทางสงฆ์ จะมาทำที่วัดพระธาตุจอมปิงหมด เช่น ช่วงเข้าพรรษา พระก็จะมาทำพิธีลงโบสถ์ที่นี้ทีเดียว

ส่วนประเพณี 8 เป็ง นอกจากจะมีพิธีแห่ครัวตานขึ้นวัด ทำกิจกรรมทางสงฆ์แล้ว ก็จะมีกิจกรรมที่โดดเด่นน่าสนใจเลยคือ มีการแห่บั้งไฟ ทุกหมู่บ้านก็จะเอาบั้งไฟมา แล้วก็มาจุดแข่งกัน เพื่อบวงสรวงผิฟูย่า เพราะจะเข้าฤดูทำนาแล้ว ให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เป็นประเพณีสุดท้ายของปี ที่จะหมดกิจกรรมรื่นเริงละ

ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นของจอมปิงจะมีด้านยา ที่โดดเด่นนะ พวกสมุนไพรทั้งหลาย เพราะเรามีหมอพื้นบ้าน แม้กระทั่งทุกวันนี้ก็ยังมีอยู่ ทั้งหมดยาพื้นบ้าน หมอนวดแผนโบราณ ที่บ้านจอมปิง จะมีการจัดงาน “ช่วงพญา” เป็นการนำเอาของพื้นบ้านมา เช่น ยาสมุนไพร มาจัดแสดง และใน 8 จังหวัดภาคเหนือจะมารวมกัน โดยปกติจะจัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี และได้รับการส่งเสริมจากพวกอนามัยหรืออย่างไรไม่แน่ใจ แต่ประมาณนี้แหละ แต่ไม่มีการจัดมา 1-2 ปีละ ไม่รู้สาเหตุแน่ชัด ย้อนไปสมัย 40-50 ปีที่แล้ว จอมปิงยังมีการทอดผ้าระ หมอสมุนไพรก็เยอะ มีการตีเม็ด งานจักสาน ฯลฯ แต่เดี๋ยวนี้สูญสลายไปหมดละ ไม่มีการสืบทอด เหลือแค่หมอยา

นอกจากนี้ ยังมีชุมชนโบราณ ที่อยู่ไม่ห่างจากบ้านจอมปิง และยังมีร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะ คือ บริเวณทุ่งกุ้ตลา ห่างจากหมู่บ้านไปสัก 3 กิโลเมตร มีวัดตั้งอยู่ประมาณ 2-3 วัด เพราะว่าเป็นพื้นที่น้ำดี แต่พอตอนหลังน้ำห้วย 2 สายที่ไหลผ่านมันแห้ง ชุมชนก็เลยอพยพมาอยู่พื้นที่ตั้งหมู่บ้านจอมปิงในปัจจุบัน

ความผูกพันระหว่างชุมชนและวัดพระธาตุจอมปิง

ความผูกพันระหว่างวัดและชุมชน ยังคงมีความเหนียวแน่นกลมเกลียว ความเชื่อ ตำนาน ประเพณี ชาวบ้านยังคงร่วมทำ สืบสวดกันอยู่จนวันนี้ แต่ไม่มีการตั้งกลุ่มหรือชุมชนอะไรที่เห็นได้ชัดหรือเป็นทางการนะ ทางด้านการร่วมสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในชุมชน ไม่มี จะมีก็เป็นเพียงแค่ร่วมกันอนุรักษ์ หรือแค่การรวมตัวกันเพื่อจัดงานประเพณีเป็นครั้งๆ ไป เท่านั้น เช่น งานสงกรานต์

งาน 8 เป็ง หรืองานประเพณีเดือนสี่ ที่เอาไม้ข้าวจี๋ ข้าวหลามไปจี๋ที่วัด ซึ่งจะจัดในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี หรือ 15 คำเดือน 4 ของทุกปี ช่อง 7 เคยมาถ่ายทำสารคดีท่องเที่ยวไว้ดีมาก แต่ก็ยังเป็นประเพณีที่ทางเหนือมีทั่วไป คือ การที่เอาหล้ามาเผา เพื่อให้พระเจ้าได้ผิงไฟกันหนาว โดยการก่อกองไฟเป็นกองๆ ภายในวัด แล้วก็เอาพระพุทธรูปที่สมมติเป็นพระพุทธรูปเจ้า มาผิงไฟ แล้วก็เอาข้าวใหม่มาทาน ส่วนใหญ่จะทำเป็นข้าวจี๋ ข้าวหลาม ข้าวต้มขม มาทาน แล้วก็เอาข้าวเปลือกข้าวสารมาทานที่วัด

ย้อนมาของบ้านจอมปิง พิธีขึ้นโหงผีปู่ผีย่า ปีนี้จะมี 3 เตื่อ - หลังสงกรานต์ ก่อนเข้าพรรษา และหลังออกพรรษา สมัยก่อนกินวัวกินควาย จะฆ่าวัวควาย ณ ที่นั้น ทำกินกันตรงนั้น แล้วก็มีการจ้อย ซอ มีเข้าทรง มีร่างทรง มีเจ้าอยู่ 7 คนที่มาทรง แล้วก็จะมีเจ้าพ่อประตุผา เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก นั้นละ แล้วก็จะมีเจ้าสร้อยดอกหมาก เจ้าแสนจิ้งใจ ตะก่อนกินทุกปี ควายนี้ไปเอามาจากหมู่บ้านอื่น เอามารอตรงใต้ถุนโง่นั้นเลย แต่ ณ วันนี้อยู่เปลี่ยนแปลงไป คือ 2 หรือ 3 ปี กินหมูตัวหนึ่ง บางทีก็ 2-3 ตัว ปีนอกนั้นก็กินไก่เอา ด้วยวิถีที่เปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนมารวม 40-50 ปีละ ซึ่งก็ถือว่าดี ไม่ต้องมีการฆ่าสัตว์ใหญ่ ซึ่งพิธีนี้ยังสืบทอดจนถึงปัจจุบัน โดยพิธีนี้ จะมีการแบ่งชนชั้นด้วยนะ เช่น ชนชั้นเชื้อผีเท่านั้นถึงจะได้ไปอยู่ข้างบน หรืออย่างตระกูลของครูจะเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง ได้เพี้ยว ทำความสะอาดรอบโง่นผี ส่วนหมู่ที่บวงสรวงเครื่องเซ่น ก็จะเป็นอีกตระกูลหนึ่ง มีกลุ่มยกเครื่องเช่นถวาย ทำอาหารถวาย กลุ่มฆ่าวัวควาย หมู ก็แบ่งเป็นตระกูลๆ ไป แบ่งตามนามสกุลที่สืบทอดมรดกนี้มาแต่โบราณสืบเช่นลูกเช่นหลาน ส่วนลูกหลานที่ไปอยู่ที่อื่นก็ต้องไม่ละ ต้องกลับมาไหว้ งานพวกนี้ มาจากพวกลัวะ ซึ่งเป็นชนดั้งเดิม

การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง

ชุมชนไม่มีส่วนร่วมเลย นอกจากเคยมีโรงเรียนคิดทำมัคคุเทศก์น้อย สัก 1-2 รุ่น แต่ก็เงียบไป เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับทางวัด ทางวัดไม่ยอมให้ทำ ทางวัดบริการเอง ไม่ต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปยุ่ง แม้แต่เด็กหรือตัวเราเข้าไปเป็นไกด์ ก็โดนว่า โดยพวกคนที่ทำงานในวัดนะแหละ ซึ่งก็รวมไปถึง ไม่เคยได้ยิน ไม่เคยเห็น ไม่เคยมีการวางแผนอนุรักษ์วัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวใดๆ เลย เอาตามจริงเรื่องนี้ ต้องเริ่มแรกเลย 1). เจ้าอาวาสนำ 2). กรรมการวัด 3). ผู้ใหญ่บ้าน ที่จะร่วมกันวางแผน แล้วให้ชาวบ้านได้ร่วมรับฟัง รับรู้ แต่ตั้งแต่เกิดใหญ่มานี้ ยังไม่เคยได้ยินว่าใครจะมาจัดการได้แบบนี้ นอกจากว่าจะมีงานประเพณีที่ ก็พูดกันที ว่าจะจัดงานอะไร อย่างไร แค่นั้น แต่วางแผนเป็นระยะ 3 ปี 5ปี อะไรนี้ ไม่มี ไม่เคยมี ถึงแม้ชาวบ้านจะอยากให้มีการท่องเที่ยวแบบที่อื่น แบบวัดพระธาตุลำปางหลวง แต่ก็ต้องทำมาหากิน จะให้ไปทำอะไร วางแผนอะไรคงยาก แถมคนในชุมชนเองก็มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยมาก ส่วนนี้เพราะนักท่องเที่ยวไม่เยอะ คนก็เคยไปขาย แต่ก็เจ๊ง มีไปขายในวัด ก็ได้เล็กๆ น้อยๆ

สภาพการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง

เดี๋ยวนี้ การท่องเที่ยวของวัดไม่ค่อยเท่าไรนะ นักท่องเที่ยวไม่เยอะ อย่างที่บอก โดยส่วนตัวแล้ว น่าจะเป็นเพราะว่า

1. วัดพระธาตุจอมปิงไม่มีอะไรเด่น ขายแค่ เภา แต่ที่อดีตดังเพราะยังไม่พบเงาที่วัดอื่นๆ แต่พอวัดพระธาตุลำปางหลวงพบ วัดนั้นมี วัดนี้มี คนก็ไม่มาละวัดพระธาตุจอมปิง นอกจากนี้ คนหลังๆ ไม่รู้จักวัดพระธาตุจอมปิง รู้จักแต่วัดพระธาตุลำปางหลวง แต่ถ้ารู้จักจริงแล้ว จะรู้ว่า “เงา” ของวัดพระธาตุจอมปิง

สวยมาก สวยที่สุดใน 6 วัดที่มีเงาพระธาตุ แต่ก็นั่นแหละ ถ้ามีดีแค่เงา ใครจะมาระยะทางตั้ง 17-18 กิโลเมตร เพราะต้องเข้ามาอีกไกล

2. เคยมีอาจารย์สอนราชภัฏท่านหนึ่งเคยบอกว่า ไฮไลต์ของวัดพระธาตุจอมปิง ไม่ใช่เงาพระธาตุ แต่เป็นเรื่องของมนุษย์ยุคสำริดนั่นต่างหาก คือ ข้าวของ เครื่องใช้ ของมนุษย์ยุคสำริดที่ขุดได้จากหลังวัดหลุมหนึ่ง และในหมู่บ้านอีกหลุม แต่คนไม่รู้ ไม่มีใครมาวางแผนอะไรทั้งนั้น อยู่กันไปตามมีตามเกิด และบางพวกก็เชื่อว่า วัดตั้งแล้ว ไม่สนใจพัฒนาอะไรแล้ว แต่ไม่ได้มองกันว่า วัดมีอะไรดึงดูดบ้าง คนมาท่องเที่ยวมาแล้วได้อะไรไปบ้าง ไม่เหมือนวัดที่ขึ้นใหม่อื่นๆ

จริงๆ แล้ว ไกลๆ กับจอมปิง ถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมนะ มีแหล่งวัฒนธรรมมากมาย รอบๆ ชุมชนเรา แต่ไม่ได้รับการโปรโมท อย่างเช่น วัดนาแสง ห่างจากวัดเราไปเพียงกิโลเดียว มีวิหารศิลปะเชียงแสน มีจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นหนึ่งในภาพจิตรกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำปาง เป็นวัดโบราณ สร้างในสมัยเชียงแสน มีครุบาตูลุงคำป็นเป็นเกจิที่เคารพศรัทธาของผู้คน หรือที่วัดนากิมเหนือก็ใช้ สล่ำสร้างชุดเดียวกับวัดนาแสง วัดดอยเงิน ถ้าผาปล่องหรือถ้าผากระเจก ชุมชนโบราณ ชุมชนเผ่าลัวะ เป็นต้น ถือได้ว่ามีแหล่งนะ แต่ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ หรือเอกชน ขาดการโปรโมทอย่างต่อเนื่อง จะมีก็แค่จัดงานประเพณีจากเทศบาลตำบลนาแก้ว เท่านั้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

ควรต้องมีคนที่มีความรู้มาช่วยวางแผนว่าจะควรพัฒนาอะไร อย่างไร เหมือนเช่นวัดไหล่หิน ก็มีคนที่มีความรู้ช่วยดูแลต่อเนื่อง ดูเหมือนจะเป็นครู หรือวัดปงสนุกในเมือง หรือวัดพระธาตุเสด็จ ก็ได้ ธรรมศาสตร์ ราชชมงคล ดูแลอยู่ เพื่อการบริหารจัดการ รวมถึงเรื่องการอนุรักษ์ดูแลโบราณสถาน การก่อสร้างหรือทำลาย ควรอยู่ในขอบเขตที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนให้สูญหายไป

บทสรุปบันทึกเสียงสัมภาษณ์

บันทึกเมื่อ : วันพุธที่ 19 เดือน เมษายน พ.ศ. 2560 เวลา 09:00 น.

ณ ชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง

ผู้ให้ข้อมูล :

คุณอนุชิต สินจักร์ อายุ 42 ปี วิศวกร ที่ไปทำงานต่างถิ่น

ประวัติความเป็นและความโดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ของวัดพระธาตุจอมปิง

คุณอนุชิต :

จากที่ได้ฟังๆ จากการบอกเล่ากันปากต่อปากจากคำของคนแก่คนเฒ่า ในชุมชน ที่ก็ยังหาข้อสรุปได้ไม่ชัดเจน ถึงเรื่อง ปี พ ศ ของการสร้างพระธาตุ จนได้มีการทำเป็นเอกสารอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลหลายๆ แหล่ง และเริ่มมีเป็นเอกสาร ก็น่าจะราวๆ ปี 2530 เป็นต้นมา

คนแก่เล่าให้ฟังเกี่ยวกับ ตำนานของวัดและ เจ้าพ่อม้าขาว เมื่อมีการสร้างพระธาตุ ต้องการหาคนเฝ้าพระธาตุตามประเพณีโบราณ หากคนที่สมัครใจหรือว่ามีความพร้อม ยังไม่มีเลยซะทีเดียว เพราะนอกจากจะมีความกล้าแล้วยังต้องเป็น คนที่มีคาถาอาคม คนมี วิชาความรู้ คนมี ศีล ซึ่งค่อนข้างหายากแล้วจู่ๆ ก็มี คนขี่ม้ามาจาก เมืองแพร่ มาของทำภารกิจนี้ ท่านขี่ม้ามาจากเมืองแพร่ มาโดยไม่มีใคร โดยการที่ท่าน ยอมตัดศีรษะของท่าน เพื่อเฝ้าพระธาตุไม่ให้ สัมภเวสีจากที่อื่น เข้ามาทำอันตราย หรือรบกวน ในบริเวณอาณาเขตวัด เคยได้ยินคนแก่ๆ เล่าว่า ตอนเด็กๆ ราวๆ ก่อนปี พ.ศ. 2500 กลางดึก บางคืน จะได้ยินเสียงคนขี่ม้ารอบบ้าน ไปตามตรอกซอกซอย ยามวิกาล บางคนก็แอบดูตรงหน้าต่างเห็นหลังไว ๆ เห็นคนขี่ม้า เห็นแบบนี้เป็นประจำ

ส่วนความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของจอมปิง ก็น่าจะเป็นกิจกรรม งานประเพณีแปดเป็ง วัดอุโบราณ ศาลเจ้าพ่อม้าขาว พระธาตุ พระประธานในวิหาร แต่ส่วนมากคนที่มาเที่ยว มาเยี่ยมชมสักการะพระธาตุ และเข้าเยี่ยมชมเงาพระธาตุกลับหัว เพราะเงาพระธาตุของวัดจอมปิง จะเห็นเป็นสีเหมือนของจริง ไม่ใช่สีขาวดำเหมือนที่อื่นๆ

ส่วนงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของจอมปิง ก็ต้องงานประเพณีแปดเป็ง ถือว่าเป็นงานใหญ่ของละแวกนั้นเลย ในอดีตลูกหลานบ้านจอมปิงบางคนที่อยู่ต่างจังหวัดจะให้ความสำคัญกับงานแปดเป็งมาก ถึงเวลาถึงงานประเพณี ก็จะกลับล่องหน้าหลายวันเลยนะ มาร่วมจัดเตรียมงาน มาร่วมงานประเพณีสมัยก่อน ก่อนวันงานแปดเป็ง บ้านแต่ละหลัง จะทำความสะอาดเก็บข้าวเก็บของกัน เพื่อเตรียมพร้อม กับจะจัดงาน คนเฒ่าคนแก่ จัดเตรียมหาชุดเสื้อผ้าเพื่อเตรียมตัวไว้ใส่วันงาน มีการเตรียมอาหาร ขนม ข้าวต้มต่างๆ เช่น ผลไม้ดอง ไข่เพื่อรับแขกได้มากินวันงาน ถือเป็นการรวมญาติของชุมชนนี้เลย คนต่างหมู่บ้าน ต่างถิ่นจะแวะมาเยี่ยมเยียนกันเยอะมาก ส่วนทางคณะกรรมการวัด กรรมการหมู่บ้านก็จะมีการประชุมปรึกษาความร่วมมือของผู้เฒ่าเพื่อหากรรมการ มาคอยประสานงาน โดย จะใช้หัวหมวดในแต่ละหมวดส่งมา ส่วนหนุ่มๆ สาวๆ ก็จะมาชมกลุ่มสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวของหมู่บ้าน เพื่อช่วยกันจัดเตรียมงาน จัดชบวนแห่กันในตอนกลางคืนสนุกสนานมาก

ความผูกพันระหว่างชุมชนและวัดพระธาตุจอมปิง

คนบ้านยังมีความผูกพันกับวัดอยู่มากนะ ทุกวันนี้ จะเห็นเลยว่า คนในชุมชนจัดเป็นกลุ่มคนที่มีความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดเป็นอย่างมาก ความเชื่อความศรัทธายังคงเหนียวแน่นรุนแรงนะ การจัดงานประเพณีบางอย่าง มีความเคร่งครัดตามแบบที่บรรพบุรุษทำสืบต่อๆ กันมา เช่น ประเพณีการไหว้โองผิปู่ผีย่า การนับถือเจ้าพ่อม้าขาว เช่น การขอให้ท่านช่วยปกป้องกันภัยที่เกิดจากภัยธรรมชาติเช่น ภัยจากน้ำ ภัยจากลม พายุเป็นต้น มีเรื่องเล่าเชิงปาฏิหาริย์มากมาย ที่เกิดขึ้นและ เล่าต่อกันมา ว่า การเดินทางในสมัยก่อน เรื่องของการบนบานศาลกล่าว การเดินทางไปไหนใกล้ไกล จะขอให้พ่อหนานเจ้าพ่อม้าขาว ช่วยปกป้องหรือว่าขอให้ดวงจิตท่านเดินทางไปด้วย การเดินทางจะราบรื่น ไม่เกิดอันตรายที่คาดไม่ถึง ลูกหลานไปศึกษาต่อต่างถิ่น คนทำไร่ ทำสวนรถบรรทุกอ้อย ติด โคลน ขึ้นไม่ได้ ก็ขอให้ท่านช่วย ก็จะมีเหตุการณ์ปาฏิหาริย์ได้อย่างเหลือเชื่อ

ในช่วงเวลาเข้าสู่ฤดูฝน ที่เชื่อกันว่าพายุจะมา ทางชาวบ้านรู้ว่าคนแก่คนเฒ่า จะทำพิธีขอให้ พ่อหนาน เจ้าพ่อม้าขาว ช่วยปกป้อง ไม่ให้เกิดภัยธรรมชาติร้ายแรง โดยชาวบ้านจะเก็บเงินกันทุกหลังคาเรือนเพื่อนำไปซื้อเป็นของเซ่นไหว้ เช่น หัวหมู ไก่ เหล้า ลาบ ผลไม้ เครื่องคาวหวาน เป็นต้น พอเสร็จพิธี

ของเซ่นทั้งหมดจะถูกจัดสรรปันส่วนให้ทุกหลังคาเรือน ซึ่งนี่ก็ถือเป็นความผูกพัน ความสามัคคีของคนในชุมชนนะ โดยมีความเชื่อและศรัทธาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวเชื่อมโยงกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง

เท่าที่เห็น ไม่มีนะ ตอนนี้มีแต่คนดูแลวัด เช่น ทำความสะอาดบ้าง ขายวัตถุมงคลบ้าง แต่ไม่มีใครมีความรู้มาช่วยในเรื่องเป็นไกด์นำเที่ยว หรือบอกเล่าประวัติศาสตร์ให้คนมาเที่ยวได้รู้นะ แต่สมัยก่อนมี ช่วงที่วัดพระธาตุมีคนมาเที่ยวกันเยอะๆ มีตาคานคนนั่งทำอยู่ แกจะคอยเล่าบอกประวัติพระธาตุประวัติวัด เล่าแบบสนุกเลย แต่ตอนนี้แกเสียไปแล้ว คนที่เข้ามาใหม่ก็ทำได้แค่คอยเปิดปิดประตูโบสถ์เท่าที่เห็นเงาพระธาตุกลับหัวนั่นแหละ

สภาพการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุจอมปิง

นักท่องเที่ยวน้อยลงไปเยอะ เมื่อเทียบกับสัก 10-20 ปีที่ผ่านมา เพราะว่า เดี่ยวนี้ จุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ไม่มีแล้ว องค์พระธาตุก็มีการบูรณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ความเก่า ศิลปะแบบเดิม ก็หายไป เพราะการขาดการแนะนำและให้ความรู้ การอนุรักษ์ที่ถูกวิธีนะ การทำการซ่อมแซมบูรณะอะไรที่มี ก็ทำๆ กันไปตามแบบชาวบ้าน หรือบางครั้งทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็เลยกลายเป็นทำลายความเก่า ทำลายหลักฐานร่องรอยทางประวัติศาสตร์ บางอย่างหายไป เสน่ห์ของการท่องเที่ยวก็พลอยหายไปด้วย

ส่วนที่ท่องเที่ยวใกล้ๆ กับวัดพระธาตุจอมปิง ก็มีเยอะนะ เช่น วัดกู่ วัดดอยเงิน เป็นต้น แต่ก็ขาดการแนะนำส่งเสริม บางทีคนมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิงเสร็จแล้วก็ไม่รู้จะไปไหนต่อ เพราะไม่มีข้อมูลอะไรเลย หน่วยงานทั้งภาครัฐ ทั้งการท่องเที่ยว ก็ไม่ได้เข้าไปช่วยสนับสนุนส่งเสริมจริงๆ จังๆ คนมาเที่ยวก็ไปต่อไม่ถูก บางจุดมีแต่ป้ายบอกทาง แต่พอไปจริงๆ ไปตามป้าย กลับหาไม่เจอ ไม่มีอะไรเลย เหมือนที่เคยเจอกับตัวเองนะ นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษมั้ง หาทางเข้าวัดพระธาตุจอมปิง ตามป้ายมา แล้วงง เพราะไม่ชินกับสภาพแวดล้อมชนบท ก็เลยบอกทางไปเพราะก็ไปอีกไม่ไกล แต่หาไม่เจอจริงๆ แล้วมันควรจัดมีรถคอยรับส่งให้นักท่องเที่ยว จัดโปรแกรมพาทัวร์วัดและที่เที่ยรรอบๆ ชุมชนที่ใกล้ๆ รวมไปถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เก่าแก่ เช่น วัดกู่

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

อย่างแรกเลย ต้องมีในเรื่องการอนุรักษ์ของเก่า การให้ความรู้ ประวัติ ความเป็นมา การทำให้เกิดแรงศรัทธา แรงดึงดูด ต้องทำให้วัดพระธาตุจอมปิงรักษาความเก่าให้ได้เหมือนทางอยุธยา ถ้ามว่าวัดพระธาตุมีความแตกต่างใหม่ ทางด้านวัตถุ อาจจะไม่มีความแตกต่าง แต่มีความแตกต่างด้านศิลปะประวัติ แต่ลองคิด ทำไม บางวัดเช่น ทาง สิงบุรี อ่างทอง ประวัติ วัดไม่มีอะไร เก่าใหม่ ก็ อายุ หลัก 2-4 ร้อยปี แต่คนอยากไป เพราะอะไร เพราะบรรยากาศ ต้องทำให้บรรยากาศของวัดมีความศักดิ์สิทธิ์ สงบเงียบ สง่างาม แต่ก็ต้องให้มีความคึกคัก มีกิจกรรมอะไรๆ ให้นักท่องเที่ยวบ้าง ไม่ใช่มาเดินดูเงาพระธาตุดูวัดแล้วก็กลับ ก็กลายเป็นว่ามาแค่ครั้งเดียวพอละ ไม่มีอะไรดึงดูดน่าสนใจอีก นอกจากบรรยากาศแล้วที่สำคัญเลย คือ ต้องดึงความสนใจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ในงานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ไม่ใช่ร่วมกันแค่จัดงานประเพณี แล้วจบแยกย้าย แต่ต้องทำการท่องเที่ยวทั้งระบบ กิจกรรมที่ส่งเสริมการ

ท่องเที่ยว ต้องมี เช่น การปลูกเอาวิถีเก่าๆ ของการดำรงชีพกลับมา เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมต่อไปสืบลูกสืบหลาน งานฝีมือชาวบ้าน งานหัตถกรรม งานจักสานที่สูญหายไป ฟื้นฟูให้กลับมา กลับมาเพื่อแสดงโชว์ความเป็นตัวตนของชุมชนขึ้นมาใหม่ เพื่อจำหน่ายหรือ ทำเป็นของที่ระลึก หรือของฝาก นักท่องเที่ยวให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย มันถึงจะทำให้การท่องเที่ยวของวัดพัฒนาขึ้นมาได้นะ

ภาคผนวก ฉ

ผลสรุปการเสวนาร่วมกับคนในชุมชน

บันทึกเสียงสัมภาษณ์

งานเสวนากลุ่มย่อย

ณ วิหารวัดพระธาตุจอมปิง ต.นาแก้ว อ.เกาะคา จ.ลำปาง

วันที่ 9 เดือน เมษายน พ.ศ. 2560

ปัญหาหรือสิ่งที่ต้องปรับปรุงพัฒนาวัดพระธาตุจอมปิง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เจ้าอาวาส : เคยมี สจ. จากมหาลัทธิราชภัฏ เข้ามาพูดคุยกันหลายฝ่าย จะต้องมีการ ทำอย่างไร ให้เป็นถนนสายวัฒนธรรม ก็จะเน้นถนนก่อน ต้องเปิดเส้นทางถนน ปากทางหาดปู่ด้ายก่อนเป็นเส้นจาก สบปราบเข้ามา จริงๆ มันมีอยู่ 3 เส้น มีทางหาดปู่ด้าย มีนาแก้วแม่ไฮ นาแก้วตะวันออก

ผู้ใหญ่บ้าน : มีเส้นพหลโยธินเก่าอยู่อีกฝั่งสายหลังเทิน

เจ้าอาวาส : นาแก้วตะวันออกเส้นหนึ่ง แล้วแม่ไฮอีกเส้น หาดปู่ด้ายเส้นเก่าเส้นเก่า เข้ามาบ้าน หาดปู่ด้ายก็จะเข้ามาที่บ้านสบต่ำ แล้วมาบ้านศรีดอนมูล แล้วก็มาถึงวัดเรา จากนั้นก็จะไปที่บ้านนาแก้ว ป่าแข ซึ่งตอนนี้มีถนนคนเดิน ตอนนี้เริ่มทำแล้ว เป็นหมู่ข้าวแต่น แล้วก็เข้าไปที่วัดตอยน้อย ไปวัดไหล หินได้ วัดลำปางหลวง แล้วก็ไปออกเส้นสายเอเชียขึ้นไปเชียงใหม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นไปได้เรื่อง ของพัฒนาเส้นทางก่อน อย่างของเราที่มีการพัฒนาอย่างจริงจังแล้ว เป็นการพัฒนาในส่วนภายในหมู่บ้าน คือ เรื่องความสะดวกสัญจร จริงๆ มันก็ยังมีวัดตอยเงินอีก ถือเป็นจุดเชื่อมโยงละ

ความพร้อมของวัดพระธาตุจอมปิงในการจะรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้ใหญ่บ้าน : บุคลากร เรายังขาด แต่เรามีเงาพระธาตุ เป็นจุดขายนะ

คณะกรรมการวัด 2 : เรามีพิพิธภัณฑ์ที่เก็บของเก่า

เจ้าอาวาส : แต่พิพิธภัณฑ์จริงมันหลังน้อยอยู่ จะขอทางกรมศิลปากรรับขยายให้มันกว้างขึ้นอีก หน่อย

ผู้ใหญ่บ้าน : สมัยก่อนวัดพระธาตุจอมปิง ดังนะ ที่ตั้ง เพราะประเพณีแปดเป็ง ซึ่งเด่นมาก เมื่อก่อนนี้หมู่บ้านเฮายังไม่แยกเป็นสองหมู่บ้าน แล้วก็แบ่งเป็นหมวด มีอยู่ 13 หมวด ทุกคนร่วมกันทำ ขบวนขึ้นมาวัด มาทำขบวนประเพณีขึ้นวัด ซึ่งคนต่างบ้านมาแอ้ว ส่วนมากสมัยก่อนสงกรานต์ เด็กๆ ที่ ไปทำงานทางกรุงเทพฯ จะไม่ค่อยกลับบ้าน แต่จะกลับตอนแปดเป็ง ซึ่งก็จะตรงกับเดือนพฤษภาคมกัน เพราะว่าป็นงานในหมู่บ้านม่วน สงกรานต์ ไม่ค่อยเท่าไรเราไม่ค่อยกลับบ้าน

คณะกรรมการวัด 3 : เดี่ยวนี้กลายเป็นเทศบาลจัด เป็นหมู่บ้านไปเสียแล้ว ไม่เหมือนสมัยก่อน จัดโดยแต่ละหมวดจัดทำขบวนเข้ามาแข่งขันกัน

ผู้ใหญ่บ้าน : มี 9 หมู่บ้านเป็นตำบล 9 หมู่บ้าน 10 ขบวนรวมถึงขบวนเยาวชนของบ้านจอมปิง จึงมี 10 ขบวน

คณะกรรมการวัด 3 : ถ้าว่ากันไปแล้ว สมัยก่อนเป็นการทำโดยแต่ละหมวดจัดขบวนขึ้นมา แล้ว คนต่างบ้านต่างถิ่นก็จะมาดูกันเต็ม แต่เดี๋ยวนี้พอเทศบาลจัด กลายเป็นจัดมาแค่เดินขบวน มันก็ กลายเป็นแคบลงไป

ผู้ใหญ่บ้าน : มันก็ไม่สวยไปซะแล้ว ความสามัคคีก็ลดน้อยถอยลง เมื่อก่อน แต่ละหมวดจะสามัคคีกันมาก จะสามัคคีแข่งกันต่อมกัน แล้วที่นี้พอเป็นหมู่บ้านๆ ละหนึ่งขบวน หมู่บ้านหนึ่งๆ จะมาแข่งขบวนนี้ บ่ต้องหวังผล สิบคนชาวคนประมาณนั้นเป็นตัวแทนหมู่บ้าน แล้วก็เรื่องงบประมาณของเทศบาล เทศบาลก็ให้งบประมาณมาพอค่อนข้างที่จะจำกัด คือหนึ่งแสนบาท แล้วก็แจกขบวน ขบวนละหกพันสำหรับไปตกแต่งขบวน

ผู้ใหญ่บ้าน: 6 พันนี่คือชาวบ้านให้จัดงานทุกอย่างเลย ให้จัดงานหมดเลย ณ ตอนนี้เทศบาลเอาไปทำแล้ว ปีที่แล้ว (พ.ศ. 2559) เริ่มปีแรก เขาจัดการเองเลย ซึ่งไม่เหมือนทุกที คือ ทุกทีนี้เทศบาลเอาไปทำนี่คือยกหื้อชาวบ้านมาจัด ก็คือในวงเงินแสนนี้ ให้ชาวบ้านบริหารจัดการเอง ถามว่าพอไหม ไม่พออยู่แล้ว แสนเดียว ไม่พอใช้ งบประมาณสองสามแสนที่จัดงานครั้งนี้ เพราะว่า เราเอา ให้ขบวนด้วย ขบวนสิบขบวน ขบวนละหกพัน สิบขบวนหกหมื่น แล้วที่เหลือก็เป็นดนตรีเวที งบประมาณ เขาทำไม่ให้น้อย เมื่อก่อนไม่ได้ใช้งบเทศบาล แต่ว่าเป็นชาวบ้านเก็บกัน ที่นี้มีเทศบาลตั้งมาแล้วจาว ชาวบ้านเขาก็ปล่อยแล้ว ขอสียี่สิบจะไม่ได้แล้ว อันนี้ เขารวมเงินกันหลังคาละร้อยร้อยสบายเลย อันนี้คือการเปลี่ยนแปลงตรงที่ว่าความสามัคคีจะลดน้อยถอยลงไป ถือได้ว่า กิจกรรมทางประเพณีของเรามีปัญหาเป็นการจัดงานแบบที่ว่า เทศบาลให้จัด ก็จัดให้เสร็จพันๆ ถึงเวลาเทศบาลก็ส่งโครงการไปทำให้มันแล้วไปเป็นอย่าง คิดว่าประมาณนั้น ณ ตอนนี้

คณะกรรมการวัด 1: ตอนนีัพุดได้ว่า เรามีปัญหาในเรื่องความร่วมมือกันของชาวบ้าน อันนี้ก็มีส่วนสำคัญเพราะว่า ณ ตอนนี้นักวัยรุ่นๆ ส่วนน้อยจะอยู่ในหมู่บ้าน ส่วนมากก็จะเป็นคนเฒ่าคนแก่และเด็กที่ยังเรียนหนังสือ ก็เลยทำให้เกิดปัญหาว่า จะจัดงานอย่างสมัยก่อนได้ยาก เพราะคนไม่มีวัยรุ่น วัยแรงงาน ไม่เยอะเหมือนสมัยก่อน ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การจัดงานไม่ยิ่งใหญ่เหมือนอดีต

ผู้ใหญ่บ้าน: อีกอย่างหนึ่งเทศบาลมาก็ได้ไปประชุม ทางเราก้ของบเพิ่ม ก็ได้รับคำตอบว่าให้ได้แค่นี้เท่านั้น 1 แสน ซึ่งมันไม่มีทาง มันหลายอย่างเพราะว่างานประเพณีแปดเป็งเป็นงานใหญ่ เป็นงานสงกรานต์เพราะจะต้องนิมนต์ตุ้เจ้ามามากนักหนา

คณะกรรมการวัด 2: จัดงานทั้งกลางคืนกลางวัน

คณะกรรมการวัด 1: อันที่จริง แต่ตั้งแต่เดิม มีมวย มีดนตรี มีบอไฟด้วย มีมานานมากแล้ว ตั้งแต่ผมยังไม่เกิด

คณะกรรมการวัด 2: สมัยก่อน มีแค่แห่ต้นคา มีมาตั้งแต่สมัยพ่อหม่อมแม่หม่อม

ผู้ใหญ่บ้าน: ปัญหาที่ทางรัฐบาลอีกหนึ่งอย่างคือ อย่างประเพณีจุดบั้งไฟ เขาก็ห้ามมาบ่อยๆ แต่มันเป็นประเพณีของทางเราสืบๆต่อกันมา อย่างเมื่อก่อน ยังเป็นบั้งไฟเหล็กเลย จุดกันกลางทุ่ง

คณะกรรมการวัด 3: มีมาเมื่อนานแล้ว

คณะกรรมการวัด 2: มันยาวสักสามนี้ยาวร้อยห้าสิบเซน

คณะกรรมการวัด 1: นี่จะเป็นแรงดึงดูดคนต่างจังหวัดเขาจะมา เมื่อก่อนนี้มันไม่อันตราย

คณะกรรมการวัด 2: โห้ คนมาเยอะมากเต็มบ้านเลยนะสมัยนั้น

คณะกรรมการวัด 3: บางทีบอไฟติดค้างต้นไม้ บางทีจุดไม่ขึ้น ควันกุกวันกุ่ม มันม่วนแบบนี้

ผู้ใหญ่บ้าน: ตางหมู่บ้านกะทำบอไฟกันมาเยอะพอสมควร ที่นี้พอย้ายไปอยู่ที่โน้น ที่วัดคู่ และ ทางรัฐบาลเขาก็บีบมา ทางอำเภอก็บีบไม่ให้มี เพราะว่ามันอันตราย อย่างนั้นอย่างนี้ มันก็เหมือนจะหายไป บ้องไฟนี้ละ ปีแล้วยังมี แต่ก็ลดมาแล้วมาเป็นแป๊ะ(ท่อพีวีซี)

ผู้ใหญ่บ้าน: ส่วนเรื่องการเก็บเงินจากชาวบ้าน การจัดงานประเพณีเดี๋ยวนี้อาจได้งบจากเทศบาลมา มันก็ยากนะที่จากเก็บชาวบ้าน ไม่เหมือนยุคก่อนๆ อย่างคณะกรรมการต้องเปลี่ยนวิธีการทำก็คือ บ่ต้องเก็บละ ถ้าจะเก็บเดี๋ยวนี้อาจจะบ่น ก็จะเปลี่ยนเป็นว่า อยากขอความร่วมมือให้พูดคุยๆ ประกาศชื่อเสียงตามสาย ก็ได้มาแคร์้อย ร้อยห้าสิบบาทเต็มที ก็อาจเป็นเพราะด้วยเศรษฐกิจด้วย

คณะกรรมการวัด 1: ส่วนคนที่มาเที่ยว ก็จะเป็นทั่วๆ ไป ส่วนมากก็เป็นคนในตำบลเดียวกันที่ทันเห็น

ผู้ใหญ่บ้าน : สมัยเป็นเด็กประเพณีแปดเป็งบ้านเรานี้ตั้งอยู่ อย่างคนๆ หนึ่งที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็จะชวนเพื่อนๆ ที่ทำงานมาเที่ยวกัน เป็นเพื่อนของเพื่อน

เอกลักษณ์และจุดเด่นของงานประเพณีวัฒนธรรม

เจ้าอาวาส : งานประเพณีเราอย่างงานแปดเป็ง จะมีการจัดกิจกรรมทั้งกลางวันกลางคืนนะ อย่างกลางวันจะเป็นขบวนแห่คร้วตานขึ้นธาตุ ถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนกลางคืน จะมีสวดเบิก 4 วาร ชาวบ้านกลับจากกินข้าวน้ำข้าวแลง ก็จะมาฟังสวดกันตั้งแต่ประมาณ 1-2 ทุ่ม ยาวข้ามคืนไปถึงตี3 ตี 4

ผู้ใหญ่บ้าน : มีการจัดงานใหญ่ทั้งวันเลย

คณะกรรมการวัด 3: มันแตกต่างตรงประเพณีของเขามีสงฆ์น้ำพระธาตุ ปีใช้แค่แห่คร้วตาน มันจะมีพิธีมากกว่านั้น

คณะกรรมการวัด 2: นอกจากประเพณีแล้ว จุดเด่นของที่วัดอีกอย่างก็จะเป็นเงาพระธาตุที่ในโบสถ์เก่า

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัด การเข้ามาดูแล การความคิดเห็น ความห่วงหาผูกพันกับวัด

คณะกรรมการวัด 2: มีอยู่ มีอยู่มาก เวลาที่มีการมีงานชาวบ้านก็จะเข้ามาช่วย มาช่วยกันทุกคน ทุกบ้าน พอตัวอวประกาศ ก็จะมาช่วยร่วมไม้ร่วมมือกัน

คุณอัมพิกา: ใช่ค่ะ คนจะมาช่วยกันคนละไม้ละมือ

ผู้ใหญ่บ้าน : แต่ถ้าเป็นส่วนงานพัฒนาวัด ก็จะมีชาวบ้านรู้มาช่วยบ้าง แต่ก็ไม่ค่อยมาก เพราะคนไม่ค่อยอยู่กัน ไปทำงานกันหมด แต่ถ้ามีงานเยอะมากๆ ก็จะเอาเข้าที่ประชุมประจำเดือน หรือถ้าตัวอวจะแปงสร้างหยั่ง ก็จะไปบอกชาวบ้านในที่ประชุมทุกๆ

การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชน

เจ้าอาวาส : ในชุมชนเราจะมีกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มจักสาน

คณะกรรมการวัด 1: กลุ่มที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ก็จะมีกลุ่มกลองยาวนะ ถือเป็นการอนุรักษ์ประเพณีศิลปะของเรา

ผู้ใหญ่บ้าน : มีครับ มีหัวหน้าทีมเลยครับรวมกลุ่มกับหมู่บ้านทั้งบ้านบนบ้านลุ่ม กลองยาวของหมู่บ้านพระธาตุจอมปิงก็คือกลุ่มหนึ่ง บ้านบนก็คืออีกกลุ่ม กลุ่มกลองยาวผู้หญิงล้วน แต่ผู้ชายก็เสริมไปอย่างอ้ายสองคนนี่ก็จะไปก่องยาวม่วน แต่ก่องยาวทางอ้ายป้อจะเป็นก่องยาวกลุ่มคนรักจอมปิง กลุ่ม

รักจอมปิงก็จะเป็นสองหมู่บ้านจอมปิงบนจอมปิงลุ่ม สมัยก่อนเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ก็เอาคนทั้งสองบ้านมาตีกลอง คนประมาณอายุสิบกว่า ยี่สิบ สามสิบกว่าขึ้น

เจ้าอาวาส : สมัยก่อน มีกลองยาว แยกกัน ขึ้นมา ตีกลองหน้าพระธาตุ

ผู้ใหญ่บ้าน : แต่เดี๋ยวนี้ ไม่มีแล้ว

คณะกรรมการวัด 3: ถึงบอกว่า พิพิธภัณฑสถานต้องสร้างขยายเพิ่ม อาจจะมีเสริมขึ้นมาอีกหลัง เพื่อที่จะได้ใช้เก็บของเก่าของชุมชนเราบ้าง เพราะตอนนี้ มันอยู่ศาลา ฝน แดด น้ำ จะทำให้เสียหายได้

คณะกรรมการวัด 2: คือ อาจไม่จำเป็นต้องขยายก็ได้ แต่สร้างใหม่เอาไว้เก็บพวกของจักสานของโบราณ คัมภีร์ก็แยกไว้อีกชุดอย่างกับวัดไหลหินที่ไปดูมา จัดไว้เป็นอย่างดี

บุคลากรบริการด้านการท่องเที่ยวประจำวัด เพื่อรองรับการขยายตัวของงานท่องเที่ยว

คณะกรรมการวัด 2: เมื่อก่อนเคยมีตาคนหนึ่งที่บรรยายให้นักท่องเที่ยว แต่ตอนนี้แกเสียแล้ว และก็ยังไม่ได้อาใครมาแทน

ผู้ใหญ่บ้าน : ก็ยังขาดอยู่ ทางเรายังมีปัญหาขาดแคลนบุคลากรตรงนี้ ที่จะดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยวมันต้องเพิ่มอีกหลายคนอยู่ การขาดคนที่จะมาทำงานท่องเที่ยวในวัด อย่างมีคฤหัสถ์ หรืออะไรนั้น ก็ต้องเอาทางวัดว่าก่อน เพราะอย่างไรก็มีคณะกรรมการวัดอยู่ ถ้าเขาต้องการ ก็จะไปบอกที่ชุมชน เพราะบางทีคนเขาก็ไม่รู้ อีกอย่างคนเขาก็ทำมาหากิน ไม่ได้มาสนใจตรงนี้ มีแค่ถ้าทุกครั้งที่มีงาน ชาวบ้านก็จะมาช่วยกัน

การบริหารจัดการวัดพระธาตุจอมปิงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผู้ใหญ่บ้าน: ไม่มี ทางเราไม่เคยมีการเขียนแผน หรือมีการจัดการบริหารอะไรอย่างเป็นเรื่องเป็นราว อย่างของผมนะ ขอยกตัวอย่างจะมีแผนพัฒนาหมู่บ้านทำรูปเล่มส่งอำเภออันนี้คือครอบคลุมหมดในการพัฒนาหมู่บ้าน แต่ถ้าพูดถึงมันก็ตื้นนะ ถ้าหากเราจะมีแผนตัวนี้นะ ว่าวัดเราขาดอะไร มีจุดเด่นตรงไหน จุดด้อยอะไร ก็ต้องพัฒนากันไปทุกปีนะ

คุณอัมพิกา : อีกอย่าง น่าจะมีการชี้แนะ ชี้นำ ก็อย่างพวกพี่มากันวันนี้ จัดเป็นการชี้แนะอย่างหนึ่ง ถ้าสมมุติไม่มีกรณีอย่างวันนี้ที่เรามานั่งพูดกันเกิดขึ้น วิถีมันก็จะเป็นอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนมันจางลงไป ก็คือความเข้มข้นและความต่อเนื่องก็จะหายไป เราจะหาได้จากที่ไหนถ้าสมมุติว่ามันจบคอร์สตรงนี้ไป ก็เหมือนว่า ชาวบ้านก็ยังอยู่ใช้ชีวิตแบบว่าไปเรื่อยๆ ยังไม่รู้แนวทางที่ที่อื่นเขาพัฒนากันไปแล้ว แล้วก็ต้องปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องเหมือนที่อื่นที่เขาพัฒนากันไปแล้ว

คณะกรรมการวัด 3: แต่มันก็ทำยาก ชาวบ้านไม่มีความรู้ แล้วหน่วยงานข้างนอกก็ไม่มีเข้ามาช่วยเหลือตรงนี้

ผู้ใหญ่บ้าน : ส่วนใหญ่เป็นในเรื่องของงบประมาณภายนอกก็อย่างกับของเทศบาล หรืออย่างเงินจากงานกฐินที่กำลังจะจัด ก็จะผ่านมาจากวัด

เจ้าอาวาสวัด : งบบางส่วน ก็จะมาจากที่ตุ๋อ่าวไปบอกบุญ อย่างของแม่เมาะ ก็มีบ้างส่วนใหญ่ก็เอามาใช้บูรณะวัด

ผู้ใหญ่บ้าน : แต่กำลังจะเริ่มนะครับ แต่ก็ยังไม่เข้ามาเลย แต่อย่างของเทศบาล เป็นการให้แค่งบสนับสนุนกิจกรรมในภาพรวมของวัดรอบนอก แต่ที่ของเราขาด คือ ขาดในส่วนของการวางแผน วางแผนการท่องเที่ยวที่ชัดเจน

เจ้าอาวาส : คือว่า อย่างที่ดูมานะ จะซ่อม จะสร้างอะไร วัดต้องหาศรัทธามาเอง หากันเข้ามาเอง อย่างถ้าจะรองบจากสำนักพุทธ หรือกรมศิลปฯ สมมตินะว่า ได้มาแสนนึง ได้ไม่เต็มนะ ต้องมาแบ่งให้วัดนุ่น วัดนี้ สลับสับเปลี่ยนกันไป ตามปัจจัยมากน้อย เต็มที่ก็อย่างแม่ไฮ ดีไม่ดี ก็ได้มาแค่ห้าหมื่น มันจะไปพออะไร

คณะกรรมการวัด 1: ไม่คุ้มแม่แต่แค่ค่าบันได

เจ้าอาวาส : แต่อย่างพระธาตุเดียนี่ขึ้นกับทางกรมศิลปฯไปแล้วละ ถ้าจะบูรณะอะไร ต้องขออนุญาตก่อน ตอนนี้ พระธาตุ วิหาร โบสถ์ของเรา ขึ้นกับกรมศิลปฯหมดละ จะทำอะไร เช่น จะตั้งเสาใหม่หรืออะไร ต้องขออนุญาตหมด แต่จะทำได้ หรือไม่ได้ทำ ก็เป็นอีกเรื่องนะ อย่างตอนนี้ ทำเรื่องขอขยายพื้นที่ไป เป็นปีแล้ว ก็ยังไม่ได้ เอาจริงๆ มันก็ตีนะ แบบนี้ เกิดมีอะไรเสียหายผู้ฟังขึ้นมา ชาวบ้านหรือตุ๋อว ก็ไม่ต้องทำอะไร แจ้งกรมศิลปฯอย่างเดียว

เจ้าอาวาส : นอกจากนี้ วัดเรา เรื่องของไฟฟ้า น้ำ ห้องน้ำ ถนนไรพวกนี้ ก็ดี ไม่มีปัญหาเลยนะ

คุณอัมพิกา: มีพร้อมมากเลยคะ

ผู้ใหญ่บ้าน : อันนี้คือจุดเด่นเลยครับ คือวัดพระธาตุจอมปิงเรานอกจากเรื่องเงาพระธาตุแล้วนะครับ ก็จะมีสถานที่สะอาด ที่จอดรถกว้างขวาง แล้วก็ห้องน้ำสะอาดด้วยครับ เราได้รับรางวัลจากจังหวัดมาเหมือนกันครับห้องน้ำของพระธาตุจอมปิงนะ สังเกตดูหญ้าเศษใบไม้นี้ คณะกรรมการเขาก็จะทำความสะอาดทุกวันเกือบทุกเวลานะ ถ้ามันตมมากก็ต้องไปกวาดอันนี้คือจุดเด่น

คณะกรรมการวัด 2: ตุ๋อวกับเถรหมูนี่ ก็จะช่วยกันทางด้านนี้ด้วย

เจ้าอาวาส : ตรงนี้ได้มีการจ้าง

คณะกรรมการวัด 2: ต้องจ้าง โดยเฉพาะเวลาจะมีเทศกาลเราก็ต้องจ้างเขามาบ้าง เพราะอาโก้ดูแลทั่วถึง

ผู้ใหญ่บ้าน : ถ้าเป็นงานใหญ่ๆ ก็จะขอชาวบ้านมาตัดหญ้า แต่งพื้นที่ ส่วนถนนหนทาง เดียนี่ดีแล้วครับตอนนี้ไม่มีปัญหา แต่ถ้าอย่างคนแก่ คนพิการมาเที่ยว ถนนในวัดเราก็ยังต้องปรับปรุงนะ เพราะมันบนนี้มันเป็นศิลาแลง และยังเป็นหลุมหน่อยๆ ยังไม่ถึงว่าพร้อมซะทีเดียว แต่จะเน้นที่ความสะอาด

เจ้าอาวาส : ก็จะพยายามปรับให้เรียบเวลาที่เขาเข็นรถขึ้นมา

การประชุมสัมพันธ์ ตลาดการท่องเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง

เจ้าอาวาส : สมัยก่อนการประชุมสัมพันธ์มันก็มีหลายอยู่นะ ช่องสาม ช่องเจ็ด

คณะกรรมการวัด 2: แต่ปัจจุบันไม่มี เจียบ

ผู้ใหญ่บ้าน: จะมีมาทำก็เป็นช่วงๆ แล้วก็หายไป

คุณอัมพิกา : เป็นคนข้างนอกเขาทำกันคะ แต่ถ้าจากวัดเรา ก็จะมีแค่แผ่นพับคะ

คณะกรรมการวัด 2: แผนพับจะมีหลายภาษามี 3 ภาษานะ มีภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน จะมีทำไว้ตลอด วางตั้งโต๊ะอยู่ในวัดนี้ละ

คณะกรรมการวัด 1: แต่แผนพับที่กระจายข้างนอกวัด ยังไม่มี มีแค่อยู่ที่ในวัด

ผู้ใหญ่บ้าน : เรายังขาดการประชาสัมพันธ์ครับ

คุณอัมพิกา : เรายังไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ผู้ใหญ่บ้าน : เว็บไซต์ไร้มันไม่มี เพราะทางเราขาดคนในจุดนี้ไป

คณะกรรมการวัด 2: ขาดคนประสานงาน ขาดการโปรโมท

คณะกรรมการวัด 3: พูดถึงตรงนี้ บ้านเราขาดคนอย่างที่ว่า จะมาช่วยทำมันยังไม่มี

คณะกรรมการวัด 2: หายาก ขาดคนที่จะมาช่วยด้วยใจจริงๆ

ผู้ใหญ่บ้าน: มันยากครับ

คณะกรรมการวัด 3: สมัยก่อน มีหลายกลุ่มนะ ตู้อันท์รวมกลุ่มกะลุงสีมาเอาจริงเอาจังเลย แต่พอนานเข้า แดกคอกัน ก็เลยเลิกกันไป มันหาคนลำบาก เอาอย่างว่า things ที่บางที่เราไปเที่ยวบ้านอื่นเขา อย่างบ้านสามขา หรือที่ไหนๆ เค้าก็ไม่ได้มีอะไรมากมายนะ แต่.. เค้ามีบุคลากรที่ดี เช่น หมูหนาน ทหารครู เขาเข้ามาาร่วมกัน แต่บ้านเรามันไม่มี

ผู้ใหญ่บ้าน: บ้านเราเรียก แดกขะแลขะแจ้ แดกกระสานซ่านซ่านกันไปหมด ไม่สามัคคีกัน

คุณอัมพิกา: เราขาดคนที่มีศักยภาพมีความรู้ มีกำลัง แล้วก็มีความพร้อม

คณะกรรมการวัด 3: ถึงได้บอกว่า เราไปดู ไปเห็นที่อื่นมา แต่ของเรา ทำไม่ได้ เพราะเราไม่มี

คน

คณะกรรมการวัด 4: เอ คราวที่แล้วเคยมีการคุยๆ กันนะ ว่าจะติดป้ายจากตากมาจนถึงพระธาตุจอมปิงมาเรื่อยๆ อย่างภาคกลางเขาทำว่า ว่ากันเป็นร้อยๆ กิโลเมตร โดยกำหนดระยะห่างทุกสิบกิโลก็ติดป้ายอีก จุดเราจะติดป้ายขึ้นมาว่าเงาพระธาตุจอมปิงงามหัตศจรรย์ติดยาวมาตลอด เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ คนเขาจะได้เห็นว่าพระธาตุจอมปิงมีอะไรบ้าง คนเขาจะได้มาเที่ยวชม

เจ้าอาวาสวัด : เมื่อก่อนเคยทำธงไว้ละ ธงเป็นผ้าดำสีทอง มันมีโครงกลึงมันเป็นโครงผ้าดำสีทองตั้งแต่เกาะคามาเรื่อยมา เพื่อคิดจะยกระดับเป็นถนนสายวัฒนธรรม มีพวกจากมหาลัทธิราชภัฏหรืออะไรสักอย่างนะ มาสัมมนาประชาคมกัน แต่ก็ยังไม่เห็นมีอะไรนัก ยังไม่ค่อยเรียบร้อย

ผู้ใหญ่บ้าน: ผมคิดว่าหน้าจะขาดงบประมาณ ผมก็ไปประชุม 2-3 ครั้ง ก็พูดเรื่องเดิมๆ แล้วก็ไม่เห็นทำกัน ไม่เริ่มลงมือกันสักที เทศบาลก็เกี่ยงให้อบต. อบต.ก็ให้เทศบาล แล้วก็โยนไปให้อำเภออีก จะเกี่ยงกันครับเรื่องงบประมาณหน้าจะไม่ค่อยจ่ายกัน ไม่ใช่แค่ 4-5 ปีนะ ที่เพิ่งคิดกันมา แต่หลายปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยเป็น อบต. นู่น ที่ผมรู้มานะว่า เขาคิดกันมานานละว่าจะเอาถนนเส้นนี้เป็นถนนสายวัฒนธรรม แต่เอาเข้าจริง เทศบาลก็ไม่ยอมควัก อบต.นาแสงก็ไม่ยอมจ่าย มันก็เลยเป็นแค่การพูดกันลอยๆ คุยกันเฉยๆ เพราะว่าถนนจะเชื่อมหลายหมู่บ้าน มันจะเป็นสองตำบลนะครับ ตำบลนาแสงและตำบลนาแก้ว ตำบลนาแสงก็คือ บ้านหาดปู่ตาย ซึ่งถ้าเอาเข้ามาจริง ก็จะเหมือนปากไซเลย เราสร้างจุดเด่นอะไรสักอย่างให้นักท่องเที่ยวเข้ามาทางนี้ ไม่ใช่ไปทางถนนสายเอเชียแล้วย้อนกลับมา เขาก็จะไม่เข้ามากันแล้วละ

เจ้าอาวาส : ก็มีเอลงเว็บไซต์นะ ของพวกการท่องเที่ยวเขาทำอยู่ ให้หมูนักท่องเที่ยวเข้ามาทางนั้น แต่มันก็ไม่ราบรื่น คนไม่มา

ผู้ใหญ่บ้าน: มันไม่มีจุดเด่นอะไร ดึงพวกเขาเข้ามา

เจ้าอาวาส : มันต้องมีป้าย มีอะไร ที่เห็นได้ชัดเจน เปิดปากทางเข้ามา

ผู้ใหญ่บ้าน: ถนนเส้นนี้ มีที่ทองเที่ยวเยอะอยู่นะ ออกจากหลังวัดพระธาตุเราไป ไกลๆ นี่ก็จะ
เป็นวัดพระธาตุคอย เขาส่งกระจกอีกที่หนึ่งด้วย

คณะกรรมการวัด 5: มันต้องปรับปรุงกันยกใหญ่เรื่องนี้

คณะกรรมการวัด 1ที่หาจุดป้าย จะมีถ้าโบราณ

เจ้าอาวาสวัด : เอาจริงๆ บางทีคนเขาก็อยากพัฒนานะ แต่พัฒนาแล้วจะให้ใครดู จะให้
ชาวบ้านดูเหมือนเดิมหรือ ทางอื่นๆ มันไม่มีที่เปิดเข้ามา พอไม่เปิดทางเข้ามา บางทีมันก็เกิดการท้อแท้
ถ้าเปิดหนทางได้ ตู้อาวคิดว่า อย่างอื่นต้องตามมาแน่ คือว่าการสัญจร ต้องพัฒนานะ ต้องติดป้ายบอก
ทางใดๆ ให้เห็นชัดๆ ด้วย ดูอย่างลำปางหลวงเส้นทางนั้นคึกครื้น อย่างมีคนบ้านนี้อยู่การท่องเที่ยวการ
กีฬา ก็พยายามดึงการท่องเที่ยวเข้ามา พยายามติดป้าย ติดอะไรนะ แต่มันไม่มีการเปิดทางปากทาง ไม่มี
ป้ายตรงปากทางเข้า

คณะกรรมการวัด 2: แต่ก็เคยมีคนหลงเข้ามานะ ตั้งใจไปวัดลำปางหลวง เลี้ยวซ้าย แต่หลงทาง
ไปตามป้าย

คณะกรรมการวัด 3: ถ้าเปิดปากทางนะ จากหาจุดป้ายเข้ามาเรื่อยๆ จะมาถึงมนุษย์โบราณนะ
แต่สมมติว่า เค้าเข้ามากันแล้ว และถามว่า จะไปเที่ยวไหนได้อีกบ้าง แต่ถ้าเราบอกมีมนุษย์โบราณนะ ไป
ทางหาจุดด้วย แต่พอเค้าไปถึงกันจริงๆ กลับไปเจอที่มีแต่หญ้า แต่ป่ากรูกรู ไม่มีอะไรสักอย่าง จะไป
แนะนำอะไรได้ยังไงละ

คณะกรรมการวัด 2: แต่มีนะ มี มีแขกเขามาถามอย่างนี้เหมือนกัน อยากไปดูมนุษย์โบราณ

เจ้าอาวาสวัด : อันนี้ส่วนน้อย

คณะกรรมการวัด 4: อันนี้ส่วนน้อยที่ถามกัน

คณะกรรมการวัด 3: แต่ว่ามันก็ต้องเชื่อมกันนะ จากกรุงเทพฯ แล้วเข้ามาหาจุดป้าย

ผู้ใหญ่บ้าน: คือ ที่ของเขานั้น ไม่ได้อยู่ตรงกลาง กลางชุมชนเหมือนอย่างวัดพระธาตุจอมปิง
เนาะ ก็เลยไม่มีชาวบ้านมาทำความสะอาดดูแลอะไร เพราะว่ามันที่ระหว่างเขตชายแดนเหมือนกัน

เจ้าอาวาสวัด : เคยมี ตอนนั้นเขาก็บูมเหมือนกัน มีป้าย มีไร ตรงถนนเส้นใหญ่ นะ แต่ป้ายตรง
ปากทางเข้าหาจุดป้ายมันไม่มี มีก็เห็นไม่ชัด รถขับมาเร็ว ก็พุ่งผ่านไปละ ไม่ทันเห็นหรอก

คณะกรรมการวัด 5: ก็อย่างผมว่านะของเรา ต้องตั้งจุดตั้งแต่นู่นเลย ไม่อำเภอแม่พริกก็
จังหวัดตากเลย ติดป้ายไว้นิดมาเป็นระยะๆ เลย

เจ้าอาวาสวัด : ป้ายใหญ่นั้นนะ มันต้องมีการอัปเดตตลอด แต่ตอนนี้ มันไม่ได้อะไรเลย หมด
เงินไปเป็น 1-2 หมื่น เสียปล่าว

ผู้ใหญ่บ้าน: ก็มันจะไปได้อะไร ติดป้ายนิดเดียว เราต้องติดประจำเลย ใช้งบของวัด เพราะงบ
อื่นมันไม่มีเลย ไม่ได้เลย

คณะกรรมการวัด 5: มันก็อย่างว่า เขียบมาเป็น 120 ไม่ทันเห็นป้าย มันก็เลยไปแล้ว เพราะ
มีป้ายเดียวเล็กๆ

เจ้าอาวาสวัด : คือว่าการนำร่องนะ ต้องทำให้คนเขาเห็นกันก่อน เคยมีอยู่ 1-2 ปีนะ เรื่องทำข้าวแคบข้าวควบ ข้าวแป้ง ที่เอาไว้ปิ้ง ก็ชี้หน้าเขาไป ปรากฏว่า เขาก็ทำกันนะ แต่ว่า ได้แต่ทำ ทำจริง แต่ไม่ได้ขาย พอขายเข้าๆ ก็มีปัญหาละ

ผู้ใหญ่บ้าน: ตั้งเป็นกลุ่มเลยนะ ช่วงตอนปีใหม่เมืองช่วงสงกรานต์ ปีใหม่เมือง เพราะมันเป็นวัฒนธรรมเก่าของเรา

เจ้าอาวาสวัด : แนะนำให้เป็นอย่างดีเลย แล้วก็ขายกันคืนนะ มันสดใหม่ นักท่องเที่ยวมากันช่วงสงกรานต์

ผู้ใหญ่บ้าน: ขายกันที่วัดนี้เลย

คณะกรรมการวัด 5: ทำกันที่วัดนี้ ตากแดด แล้วก็ขายกันที่วัดนี้ หมดเลย

ผู้ใหญ่บ้าน: แต่เดี๋ยวนี ไม่มีแล้วครับ

คณะกรรมการวัด 5: ยังมี ยังมีทำกันอยู่บ้างนะ

คณะกรรมการวัด 2: ก็มันอากาศร้อนขนาดนี้ ทำต่อไม่ไหวกัน ตอนนี้ ชาวบ้านก็ทำกันที่บ้าน แล้วเอามาขายอยู่บ้าง ข้าวแคบส่วนมากเขาทำกันคนเดียว บ้านมันร้อน

เจ้าอาวาสวัด : การลงทุนต้องซื้อให้เขาก่อน อันที่จริงจะทำกันต้องทำกันตลอด มันก็ได้ แต่ที่น้ำมันก็อย่างว่าสนะ คือของใหม่ชอบ เหลือกิน แต่นานๆ ไปก็เบื่อ มันเป็นอย่างนั้นกัน

คณะกรรมการวัด 5: คนไทยเห่อของใหม่

ผู้ใหญ่บ้าน: การทำอะไรเป็นกลุ่มยากครับ ในหมู่บ้านนี้นะ การรวมกลุ่มยาก ได้มาเอาแล้วเดี๋ยวนั้นว่านี่กัน แล้วก็เลิก ทำคนเดียวไปซะ ทำคนเดียวแต่ถามว่าเอามาเข้ากลุ่มใหม่ ใช่ว่าคนเดียวแล้วเอามาเข้ากลุ่มมันเหมือนอุปโลกน์ขึ้นมา ที่จริงแล้วรวมกลุ่ม คือ มาร่วมกันทำนะ แต่บางคนทำเองแล้วเอานามจอมปิงมาอ้าง ถ้ารวมกลุ่มจริงๆ ยากครับ อย่างที่อ่าวว่านะรวมมาแล้วดีแค่ตอนแรกๆ แล้วก็แตกกระสานซ่านเซ็นกันไปซะ ไม่เข้าใจกันบ้าง บางคนทำ บางคนไม่ทำ

เจ้าอาวาสวัด : ที่จริงแนะนำดีเลยนะ เป็นของเก่าของแก่ดั้งเดิมของเราเลยนะ ข้าวแคบ

คณะกรรมการวัด 3: มันก็อย่างว่า รายได้จุนเจือครอบครัว มันไม่พอกับการใช้จ่ายชีวิตประจำวัน

เจ้าอาวาสวัด : โอ้ สมัยเป็นร้อยๆ ปีมาแล้วนะ

คณะกรรมการวัด 2: มันมีเหตุและปัจจัยอื่น

ผู้ใหญ่บ้าน : จริง อย่างคนที่จำมาทำแบบนี้ได้ หนึ่งเลย ต้องมีกินละ พร้อมละ

เจ้าอาวาสวัด : เป็นขนมประเพณีนะ ข้าวแคบเอาข้าวแป้ง เอามาคลึงเป็นแผ่นตาก

คณะกรรมการวัด 5: ที่อ่าวซื้อให้แม่กระทิงหม้อสาว หม้ออะไร ตั้ง 4-5 ใบให้เลยนะ เอาผ้ามาขึง ตั้งกันสี่หม้อห้าหม้อ ทำกันในวัดนี้ละ ของใหม่ๆ เลยนะ เหลือ ดีใจกันใหญ่ตอนนั้น

ผู้ใหญ่บ้าน : เพิ่งเริ่มกันเมื่อ 3 ปีก่อน พอทำกันได้สักสองปีติดต่อกันแล้วก็เงียบ ปีที่แล้วก็ไม่ได้ทำละ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุจอมปิง

เจ้าอาวาส : พูดถึงทางวัดก็ควรปรับปรุงในส่วนของสถานที่ ถ้าจะทำให้สมส่วนก็คือ ต้องดึงในสิ่งคงทนมาทำเป็นกิจกรรม อย่างวัดเจติยสภา ก็จะมีทอผ้า มีมานนละ

คณะกรรมการวัด 5: จักสานสิ

เจ้าอาวาส : ก็ใช่ ก็ได้อยู่ มีเครื่องจักเครื่องสาน นี่ก็คิดกันอยู่ ตั้งแต่นานละ สมัยนั้นนะซื้อเครื่องจักสานมาเลยนะ แต่ตอนนี้คนเฒ่าคนแก่ที่ทำเป็นก็ตายกันไปเยอะละ ทำเป็นพวกกรงไก่บ้าง กระบวยบ้าง แต่ก็ยังมีอยู่คนทำเป็นนะ ยังมีคนสืบทอดอยู่แต่ก็น้อยละ

ผู้ใหญ่บ้าน : ส่วนของผมนี่ ก็เป็นการรวมของหมู่บ้านแล้วก็หมู่บ้านใกล้เคียง ความคิดอยากจะมึงบประมาณสักหน่อยทำหนทางปั่นจักรยาน เพราะว่า ณ ตอนนั้นคนชอบปั่นจักรยานมากขึ้น แล้วก็คิดว่าวิวตามทุ่งนา ของหมู่บ้านนี้ ก็ดีพอสมควร อยากจะทำเป็นป้ายบอกว่าสถานที่ไป เหมือนแผนที่เที่ยวจักรยานนะ มันก็จะมียัดนาгимเหนืออีกนะ ที่ไปได้เป็นหมู่ 5 เป็นบ้านพี่บ้านน้องกัน หรือไปทางวัดลุ่มเป็นต้น อยากให้มีเส้นทางปั่นจักรยานไปสถานที่ต่างๆ ในสามสี่หมู่บ้าน ทะลุไปหากันช่วงฤดูหนาวก็ได้ ส่วนมากเขาชอบปั่นเยอะ ก็อยากมึงบประมาณนะ ซึ่งก็ได้เขียนในแผนพัฒนาหมู่บ้านไปแล้วเหมือนกัน อยากมีรถถีบ ให้นักท่องเที่ยวได้เช่า หรือว่าจะมีให้เลยแบบไม่ต้องเช่า อันนี้ก็ยังคงคิดกันอยู่นะ แต่ว่าเราต้องทำป้ายบอกทาง ทำแผนที่ก่อน ว่าไปทางไหนอย่างไร

คณะกรรมการวัด 2: จุดประสงค์ที่มานี้ ก็คือจะทำอย่างไรให้คนรู้จักวัดเรา เนาะส่วนหนึ่งซึ่งก็คือ ป้ายโฆษณาะ อย่างที่พูดกันไปเมื่อกี้ เพราะว่าเขาจะได้สะดวก ว่าวัดพระธาตุจอมปิงมีอะไรนะ เข้าไปดูสักหน่อยสิ ก็คือ เราติดป้ายมาแต่ไกลๆ เลย จะรอปัจจัยภายนอกมันคงยาก นอกจากวัดเราต้องลงทุนเอง เริ่มจากข้างในของเราเองต้องเข้มแข็ง ไปรอข้างนอกมาคอยทำให้ คงไม่ได้ของเฮา(เรา) เฮา(เรา)ไปรอทางนอกมาคอยหื้อเป็ล(ทางนอกให้เขา)มาคอยติดป้ายหื้ออยู่(ให้รู้)ว่าวัดพระธาตุจอมปิงมีอะไรหยัง(มีอะไรบ้าง) เฮา(เรา)ต้องทำเอง อันนี้คือหลักเลย การประชาสัมพันธ์นะ

คณะกรรมการวัด 3: ส่วนของการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมท่านเจ้าอาวาสก็ต้องนำ นำจากวัดแล้วติดตามด้วยผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้าน : ต้องระเบิดจากด้าน ออกไปด้านนอก เพราะคนข้างนอกจะไม่รู้ภายในของเรา ว่าคิดอะไร จะทำอะไร เหมือนที่พี่ว่า เขาเลยไม่มา ช่วยอะไรไม่ได้ เราต้องเอาภายในของเราให้เข้มแข็งก่อน

คณะกรรมการวัด 2 : คือว่าชาวบ้านจะรู้อะไรแต่ละที่ ก็ประชุมประจำเดือนเพราะฉะนั้นเจ้าอาวาสจะต้องนำ หาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ คนที่มีข้อมูล ต้องพยายามดึงเข้ามาช่วยพัฒนาวัดเรา

เจ้าอาวาส : รู้สึกว่ามันมีแผนงานนะ มีคนคิดทำ คือ ผู้ใหญ่กฤษฎา

ผู้ใหญ่บ้าน : ผู้ใหญ่กฤษฎา แสงแก้ว เมื่อก่อนแกเป็นนายก

คณะกรรมการวัด 5: เดียวนี้ท่านเป็นประธานวัฒนธรรมอำเภอเกาะคา

เจ้าอาวาส : ตู้อาวว่า ยังไงก็แล้วแต่ การเปิดถนนทำให้เป็นที่น่าสนใจ มีป้าย มีไร่แล้ว อย่างอื่นก็จะตามมาเอง

คุณอัมพิกา: อันนี้ขอพูดในฐานะของคนทีเพิ่งเข้ามาอยู่บ้านจอมปิงนะ ว่า ไม่มีไรมากหรอก ก็แค่เป็นจิตสำนึกคนในหมู่บ้านที่จะช่วย ร่วมแรงร่วมใจกันทำให้เกิดขึ้น

ผู้ใหญ่บ้าน : ต้องเริ่มจากเราในหมู่บ้านนี้แหละ ให้เข้มแข็ง ให้สามัคคี เพราะไม่มีใครข้างนอกจะเข้าใจถึงความคิด การกระทำ ของคนในเท่าคนในเอง ดังนั้น จึงต้องสร้างการท่องเที่ยวจากคนในของเรา ก่อน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และวันนี้ ก็มีความยินดีมากที่ได้มาพูดคุยกันแบบนี้ เท่ากับเป็นการเริ่มต้นที่ดีของบ้านเรา

ภาคผนวก ช

ผลการสัมภาษณ์ นักท่องเที่ยว

ผลการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว

ณ วัดพระธาตุจอมปิง ต.นาแก้ว อ.เกาะคา จ.ลำปาง

นักท่องเที่ยว 1 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณเดช ศรีไพร อายุ 53 จังหวัดขอนแก่น มีครอบครัวอยู่ลำปาง การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงทางการเกษตร

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางเกาะคา-นาแก้ว แล้วเข้ามายังวัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้มอเตอร์ไซค์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – ใช้ได้ ไม่ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดีแต่ก็สะดวกขึ้น จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – มากกว่า 10 ครั้ง รู้จักวัดพระธาตุจอมปิงเพราะเป็นหนึ่งในวัดที่มีชื่อเสียงด้านความเก่าแก่ในอำเภอเกาะคา เหมือนกับวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หิน วัดพระธาตุคายน้อย

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – เงียบสงบ เป็นสถานที่เก่าแก่ และจุดเด่นของวัดนี้ก็น่าจะเป็นเงาพระธาตุ แต่ถึงอย่างไร หลายๆ วัดก็คล้ายๆ กัน นอกจากนั้นก็น่าจะเป็นพระประธาน

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง - มีความสุข ที่มีต้นพุนมาจากภายใน เป็นความสบายใจ ที่ได้ดำเนินตามวิถีปฏิบัติของชาวพุทธ เช่น การได้กราบพระ การได้เห็นสิ่งที่เก่าแก่ การได้มาเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ร่วมทำนุบำรุงพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ- สถานที่เพียงพอต้อนรับสาธุชนได้ แต่ถ้าเป็นช่วงเทศกาลก็ไม่แน่ใจ เพราะจะไม่ค่อยได้มา แต่ถ้ามองเรื่องการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ตามถนนหนทางเพื่อประชาสัมพันธ์วัด รวมถึง พวกแผ่นพับ สื่อโฆษณา ก็ต้องมีให้มากกว่านี้ ชาวบ้านหรือคนที่ทำงานในวัดต้องมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวและแนะนำการท่องเที่ยวในวัดว่าจะไปชมอะไร ที่ไหน อย่างไร เพราะโดยส่วนตัวตอนมาแรกๆ ก็ไม่รู้จะไปดูอะไร ที่ไหนก่อน นอกจากนี้ ควรมีป้ายบอกตำแหน่งตามจุดสำคัญต่างๆ ภายในวัด มีป้ายหรือจุดที่บอกถึงประวัติศาสตร์ของวัดนอกจากนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนและผู้นำว่าจะทำอย่างไรให้คนเข้ามาท่องเที่ยววัด อาจจะมีการเสริมด้านอื่นๆ ได้ เช่น การเกษตร เป็นการเสริมบรรยากาศไปอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งในความเป็นจริง อำเภอเกาะคามีวัดเก่าแก่ที่น่าท่องเที่ยวอยู่อีกมากมาย ไม่ได้มีแค่วัดพระธาตุจอมปิง ยังมีน้ำพุร้อน และวัดเก่าแก่อื่นๆ ที่สามารถจัดการท่องเที่ยวภายใน 1 วัน ได้สบายๆ มันอยู่ที่ในชุมชนท่องเที่ยว และการสร้างจุดเด่นจุดขาย ซึ่งตรงนี้ต้องมีคนมาจัดการ วัดอายุพันกว่าปี ไม่ธรรมดา ซึ่งไม่มีทางพื้นที่อื่น อย่างเช่นทางภาคอีสานไม่มี

นักท่องเที่ยว 2 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณอมรรัตน์ คำปิงบุตร อายุ 23 จังหวัดน่าน แต่มาเรียนที่เชียงใหม่ การศึกษาระดับปริญญาโท

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางวัดพระธาตุลำปางหลวง แล้วตรงมา โดยใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – ใช้ได้หาง่าย

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – เพิ่งมาครั้งแรก รู้จักวัดพระธาตุจอมปิงเพราะพี่ที่รู้จักพามาทำบุญ

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – ชอบ โดยส่วนตัวเป็นชอบทำบุญอยู่แล้วจุดเด่นหน้าจะเป็นพระธาตุ

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – จริงๆ แล้วตั้งใจมาทำบุญ

ข้อเสนอแนะ- เหมือนวัดตอนนี้กำลังปรับปรุงอยู่ คิดว่าถ้าสร้างอะไรเสร็จหน้าจะสวยกว่านี้อยู่แล้ว ตอนนี้อยู่ดูๆ

นักท่องเที่ยว 3 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณวิษณุ เจมส์คิด อายุ 39 จังหวัดลำปางอำเภอเมือง การศึกษาระดับปริญญาตรี

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางสปรอบคยเงิน-หาดปู้ด้ายแล้วเข้ามาทางหลังวัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – สะดวกดี แต่ ขี้วัวเยอะไปหน่อยถ้าเป็นแขกทางกรุงเทพฯ เขาคงไม่ประทับใจในเรื่องของขี้วัว เหตุผลเพราะว่าวัวเดินถนนขี้วัวเยอะรถคนกรุงเทพฯ จะต้องมีปัญหาแน่นอน

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – มาครั้งนี้เป็นครั้งที่ 3 ในชีวิตที่ได้มาวัดพระธาตุจอมปิง รู้จักวัดพระธาตุจอมปิงโดยตำนานเพราะเป็นคนลำปาง

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – โดยส่วนตัวชอบอยู่แล้ว อย่างน้อยที่สุดก็มีประวัติที่ยาวนานสามารถคู่อยู่กับเมืองลำปางได้

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – มีความปิติ อิ่มอกอิ่มใจ เข้าวัดที่ไหนก็มีความปิติ

ข้อเสนอแนะ- ในรอบสิบปีที่ผ่านมาวัดพระธาตุจอมปิงเคยเป็นแบบไหนก็ยังคงเป็นแบบนั้นไม่มีเปลี่ยน เป็นสิ่งที่ดีควรแก่การอนุรักษ์ อะไรที่มันเก่าอยู่แล้วก็ควรให้มันเก่าไปเรื่อยๆ ไม่ต้องสร้างทำใหม่ อะไรที่จะสร้างทำใหม่ไม่ต้องให้ไปดบังทัศนียภาพของเก่า อย่างเช่น วัดเส้าหลินอยู่มาพันกว่าปีก็ยังอยู่เหมือนเดิม แต่ในวัดไทยเราโดยเฉพาะจังหวัดลำปาง เก่าลื้อทิ้ง สร้างทำใหม่ขึ้นเรื่อย อย่างเช่น ศาลหลักเมืองลำปางอันเก่า รื้อสร้างทำใหม่แล้วเมื่อไหร่โบราณสถานของเราจะอยู่ถึงพันปีเหมือนวัดเส้าหลิน

นักท่องเที่ยว 4 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณอภิสิทธิ์ จักรพิมล อายุ 19 มาจากจังหวัดลำปาง การศึกษา ไม่ระบุ

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางร้านกาแฟกางโค้ง แล้วเข้ามายังวัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – มีบางช่วงถนนเป็นคลื่นๆนิดหน่อย แต่ก็ไม่มีปัญหาอะไรมากมาย หาได้ง่าย

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – เคยมา 2 ครั้ง รู้จักวัดเพราะรุ่นพี่พามา

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – ชอบเงาพระธาตุเพราะน้อยที่ ที่จะมีเงาพระธาตุ
 สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – ความสบายใจ
 ข้อเสนอแนะ- ไม่มี

นักท่องเที่ยว 5 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณเกษภาพงษ์ วงศ์ออด อายุ 33 ปี มาจากจังหวัดลำปาง การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
 เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – มาทางห้างฉัตร โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว
 ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – ถนนดี มาง่ายมีป้ายบอกทาง
 จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – มาครั้งแรก รู้จักวัดนี้เพราะพ่อแม่พามา
 ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – ชอบตัวพระธาตุดูเก่าแก่ดี ดูแล้วชวนให้น่าค้นหาดี ตัวเงาพระธาตุก็สามารถมองเห็นได้ชัดเจนดี
 สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – เป็นวัดที่สวยงาม ได้รู้ได้เห็นเกี่ยวกับวัดที่ดีๆ แห่งหนึ่งของลำปางเรา
 ข้อเสนอแนะ- อยากจะให้มีป้ายบอกถึงประวัติความเป็นมาบางจุดที่สำคัญของวัด

นักท่องเที่ยว 6 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณพิมพ์ชญา ธนนท์ชัย อายุ 38 ปี จังหวัดลำพูน การศึกษาระดับปริญญาตรี
 เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – เส้นทางอำเภอบ้านโฮ่ง-ดอยติแล้วเข้าลำปาง โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ
 ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – สะดวกสบายดี หาเจอง่ายเพราะมีป้ายบอกตลอดเส้นทาง
 จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – มาครั้งแรก คิดจะมาหลายครั้ง ทุกที่มาถึงแค่วัดพระธาตุลำปางหลวง รู้จักวัดพระธาตุจอมปิงเพราะคนข้างบ้านแนะนำมาซึ่งเป็นคนที่นี้ ได้ไปแต่งงานที่โน้น
 ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – เงาพระธาตุกลับหัวที่นี้จะเห็นชัด
 สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – สบายใจดี
 ข้อเสนอแนะ- ไม่มี เย็นสบายดีแล้ว

นักท่องเที่ยว 7 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณโสภิญญา ตาแม่กั้ง อายุ 28 ปี จากจังหวัดลำปาง ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี
 เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางหลักเข้าตัวเมืองเกาะคาข้ามสะพาน เลี้ยวซ้ายไปเพื่อเข้าสู่วัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้รถส่วนตัวเป็นพาหนะ
 ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – เส้นทางโอเค ถือว่าเป็นเส้นทางเหมือนท้องถนนทั่วไป ในส่วนของป้ายบอกทางหาง่าย

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – เคยไป 2 ครั้ง รู้จักวัดพระธาตุดอยจอมปิงเพราะเพื่อนพาไปทำบุญ

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ทางวัดยังคงความเป็นโบราณแต่ก่อนมา

สิ่งที่ได้รับหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – ยังคงความเป็นโบราณ

ข้อเสนอแนะ- ถ้าในเรื่องของวัดซ้อดี คือ ความเป็นโบราณยังไม่ได้ปรับปรุงให้ทันสมัยมากเหมือนเดิมนี่ ใช้วัสดุหรือว่าปูนซีเมนต์ ซ้อเสียคือ ถ้าเป็นหน้าฝนจะทำให้การเดินทางในวัดลำบากเพราะอาจจะเป็นขี้โคลน

นักท่องเที่ยว 8 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณทัศนีย์ พิวันปลูก อายุ 33 ปี มาจากจังหวัดลำปาง ระดับการศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

เส้นทางมาวัดพระธาตุดอยจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – มาทางเกาะคาจากในตัวเมือง ใช้รถยนต์ส่วนตัว

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ไม่ยากลำบากเลย ทางดี ไปสบายเลยป้ายเห็นชัดเจน ส่วนตัวไม่เคยไปสักครั้งเห็นป้ายไปตามป้าย

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – เคยมาครั้งเดียว ยังไม่เคยมา รู้จักวัดจากในเน็ต เป็นสถานที่น่าไปกราบไหว้ น่าไปเที่ยว ก็เลยลองมา

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ชอบ น่าเข้าไปดู เข้าไปกราบ ชอบชมประตูโขงหน้าวัดเห็นครั้งแรกรู้สึกน่าค้นหา และก็ชอบที่วัดสะอาด มีที่นั่งพักหลายจุด

สิ่งที่ได้รับหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – ได้ความรู้เกี่ยวกับประวัติเกี่ยวกับธาตุหรือว่าประวัติของวัด

ข้อเสนอแนะ- ไม่มีคนแนะนำบอกทางให้ไปดูพระธาตุกลับหัวเลย อยากเข้าไปดูแต่ไม่กล้าเข้าไป

นักท่องเที่ยว 9 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณวรรณวิศา สุภาอินทร์ อายุ 36 ปี มาจากจังหวัดลำปาง ระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี

เส้นทางมาวัดพระธาตุดอยจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางเข้าตัวเมืองเกาะคาแล้วข้ามมาโดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุดอยจอมปิง – สภาพถนนดี ปลอดภัย ง่าย และรถไม่ติด

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – มาครั้งแรก รู้จักวัดพระธาตุดอยจอมปิงเพราะเคยได้ยินคำล่ำคือ เลยอยากมาเที่ยวทำบุญ

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ดูโบราณดี สถานที่สะอาดไม่มีเศษใบไม้ หิ้งน้ำสะอาด

สิ่งที่ได้รับหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – ได้ความสุขสงบดี

ข้อเสนอแนะ- อยากให้คงเดิมของเก่าไว้ และพัฒนาให้เป็นที่คนรู้จักมากขึ้น หน้าจะมีคนแนะนำสถานที่ให้มากๆ

นักท่องเที่ยว 10 :

ข้อมูลส่วนบุคคล - คุณณธิกา วงศ์อ้อต อายุ 33 ปี มาจากจังหวัดลำปาง ระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ - ใช้เส้นทางห้างฉัตร - ปงยางคก ผ่านพระธาตุลำปางหลวง ใช้ รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง - สภาพถนนดี เส้นทางมาง่าย รถไม่เยอะ มีบ้านคนเยอะตลอดเส้นทางรู้สึกปลอดภัยดี

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง - มา 2 ครั้ง รู้จักวัดพระธาตุจอมปิงเพราะเพื่อนแนะนำมา เพื่อนเป็นคนทีวัดพระธาตุลำปางหลวง

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง - ชอบความร่มรื่น สถานที่ดูเก่าแก่ มีโบสถ์วิหารเก่า บรรยากาศเก่าดี สถานที่สะอาด มีห้องน้ำเยอะและสะอาดมาก

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง - ได้ความสงบ

ข้อเสนอแนะ- ควรมีการสร้างจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา มีการจัดโซนสถานที่ให้ดูเด่น น่าสนใจ มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ มีป้ายบอกประวัติถึงที่มาที่ไปของสถานที่และจุดสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เก่าแก่ เช่นป้ายแนะนำประวัติความเป็นมาพระประธาน สร้างขึ้นเมื่อไหร่ ส่วนจุดโชว์พิพิธภัณฑจัดวางรูปแบบให้ดูน่าสนใจ ควรมีเจ้าหน้าที่ ที่ดูแลคอยให้ความรู้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวมากกว่านี้

นักท่องเที่ยว 11 :

ข้อมูลส่วนบุคคล - คุณ ณิชาภัทร เตปินตา อายุ 42 ปี จากจังหวัดลำปาง การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ - ใช้เส้นทางตัวเมืองเกาะคา มา โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง - ทางมาสะดวกมาก ง่ายทางโล่งดี

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง - มา 3 ครั้ง รู้จักวัดพระธาตุจอมปิง เพราะมาเที่ยววัดพระธาตุลำปางหลวง เลยสอบถามว่ามีที่เที่ยวไหนอีก ทางวัดก็เลยแนะนำมาวัดนี้

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง - ชอบเงาพระธาตุชัดดี มีภาพสีเห็นชัด ต่างจากวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวงมีแต่เงาดำไม่มีสีสัน

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง - ได้ความสบายใจ

ข้อเสนอแนะ - อยากให้มีป้ายแนะนำบอกประวัติของสถานที่แต่ละจุด เห็นสถานที่เก่าแต่ไม่รู้ประวัติ

นักท่องเที่ยว 12 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณพิมพ์พกาณ์ ปาละวงศ์ อายุ 38 ปี จากจังหวัดลำปาง การศึกษาระดับปริญญาตรี

เส้นทางมาวัดพระธาตุดอยจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางอำเภอห้างฉัตร ใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ทางมาง่าย ไม่ค่อยมีรถเยอะ

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – มา 2 ครั้ง รู้จักวัดพระธาตุดอยจอมปิง ทางอินเทอร์เน็ต

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ชอบศิลปะของวัด ดูเก่าโบราณ

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – สงบร่มเย็นดี

ข้อเสนอแนะ– อยากให้มีคนที่คอยให้คำแนะนำความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของวัด อยากรู้จักวัดนี้ให้มากขึ้น

นักท่องเที่ยว 13 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณ ศุภชัย กาวีปลูก อายุ 33 ปี จากจังหวัดลำปาง การศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เส้นทางมาวัดพระธาตุดอยจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางอำเภอเกาะคาตรงเลี้ยวซ้ายเข้ามาวัดพระธาตุดอยจอมปิง โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุดอยจอมปิง – หาได้ง่ายดี ถนนโล่งดี

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – มาเป็นครั้งแรก รู้จักวัดเพราะเห็นป้ายบอกทางมาเที่ยววัด

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ชอบความเก่าแก่ของวัดดูโบราณดีเป็นศิลปะที่โบราณดี และมีของเก่าให้ดู

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – ความสุขสงบทางใจ

ข้อเสนอแนะ– อยากให้มีการจัดกิจกรรมหลากหลายให้นักท่องเที่ยวบาง นอกเหนือจากการเดินเที่ยวชมวัด

นักท่องเที่ยว 14 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณ อนุสรณ์ ชัดชมภู อายุ 27 ปี จังหวัดลำปาง การศึกษาปริญญาตรี

เส้นทางมาวัดพระธาตุดอยจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางอำเภอห้างฉัตรผ่านวัดพระธาตูลำปางหลวงตรงเข้ามาวัดพระธาตุดอยจอมปิง โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ถนนดีหาง่ายมีป้ายบอกทาง

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุดอยจอมปิง – มาเป็นครั้งแรก รู้จักวัดพระธาตุดอยจอมปิง เพราะหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุดอยจอมปิง – ชอบของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ดูเก่าแก่เป็นศิลปะโบราณ ส่วนตัววัดก็ดูโบราณ

สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – ความสบายใจ

ข้อเสนอแนะ- อยากให้ร้านขายของอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว มีคนแนะนำประวัติความเป็นมาในแต่ละจุด

นักท่องเที่ยว 15 :

ข้อมูลส่วนบุคคล – คุณ เพ็ญพักต์ ชัดศิริ อายุ 35 ปี จากจังหวัดลำปาง การศึกษาปริญญาตรี

เส้นทางมาวัดพระธาตุจอมปิงและพาหนะที่ใช้ – ใช้เส้นทางอำเภอเกาะคาแล้วเข้ามาวัดพระธาตุจอมปิง โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ความรู้สึกต่อเส้นทางเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง – ถนนดี ง่าย

จำนวนครั้งที่มาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – มา 3 ครั้ง รู้จักวัดพระธาตุจอมปิง เพราะเพื่อนแนะนำมา

ความรู้สึกที่มีต่อวัดพระธาตุจอมปิง – ชอบศิลปะความโบราณของวัด อย่างเช่น วิหารที่ดูเงาพระธาตุดูเก่าแก่ดี

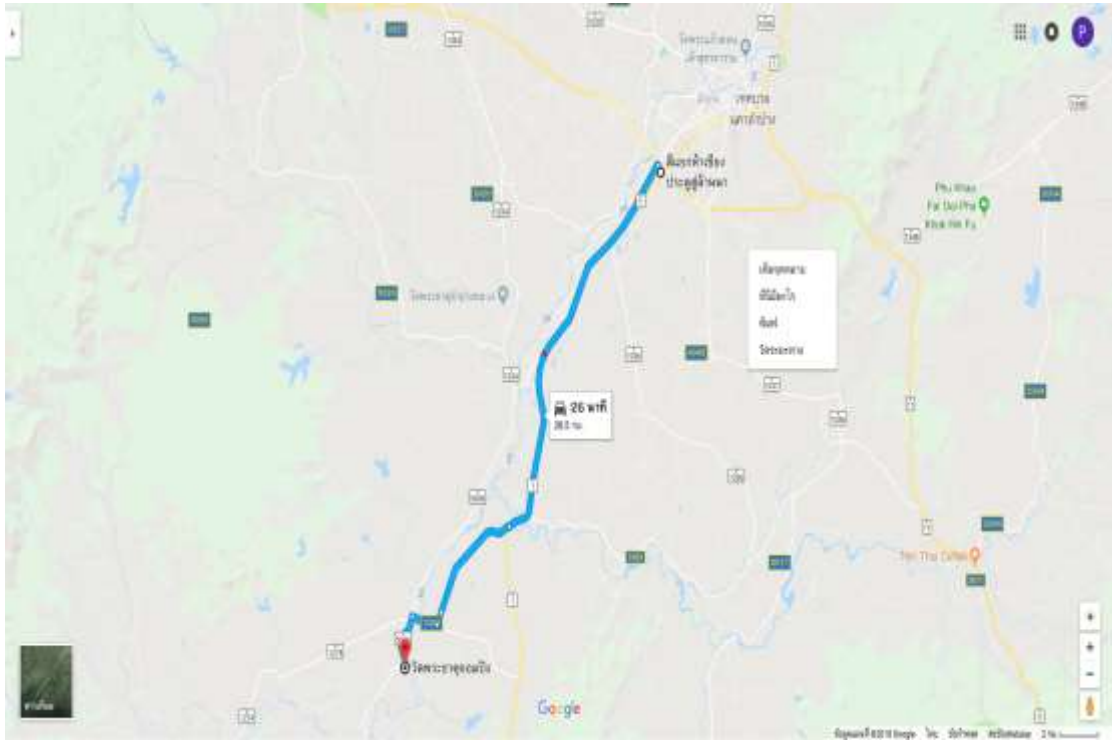
สิ่งที่ได้รับภายหลังจากมาเที่ยววัดพระธาตุจอมปิง – อิ่มอกอิ่มใจ สงบร่มรื่น

ข้อเสนอแนะ- อยากให้มีการแนะนำนักท่องเที่ยวมากกว่านี้ มีคนแนะนำเล่าประวัติของวัด

ภาคผนวก ซ

ประมวลภาพ

เส้นทางการเข้าถึงวัดพระธาตุจอมปิง

ลักษณะทางกายภาพของวัดพระธาตุจอมปิง

ภาพเก่าพระธาตุจอมปิง

พระธาตุจอมปิง พ.ศ. ๒๕๐๐ ก่อนบูรณะบริเวณวัดสุภานุรักษ์

ภาพขณะสร้างวิหารทองวัดพระธาตุจอมปิง ครูบาศรีโฆทัย นำช่าง พ.ศ. ๒๔๖๔ เมื่อตีเสาทอง

งานประเพณีที่โดดเด่นของวัดพระธาตุจอมปิง

งานประเพณีสงกรานต์ ขึ้นวัดสร่งน้ำธาตุ

งานประเพณีแปดเป็ง (ในอดีต)

งานประเพณีแปดเป็ง (ปัจจุบัน)

งานประเพณีแปดเป็ง (ภาคกลางคืน)

งานประเพณีแปดเป็ง (วันสุกดิบ เตรียมงาน)

เอกลักษณ์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของวัดพระธาตุจอมปิง

1. เครื่องมือ เครื่องใช้ยุคสำริด

2. ธรรมมาส ไม้สักโบราณ

3. โธงผีปู่ผีย่า

4. เจาพระธาตุนกกลับหัว

5. ศาลพ่อหนานกันธิยะ หรือ เจ้าพ่อม้าขาว

6. แนวกำแพงโบราณ ที่นำสร้างโดยครูบาชาวปี

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล

ดร.รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์

วัน เดือน ปีเกิด

27 ตุลาคม 2519

วุฒิการศึกษา

1998 B.Sc. (Agricultural Extension and Communication)
Kasetsart University
2002 M.Ed. (Education Management)
Suan Dusit Rajabhat University
2014 Ph.D. (Tourism and Leisure)
University of Newcastle, Australia

ตำแหน่ง

อาจารย์หลักสูตร Hospitality Management
โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ

ทุนวิจัย

ปีงบประมาณ 2560: ทุนสนับสนุนการวิจัยงบประมาณแผ่นดิน

ผลงานทางวิชาการ

รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์. (2558). โครงการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวและจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อทดสอบตลาดตามแนวทางมรดกโลกกินได้ ในพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร ทุนวิจัย องค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ปีงบประมาณที่ได้รับทุน พ.ศ.2558.

รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์. (2560). แนวทางพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจีนอย่างมีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษาเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา

ประสบการณ์ทำงาน

2542 หัวหน้าสายชั้น โรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร

2545 หัวหน้าศูนย์การศึกษา ศูนย์นครปฐม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2547-2550 หัวหน้าศูนย์พทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2557 ผู้ช่วยคณบดี โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ปัจจุบัน ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชา Hospitality Management (International Programe)

โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ 1

ชื่อ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร จันทร์ฉาย
วันเดือนปีเกิด	7 ธันวาคม 2519
วุฒิการศึกษา	2542: บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2546: Master of Cultural Management (International Programme) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2552: Doctor of Philosophy (Sustainable Tourism Planning and Management) Oxford Brookes University, United Kingdom
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยว โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ทุนวิจัย	ปีงบประมาณ 2560: ทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผลงานทางวิชาการ

นภาพร จันทร์ฉาย. (2554). Sustainable Tourism Development based on Community Participation. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

นภาพร จันทร์ฉาย. (2554). The crucial factors influencing local participation in tourism planning and management: A case study of Doi Inthanon National Park, Thailand". *National Institute of Development Administration (NIDA), NIDA International Conference for Case Studies on Development Administration 2011 (NIDA-ICCS)*. Pages 253-277.

นภาพร จันทร์ฉาย. (2557). การประเมินคุณภาพบัณฑิตระดับปริญญาตรี หลักสูตรอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

นภาพร จันทร์ฉาย. (2558). ประสิทธิภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวจากนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติในระดับท้องถิ่น กรณีศึกษา อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

นภาพร จันทร์ฉาย. (2558). การประเมินคุณภาพบัณฑิตระดับปริญญาตรี หลักสูตรอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยวและบริการ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552.
วารสารวิจัย มสค. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม –
เมษายน 2558 .

นภาพร จันทร์ฉาย. (2559). ประสิทธิภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวจากนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติใน
ระดับท้องถิ่น กรณีศึกษา อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารวิจัย มสค สาขา
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2559.

นภาพร จันทร์ฉาย. (2560). การจัดการธุรกิจนำเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

นภาพร จันทร์ฉาย. (2560). เอกสารประกอบการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับมัคคุเทศก์ 1.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ประสบการณ์ทำงาน 2543 – ปัจจุบัน: อาจารย์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการท่องเที่ยว โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ 2

ชื่อ นางขวัญนภา สุขคร

วันเดือนปีเกิด 27 พฤษภาคม 2512

วุฒิการศึกษา 2549 ปริญญาเอก การจัดการดุขฎีบัณฑิต สาขาการจัดการ
ภาครัฐ (Public Management) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2549 (ดุขฎีนิพนธ์ยอดเยี่ยม)
ประกาศนียบัตร การจัดการเชิงยุทธศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเบอค์
เลย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา (Certificate Strategy Management
Business school of Berkley USA)
ประกาศนียบัตร ภาษาเพื่อการวิจัยจากมหาวิทยาลัยควีนแลนด์
ประเทศออสเตรเลีย (Certificate English for Academic and
Research Communication The University of Queensland
Australia)
2542 ปริญญาโท เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (คม.) การเงิน
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2534 ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.)
การเงินการธนาคาร มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตำแหน่ง

ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง

ผลงานทางวิชาการ

- ชื่อผลงาน ความต้องการบุคคลกรทางด้านเซรามิกของอุตสาหกรรมเซรามิกจังหวัดลำปาง ปีผลิต 2547
- ชื่อผลงาน โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เซรามิกจังหวัดลำปาง ปีผลิต 2547
- ชื่อผลงาน โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในศักยภาพของจังหวัดลำปางในการเป็นศูนย์กลางการจัดการโลจิสติกส์ด้านพลังงาน ปีผลิต 2548
- ชื่อผลงาน วิจัยประเมินผลการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน ปีผลิต 2550
- ชื่อผลงาน วิจัยประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการตามแผนบูรณาการเกษตรอินทรีย์จังหวัดลำปาง ปีผลิต 2550
- ชื่อผลงาน โครงการประเมินการดำเนินงานของศูนย์บริการร่วม (Service Link) จังหวัดลำปาง ปีผลิต 2550
- ชื่อผลงาน โครงการการพัฒนาคุณค่าทางโภชนาการของอาหารพื้นบ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปีผลิต 2551
- ชื่อผลงาน โครงการสร้างฐานการผลิตและการออกแบบโรงงานต้นแบบผลิตภัณ์ถั่วชีวภาพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปีผลิต 2552
- ชื่อผลงาน โครงการวิจัยประเมินผลการบริการของพิพิธภัณฑ์กองทัพอากาศและศึกษาแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ด้านการบินแห่งชาติ ปีผลิต 2552
- ชื่อผลงาน โครงการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย : บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับบริบทด้านการบริหารจัดการความปลอดภัยด้านอาหารในภาคเหนือตอนบน ปีผลิต 2552
- ชื่อผลงาน ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง 2552-2556 ปีผลิต 2552
- ชื่อผลงาน โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตอาหารพื้นบ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: แคมพูและผลิตภัณ์ที่เลียนแบบแคมพู ปีผลิต 2553
- ชื่อผลงาน ประเมินโครงการมรดกโลกล้านนาของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน) ปีผลิต 2553
- ชื่อผลงาน แผนแม่บทมรดกโลกล้านนา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน) ปีผลิต 2553
- ชื่อผลงาน ประเมินโครงการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำแม่วังแบบบูรณาการ ประจำปีงบประมาณ 2553 ปีผลิต 2553
- ชื่อผลงาน แผนแม่บทพัฒนาอำเภอแม่เกาะจังหวัดลำปางโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ประจำปีงบประมาณ 2555-2558 ปีผลิต 2554

- ชื่อผลงาน รายงานผลการสำรวจสัมพันธภาพระหว่าง กฟผ.แม่เมาะ กับชุมชนโดยรอบ ประจำปี 2554 ปีผลิต 2554
- ชื่อผลงาน รายงานประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาจังหวัดลำปาง ประจำปี 2553-2556 ปีผลิต 2555
- ชื่อผลงาน โครงการสืบค้นภูมิปัญญาสู่คุณค่าเชิงนิเวศ เพื่อสืบค้นข้อมูลการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ประจำปี งบประมาณ 2555 ปีผลิต 2555
- ชื่อผลงาน โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ “นครชัยบุรีรินทร์” จังหวัดชัยภูมิ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 (การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ “รอยเท้าไดโนเสาร์ 210 ล้านปี”) ปีผลิต 2556
- ชื่อผลงาน โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ “นครชัยบุรีรินทร์” จังหวัดชัยภูมิ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 (การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ นครชัยบุรีรินทร์ “ป่าปรัง 1,000 ปี”) ปีผลิต 2556
- ชื่อผลงาน รายงานประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาจังหวัดลำปาง ประจำปี 2553-2556 ปีผลิต 2555
- ชื่อผลงาน ผลสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการจากหน่วยงานกรุงเทพมหานคร ปีงบประมาณ 2556 ปีผลิต 2556
- ชื่อผลงาน โครงการการจัดทำคู่มือและถ่ายทอดความรู้กระบวนการจัดทำแผนแม่บท เพื่อพัฒนาเกษตรกรรม สภาเกษตรกรแห่งชาติ ปีผลิต 2556
- ชื่อผลงาน โครงการวางแผนกำลังคน การกำจัดเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ และเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร ปีผลิต 2556
- ชื่อผลงาน โครงการทบทวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลนครลำปาง ปีผลิต 2557
- ชื่อผลงาน โครงการทบทวนแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง พ.ศ.2558-2561 ปีผลิต 2557
- ชื่อผลงาน โครงการจัดทำ/ทบทวนกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน และจัดทำแผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2558-2560 ปีผลิต 2557
- ชื่อผลงาน โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์เพื่อสร้างเสน่ห์ทางการท่องเที่ยว กิจกรรมตามรอยอารยธรรมล้านนา ปีผลิต 2557
- ชื่อผลงาน การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายของสภาเกษตรกรแห่งชาติ และเผยแพร่แนวทางการปฏิรูปภาคการเกษตรไทย ปีผลิต 2557
- ชื่อผลงาน โครงการพัฒนาแผนแม่บทการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดอุทัยธานี ประจำปีงบประมาณ 2559-2563 ปีผลิต 2558
- ชื่อผลงาน ยุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ปีผลิต 2560

- ชื่อผลงาน การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ : ตามแนวคิดลำปางเมืองที่ไม่หม่นตามกาลเวลา ปีผลิต 2560
- ชื่อผลงาน โครงการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น Integrity and Transparency Assessment (ITA) ประจำปีงบประมาณ 2560 จังหวัดลำปาง ปีผลิต 2561
- ชื่อผลงาน โครงการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น Integrity and Transparency Assessment (ITA) ประจำปีงบประมาณ 2560 จังหวัดตาก ปีผลิต 2561

บทความวิชาการ

- นิพนธ์ปริทัศน์ เรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดทำฝายชะลอน้ำ กรณีตัวอย่างชุมชนบ้านกิว ท่ากลาง – ท่าใต้ ต.บ้านกิว อ.แม่ทะ จ.ลำปาง” ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิจัยมหาวิทยาลัยสวนดุสิต สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2557
- บทความวิชาการ เรื่อง “อาหาร วัฒนธรรมและโภชนาการ : ถั่วเหลืองหมัก (ถั่วเน่า)” ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารโภชนาการ ปีที่ 50 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน 2558 โดยสมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทย